

BIBLIOTERAPIJA ZA UČENIKE MLAĐIH RAZREDA OSNOVNE ŠKOLE

Božičević, Monica

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Slavonski Brod / Sveučilište u Slavonskom Brodu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:262:655880>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-22**

Repository / Repozitorij:

repository.unisb.hr - The digital repository is a digital collection of works by the University of Slavonski Brod.

SVEUČILIŠTE U SLAVONSKOM BRODU
ODJEL DRUŠTVENO-HUMANISTIČKIH ZNANOSTI

DIPLOMSKI RAD

Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni Učiteljski studij

Monica Božičević

0267037262

Slavonski Brod, 2022.

SVEUČILIŠTE U SLAVONSKOM BRODU
ODJEL DRUŠTVENO-HUMANISTIČKIH ZNANOSTI

DIPLOMSKI RAD

Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni Učiteljski studij

Monica Božičević

0267037262

Mentorica diplomskog rada:

doc. dr. sc. Irena Krumes

Slavonski Brod, 2022.

I. AUTOR

Ime i prezime: Monica Božičević

Mjesto i datum rođenja: Slavonski Brod, 11.11.1998.

Adresa: Stjepana Radića 31 Batrina, 35410 Nova Kapela

INTEGRIRANI PREDDIPLOMSKI I DIPLOMSKI SVEUČILIŠNI UČITELJSKI STUDIJ

II. DIPLOMSKI RAD

Naslov: Biblioterapija za učenike mlađih razreda osnovne škole

Naslov na engleskom jeziku: Bibliotherapy for younger students od primary school

Ključne riječi: biblioterapija, razvojna biblioterapija, nastava književnosti

Ključne riječi na engleskom jeziku: bibliotherapy, developmental bibliotherapy, literature teaching

Broj stranica: 75 slika: 18 tablica: 2 priloga: 3 bibliografskih izvora: 32

Ustanova i mjesto gdje je rad izrađen: Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni Učiteljski studij

Stečen akademski naziv: **Magistar / magistra primarnog obrazovanja**

Mentorica rada: doc. dr. sc. Irena Krumes

Obranjeno na ODHZ

dana 7.7.2022.

Oznaka i redni broj rada: ODHZ-US-4/2022

Slavonski Brod, 15. ožujka 2022.

DIPLOMSKI ZADATAK br. 0267037262

Pristupnik: **Monica Božičević (0267037262)**
Studij: Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni učiteljski studij

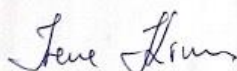
Zadatak: **BIBLIOTERAPIJA ZA UČENIKE MLADIH RAZREDA OSNOVNE ŠKOLE**

Opis zadatka:

1. UVOD
2. RAZRADA TEME - što je biblioterapija, ciljevi, svrha i prednosti nedostatci, vrste, povijest, učitelji i biblioterapija
Biblioterapija u nastavi književnosti, kurikulum, nastava, učitelji
3. Istraživanje - akcijsko istraživanje
Rezultati i rasprava
4. Zaključak
5. Literatura

Zadatak uručen pristupniku: 15. ožujka 2022.
Rok za predaju rada: 15. rujna 2022.

Mentor:

doc. dr. sc. Irena Krumes

Predsjednica povjerenstva za
diplomski ispit:

dr. sc. Anita Kulaš Miroslavljević,
prof. v. š.

IZJAVA

Izjavljujem da sam diplomski rad izradila samostalno, koristeći se vlastitim znanjem, literaturom i provedenim eksperimentima.

U radu mi je pomogla savjetima i uputama mentorica rada doc. dr. sc. Irena Krumes te joj iskreno zahvaljujem.

Osnovna škola „Ivan Goran Kovačić“ i Osnovna škola „Antun Mihanović“ u Slavonskom Brodu, omogućile su mi eksperimentalni dio rada, te zahvaljujem ravnateljima i učiteljicama na divnoj suradnji.

Monica Božičević

Vlastoručni potpis studentice

Ime i prezime: Monica Božičević

JMBAG: 0267037262

Ime i prezime mentora: doc. dr. sc. Irena Krumes

Naslov rada: Biblioterapija za učenike mladih razreda osnovne škole

Naslov rada na engleskom jeziku: Bibliotherapy for younger students of primary school

SAŽETAK

Tema je ovoga diplomskoga rada *Biblioterapija za učenike mladih razreda osnovne škole*. Rad je podijeljen u dva dijela.

U prvom dijelu rada koji je podijeljen u tri poglavlja prikazan je teorijski dio o biblioterapiji. Prvo poglavlje govori općenito o pojmu biblioterapije, kako se razvijala kroz povijest, koje sve vrste biblioterapije postoje te kakva je poveznica između učitelja i biblioterapije. Drugo poglavlje donosi prikaz osnovnih koraka koje je potrebno zadovoljiti te koje književne vrste su pogodne za korištenje kako bi sam proces biblioterapije bio uspješan. Osim toga, u ovom poglavlju prikazan je i teorijski dio o poetskoj terapiji, utjecaj biblioterapije na učenike s teškoćama u razvoju i darovite učenike te je prikazano nekoliko projekata biblioterapije osnovanih u Republici Hrvatskoj. Treće poglavlje donosi prikaz tradicionalne nastave književnosti koja je uspoređena s nastavom književnosti u kojoj je primijenjena metoda biblioterapije. Također, na kraju ovoga poglavlja donesen je i prijedlog strukture sata s naglaskom na biblioterapiji.

Drugi dio rada je praktični dio u kojemu je prikazano akcijsko istraživanje provedeno s trećim razredima dviju osnovnih škola u Slavonskom Brodu. Cilj istraživanja bio je prikazati kako se može primijeniti razvojna biblioterapija na satu Hrvatskoga jezika u nižim razredima osnovne škole te kako na temelju interpretacije teksta učenici istovremeno mogu razumjeti emocionalni život likova iz djela i shvatiti vlastiti emocionalni život. Rezultati istraživanja pokazali su da je učenicima sat književnosti u kojem je primijenjena metoda biblioterapije zanimljivija i kreativnija u odnosu na sate koje provode njihove učiteljice, da kroz interpretaciju teksta uče o tuđim i vlastitim emocijama te također uče kako se nositi s određenim problemima. Učiteljice su nakon promatranih sati navele kako smatraju da je primjena ovakve metode vrlo korisna i poučna za njihove učenike budući da utječe na učenikovu sposobnost rješavanja problema, na prihvaćanje različitosti te potiče učenike na emocionalno izražavanje.

Ključne riječi: biblioterapija, razvojna biblioterapija, nastava književnosti

SUMMARY

The topic of this paper is *Bibliotherapy for younger students of primary school*. The paper is divided into two parts.

The first part of the paper, which is divided into three chapters, presents a theoretical part of bibliotherapy. The first chapter talks in general about the concept of bibliotherapy, how it has developed through history, all types of bibliotherapy and what is the connection between teachers and bibliotherapy. The second chapter provides an overview of the basic steps that need to be met and which literary genres are suitable for use in order for bibliotherapy to be successful. In addition, this chapter presents the theoretical part on poetry therapy, the impact of bibliotherapy on students with disabilities and gifted students and presents several bibliotherapy projects established in the

Croatia. The third chapter provides an overview of traditional literature teaching that is compared to literature teaching in which the method of bibliotherapy is applied. Also, at the end of this chapter, was made a proposal for the structure of the lesson with an emphasis on bibliotherapy.

The second part of the paper is a research part in which is presented the action research conducted with the third grades of two primary schools in Slavonski Brod.

The aim of the research was to show how developmental bibliotherapy can be applied in the Croatian language class in the third grades of primary school and how based on the interpretation of the text students can understand the emotional life of characters and understand their own emotional life. The results of the research showed that students' literature class in which the method of bibliotherapy is applied is more interesting and creative compared to the classes of their teachers, that they learn about other people's emotions and their own emotions through interpretation and also learn how to deal with certain problems. At the end of all classes teachers said that they think that the application of this method is very useful and for their students, also they think that it affects the student's ability to solve problems, accept diversity and encourages students to express themselves emotionally.

Key words: bibliotherapy, developmental bibliotherapy, literature teaching

Imena i prezimena članova Ispitnog povjerenstva: izv. prof. dr. sc. Tihomir Vidranski

izv. prof. dr. sc. Jasna Šego

SADRŽAJ

1	UVOD	2
2	ŠTO JE BIBLIOTERAPIJA?	3
2.1.	Vrste biblioterapije	4
2.2.	Povijest biblioterapije	4
2.3.	Učitelji i biblioterapija.....	5
3	OSNOVNI KORACI U PROVEDBI BIBLIOTERAPIJE	7
3.1.	Biblioterapija kao način poticanja čitanja u primarnom obrazovanju	8
3.1.1.	Književni oblici u procesu biblioterapije	8
3.1.2.	Terapeutske priče za svaku dob ili situaciju.....	10
3.2.	Poetska terapija.....	11
3.3.	Biblioterapija u radu s djecom s teškoćama u razvoju i darovitom djecom	13
3.4.	Projekti biblioterapije u Republici Hrvatskoj	14
4	BIBLIOTERAPIJA U NASTAVI KNJIŽEVNOSTI	15
4.1.	Nastava književnosti u razrednoj nastavi	15
4.2.	Biblioterapija u nastavi književnosti	17
4.3.	Primjena biblioterapije u nastavi književnosti – prijedlog strukture sata.....	19
5	METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	21
5.1.	Akcijsko istraživanje	21
5.2.	Cilj istraživanja.....	21
5.3.	Problem istraživanja	22
5.4.	Istraživačke hipoteze	22
5.5.	Uzorak ispitanika	22
5.6.	Postupci prikupljanja podataka.....	23
5.7.	Tijek istraživanja	24
5.7.1.	Interpretacija pjesme Jadranke Gegić <i>Tratinčica</i> u razredu.....	24
5.7.2.	Interpretacija ulomka <i>Klotilda Pike Vončine</i> u razredu.....	32
6	REZULTATI ISTRAŽIVANJA	40
6.1.	Rezultati intervjua s učiteljicama	40
6.2.	Rezultati ankete učenika.....	43
7	RASPRAVA	50
8	ZAKLJUČAK	52
9	PRILOZI	53
10	LITERATURA	64

1. UVOD

Da riječi i knjige imaju moć u svrhu poboljšanja zdravlja i zadovoljenju osnovnih potreba stara je metoda koja se koristila još u doba antike. Tada su narodi spoznali snagu knjige kao i njezin ljekovit utjecaj na svakoga pojedinca. Tijekom 19. stoljeća došlo je do popularizacije knjige te danas možemo govoriti upravo o obliku biblioterapije kao o liječenju knjigama jer je knjiga postala dostupna svima. Da bi jedna knjiga djelovala terapijski, potrebno ju je promatrati isključivo kao komunikacijsko sredstvo, a ne kao književno-povijesni pojam. Cilj biblioterapije je u tome da utječe na čovjeka, njegovo ponašanje te ohrabruje ga kroz pisanu riječ. Postoji mnogo vrsta i načina kako se biblioterapija može koristiti. U ovome radu naglasak je na razvojnoj biblioterapiji i njezinoj primjeni u nastavi književnosti.

Djeca tijekom odrastanja kroz čitanje razvijaju govorne sposobnosti, obogaćuju rječnik te razvijaju kreativnost. Osim što čitanje potiče intelektualni, moralni i estetski razvoj, također potiče i socijalni razvoj te je zbog toga važno da čitanje postane dio svakodnevice. Nažalost, sve veći broj učenika nema razvijenu potrebu i želju za čitanjem, odnosno ne čita zbog vlastitoga užitka nego zato što im je to školska obveza. Također, postoji evidentan problem komuniciranja neosvijestjenih emocija pri interpretaciji književnoga djela te se ovim radom željelo potaknuti učenike na emocionalno izražavanje i osvještavanje emocija kroz kreativnost. Učitelji primjenjujući metodu biblioterapije kod učenika mogu probuditi želju za čitanje, razviti kreativnost, pomoći učenicima u borbi s raznim problemima s kojima se susreću te razvijati samopouzdanje i samopoštovanje.

Tema je ovoga diplomskoga rada *Biblioterapija za učenike mlađih razreda osnovne škole* te je podijeljen u dva dijela. U prvom dijelu rada u tri je poglavlja prikazan teorijski dio o biblioterapiji. Prvo poglavlje govori općenito o pojmu biblioterapije, kako se razvijala kroz povijest i koje sve vrste biblioterapije postoje. Drugo poglavlje donosi prikaz osnovnih koraka koje je potrebno zadovoljiti te koje književne vrste su pogodne za korištenje kako bi sam proces biblioterapije bio uspješan. Osim toga, u ovom poglavlju prikazan je i teorijski dio o poetskoj terapiji, utjecaju biblioterapije na učenike s teškoćama u razvoju i darovite učenike te je prikazano nekoliko projekata biblioterapije osnovanih u Republici Hrvatskoj. Treće poglavlje donosi prikaz tradicionalne nastave književnosti koja je uspoređena s nastavom književnosti u kojoj je primijenjena metoda biblioterapije. Također, na kraju ovoga poglavlja donesen je i prijedlog strukture sata u kojoj je naglasak na biblioterapiji. Drugi dio rada je praktični dio u kojemu je prikazano akcijsko istraživanje koje je provedeno s trećim razredima dviju osnovnih škola u Slavonskom Brodu. Cilj istraživanja bio je prikazati kako se može primijeniti razvojna biblioterapija na satu Hrvatskoga jezika u nižim razredima osnovne škole te kako na temelju interpretacije teksta učenici istovremeno mogu razumjeti emocionalni život likova iz djela i shvatiti vlastiti emocionalni život.

2. Što je biblioterapija?

Danas se sve češće susrećemo s pojmom biblioterapija. Sama riječ biblioterapija tvorenicom je od dviju grčkih riječi *biblion* i *therapeia* što znači doslovno prevedeno terapija knjigama. To je zapravo stara disciplina koja seže u daleku povijest te su brojne drevne civilizacije poznavale liječenje knjigama. U to vrijeme književnost nije postojala u pisanom obliku, ali usmena književnost bila je dio svakodnevnoga života te prisutna tijekom svakog važnog događaja.

Sve do danas razvile su se brojne definicije koje objašnjavaju pojam biblioterapije te kroz koje su vidljivi njezini razni utjecaji na djecu i odrasle. Šimunović govori kako je biblioterapija „*svaka planirana i unaprijed pripremljena upotreba književnih djela bilo koje vrste, namijenjena poticanju emocionalnog izražavanja, smanjenju emocionalne napetosti, razvijanju kreativnosti, ali i suočavanju sa stresom*“ (Šimunović, 2001). Upravo u ovoj definiciji Šimunović je istaknuo kako razna književna djela mogu utjecati na emocije, izražavanje pozitivnih ili negativnih emocija kao i na razvoj kreativnosti. Također, Shepherd i Iles opisuju biblioterapiju slično kao i Šimunović. Odnosno, prema njima biblioterapija je „*vođeno čitanje, vođeno biranje knjige koja će pomoći učeniku u raznim problemima*“ (Shepherd i Iles, 1976). Iako postoje razne definicije biblioterapije, ono što je svima zajedničko je da se biblioterapija može opisati kao korištenje unaprijed pripremljenih djela koja pomažu pojedincu bez obzora na dob ili društveni status u lakšem shvaćanju sebe kao osobe i upravljanju svojim emocijama.

Najvažnija značajka, a ujedno i cilj biblioterapije je kroz razgovor o pročitanom djelu potaknuti pojedinca na razmišljanje, emocionalno izražavanje te suočavanje s vlastitim životnim izazovima. Pojedincu će tada moći otvoreno i bez straha progovoriti o vlastitim osjećajima kroz likove ili situacije koje se pojavljuju u pročitanome djelu. Osim razgovora o pročitanome djelu veliki terapijski učinak imaju grupni razgovori. Svatko od nas želi se osjećati ugodno i želi biti prihvaćen od strane drugih osoba, a upravo grupni razgovori daju pojedincu osjećaj pripadnosti te se unutar grupe razvijaju komunikacijske vještine, uvažavaju se različita mišljenja te se nudi osjećaj sigurnosti.

Bašić navodi kako ciljevi biblioterapije mogu biti glavni i specifični. On smatra kako je glavni i najvažniji cilj upravo izazivanje promjena kroz razne konflikte koje je osoba potisnula te mogućnost rasprave o problemu i predviđanje rješenja za određeni problem (Bašić, 2011). Sve to dovodi do stvaranja svijesti da ta osoba nije jedina koja se susreće s takvim oblikom problema nego da i druge osobe imaju iste ili slične probleme. Vrlo je važno pružiti osobi informacije o određenom problemu i uvidu u taj problem kako bi se ublažio emocionalni i mentalni pritisak. S druge strane, specifični ciljevi biblioterapije su mogućnost povećanja samorazumijevanja, razvijanje kreativnosti i kreativnog rješavanja problema, osnaživanje komunikacijskih vještina te postepeno oslobađanje napetosti i snažnih emocija. Tijekom čitanja potrebno je uključiti pojedinca u radnju priče, a kako bi ostao koncentriran i zainteresiran za ono što se događa poželjno je koristiti se igrom i kreativnim aktivnostima (Bašić, 2011).

Sam proces biblioterapije ima i prednosti i nedostatke. Glavni nedostatak odnosi se na primjenjivost biblioterapije. Odnosno, metode koje je netko koristio u rješavanju svojih problema možda neće jednako djelovati na drugu osobu te tako neće imati jednak učinak. Također, ukoliko osoba završi s odabirom pogrešne literature to može dovesti samo do pogoršanja situacije u kojoj se osoba trenutno nalazi, a ne i do njezina rješenja. Stoga je vrlo važno pažljivo odabrati literaturu koja će imati pozitivan učinak na pojedinca. No ipak, s druge strane, postoji više prednosti koju nosi proces biblioterapije. Velika prednost je što se biblioterapija može provoditi i biti učinkovita u radu s odraslima, s djecom predškolske dobi kao i s djecom osnovnoškolske i srednjoškolske dobi (Bušljeta i Piskač, 2018). Dakle, primjenjiva je u radu sa svim uzrastima.

Još jedna prednost je što biblioterapija može imati preventivni aspekt. Djeca se tijekom odrastanja susreću s raznim problemima poput: osjećaj nepripadanja tijekom polaska u školu, odbacivanje od strane vršnjaka, ismijavanje na osnovu fizičkoga izgleda i sl. Predviđanjem ovakvih situacija stručna osoba može uz pomoć biblioterapije koristiti odgovarajuću literaturu kako bi se pomogla djeci da se nose s takvim problemima.

2.1. Vrste biblioterapije

Iz godine u godinu kako je rasla popularizacija knjige tako se i biblioterapija počela razvijati kao jedna posebna disciplina, jedna posebna art terapija te danas možemo govoriti o tri vrste biblioterapije, a to su: institucionalna, klinička i razvojna.

Institucionalna biblioterapija provodila se najčešće u bolnicama te je bila namijenjena psihičkom liječenju bolesnika koji su hospitalizirani. Provodio ju je tim psihijataru s kojima su surađivali knjižničari u institucijama ili čak privatno. Uglavnom se provodila s pojedincem ili manjom grupom ljudi, a cilj je bio informativnoga karaktera s uvidom u stanje pacijenta. Dakle, kada se biblioterapija, tj. književnost koristi u svrhe liječenja i pomoći u ozdravljenju u institucionalnom okruženju tada govorimo o institucionalnoj biblioterapiji (Škrbina, 2013).

Klinička biblioterapija se također provodila u bolničkom okruženju, ali samo s osobama s emocionalnim problemima ili problemima u ponašanju. Sudjelovanje je uglavnom bilo dobrovoljno, a vodio ju je psihijatar, terapeut mentalnog zdravlja ili knjižničar. Ova vrsta biblioterapije često se primjenjuje s djecom koja imaju razne psihičke poteškoće ili poteškoće emocionalnog izražavanja te koja su sklona agresiji. Odabirom odgovarajuće literature dijete se može pripremiti za razna liječenja i operacijske zahvate. Također, pažljivo odabrana literatura može pružiti pojedincu osnovne informacije o samoj bolesti te kako se nositi s njom (Škrbina, 2013).

Oblik biblioterapije u kojem je knjiga poticaj za razgovor, poticaj za priču o vlastitom životu i koji se odvija u zdravom okruženju te ne traži poseban institucionalni okvir, takvu vrstu terapije nazivamo razvojnom ili interaktivnom biblioterapijom (Škrbina, 2013). Naziva se razvojna zato što potiče na razvoj i na samorazvoj, a interaktivna jer potiče međusobnu komunikaciju između voditelja i grupe. Mogu je provoditi učitelji, socijalni radnici ili knjižničari. Razvojna biblioterapija sa sobom nosi mnoge prednosti poput: razvijanje kreativnosti i komunikacijskih vještina, smanjenje napetosti i stresa te bolje razumijevanje sebe i drugih. Sudjelovanje je uvijek dobrovoljno te se uglavnom odvija u grupi gdje se raspravlja o pročitanoj knjizi ili tekstu s velikim naglaskom na reakcije svakog sudionika (Škrbina, 2013).

2.2. Povijest biblioterapije

U prethodnim poglavljima spomenuto je kako je biblioterapija vrlo stara disciplina te da su brojne drevne civilizacije poznavale liječenje knjigama. Da riječi i knjige imaju moć u svrhu poboljšanja zdravlja i zadovoljenju osnovnih potreba stara je metoda koja se koristila još u doba antike. Tada su narodi spoznali snagu knjige kao i njezin ljekovit utjecaj na svakoga pojedinca. Najraniji zapisi gdje se čitanje propisivalo kao lijek datira još iz 1272. godine (Škrbina, 2013).

U to vrijeme knjige su bile prava rijetkost i povlastica bogatih te je tada bilo isključivo liječenje usmenom pričanom tj. pripovijedanom riječju. Mnogi narodi poput Egipćana, Rimljana i Židova vjerovali su kako ih svete knjige mogu obraniti od zla, vratiti vid slijepima i sluh gluhima te da im mogu zacijeliti rane. Kršćani su pak snažno vjerovali u moć knjiga koje su izravno bile pisane od Boga ili svetaca. Toliko su snažno vjerovali u moć knjiga, pogotovo u moć knjige koja se zvala

Lukino Evanđelje, da su je nosili uvijek sa sobom. Na taj način vjerovali su da će izbjeći razne uroke i bolesti te da će ih kroz život uvijek pratiti sreća i mir. Tijekom 19. stoljeća došlo je do popularizacije knjige te danas možemo govoriti upravo o obliku biblioterapije kao o liječenju knjigama jer je knjiga postala tako jednostavno dostupna i sveprisutna.

Biblioterapija je nekada bila dio svakodnevice, svakodnevnoga života no tada u to vrijeme za sam pojam biblioterapija nije se znalo. Iako možemo zaključiti da se biblioterapija koristila još od davnina prvo spominjanje pojma biblioterapija zabilježeno je tek 1916. godine. Američki psihijatar Samuel Crothers spajanjem riječi *biblion* u značenju knjiga i *therapeia* u značenju liječenje dobio je novi pojam, a to je biblioterapija koji se i dan danas koristi (Bašić, 2011). On je bio među prvima koji je počeo upotrebljavati taj izraz. Dakle, u 19. i početkom 20. stoljeća uoči Prvog svjetskog rata dogodila bitna promjena. Tada su Amerikanci prepoznali učinak liječenja knjigom. Odnosno, prepoznali su koliko knjige tj. poezija i proza mogu pridonijeti psihičkom ozdravljenju te pomoći ljudima u bolničkom okruženju. Naime, liječnici su često u bolnicama imali prekrasne knjižnice te su odlučili organizirati razne susrete u kojima bi se bolesnici koji su hospitalizirani mogli odmaknuti od stvarnosti te kroz razna djela pripovijedati o vlastitim životu. Od tog trenutka biblioterapija se počela razvijati kao jedna posebna disciplina.

Termin biblioterapija ubrzo su počeli prihvaćati i knjižničari koji su shvatili ozbiljnost i važnost stvaranja posebnih knjiga u terapeutske svrhe. Početkom 20. stoljeća razne američke knjižničarske udruge dale su podršku biblioterapijskom procesu. Tijekom godina osnovani su razni tečajevi u knjižnicama u školama, održane su konferencije, pisani su članci i govori o toj temu. Vrlo brzo psiholozi, svećenici i pedagozi su prepoznali da je biblioterapija alat koji mogu koristiti u svojoj profesiji. Uz likovnu terapiju, terapiju glazbom i psihoterapiju, biblioterapija je pronašla svoje mjesto te postala poznata kao koristan način da se pojedinac nosi sa svim životnim problemima.

2.3. Učitelji i biblioterapija

Razvojna biblioterapija prepoznata je kao vrlo uspješna metoda u obrazovanju djece i mladih budući da stavlja naglasak na razvoj i samorazvoj. Odgojno-obrazovne ustanove su možda i najbolje mjesto gdje se biblioterapija može koristiti. Kada govorimo o biblioterapiji u odgojno-obrazovnoj ustanovi tada govorimo o preventivnom pristupu koji se bavi tehnikom u kojoj učitelj pokušava riješiti učenikov problem donoseći mu slično iskustvo kroz likove ili događaje u raznim književnim djelima. Učitelj je voditelj biblioterapije, odnosno biblioterapeut koji vodi i usmjerava čitanje, a sam proces može se koristiti individualno, u malim grupama ili s cijelim razredom (Jukić, 2017). Vrlo je važno da učitelj stvori ugodnu i prijateljsku atmosferu kako bi se smanjila napetost i/ili uznemirenost kod učenika.

Učitelji kroz razna zapažanja ili rasprave mogu mnogo toga naučiti o problemima s kojima se učenici susreću u razredu. Učitelj je osoba koja će najviše pomoći učenicima u različitim problemima jer upravo on provodi najviše vremena s učenikom. Učitelj svojim ponašanjem, razgovorom te otvorenosti stvara povjerenje te na osnovi toga može pomoći svojim učenicima u njihovim životima. Također, djeca ukoliko imaju neki problem često misle kako nitko drugi nije doživio nešto tako slično ili da se taj problem događa samo njima. To često nije točno. Zbog toga čitanje knjiga u kojima likovi imaju slične ili iste probleme pomaže djeci da se poistovjete s likom, ali ono najbitnije da shvate da nisu sama. Stoga, prava vrijednost biblioterapije je da učitelj uz pomoć odgovarajuće i kvalitetne literature kod učenika stvori stvarnu ili zamišljenu povezanost s likom iz priče što može povećati osjećaj pripadnosti i smanjiti osjećaj odbačenosti od druge djece. Ta zrcalna slika zapravo pomaže učeniku da se bolje pripremi za suočavanje sa svojim problemima u stvarnom životu kao i za prilagođavanje.

Također, osiguravajući primjerene knjige i priče učitelj omogućuje svim učenicima da bolje upoznaju sebe, da razvijaju komunikacijske vještine i maštu, da razumiju ljudsko ponašanje i nauče kako reagirati na određene probleme te kako se nositi s određenim problemima i situacijama.

Biblioterapija je alat koji učitelji mogu koristiti i primjenjivati tijekom cijele školske godine. Monika Jukić u svome radu navodi kako je vrlo važno da učitelj prepozna određeni problem te u skladu s tim odabere djelo s istom problematikom ovisno o kronološkoj dobi, spolu i interesima učenika (Jukić, 2017). Nakon toga učitelj započinje s vođenim čitanjem na način da se odabrana priča čita glasno i jasno. Poželjno je da svaki učitelj posjeduje vještinu improvizacije kako bi što bolje učenicima dočarao određeni tekst. Osim improvizacije neizostavni element je i govor tijela kojim će učitelj ukazivati na napete ili bitne dijelove priče.

Nakon čitanja važno je da učitelj koristeći se primjerenim pitanjima potiče učenike na izražavanje dojmova, uočavanje sličnosti sa svojim problemom, prepoznavanje osobina likova te donošenje vlastitih zaključaka. Tijekom rasprave glavni cilj je povećati osjetljivost za emocionalno doživljavanje kao i poticanje emocionalnog izražavanja, ali i pružanje potpore razumijevanja (Jukić, 2017). Koristeći književni tekst kao sredstvo kojim će se poticati emocionalno izražavanje i smanjiti emocionalna napetost učitelji ujedno i ohrabruju učenike da govore o svojim emocijama. Ukoliko učitelj primijeti da u razredu postoji učenik ili više učenika koji su povučeni te koji se teško povjeravaju i iznose vlastita mišljenja, proces biblioterapije može pomoći učitelju otkriti koji je razlog tome.

Razvojna biblioterapija ne traži posebno obrazovanje, iako ju većinom provode djelatnici odgojno-obrazovnih ustanova. U Republici Hrvatskoj trenutno ne postoji takva vrsta edukacije, ali se može raznim online tečajevima doći do diplome i naziva biblioterapeut. No, u Sjedinjenim Američkim Državama postoji takva vrsta edukacije. International Federation for Biblio/Poetry/Therapy¹ je neprofitna organizacija koja nudi razne obuke u područjima biblioterapije. Nakon završene obuke osoba stječe zvanje pod nazivom certificirani terapeut poezije što obuhvaća biblioterapiju i terapiju poezijom.

¹ International Federation for Biblio/Poetry/Therapy <https://ifbpt.org/about-ifbpt/>

3. Osnovni koraci u provedbi biblioterapije

Kako bi proces biblioterapije bio uspješan te kako bi osoba kroz sam proces doživjela promjenu, potrebno je proći kroz nekoliko faza biblioterapijskoga procesa. U literaturi navodi se kako postoje tri faze biblioterapijskog procesa: identifikacija, katarza i uvid, a u nekim čak četiri faze. Daljnji tekst donosi pregled četiriju faza biblioterapijskog procesa prema J. Rudežu, a to su: identifikacija, projekcija, katarza i uvid (Rudež, 2005).

Kada govorimo o biblioterapiji neizostavna je identifikacija. Kroz identifikaciju bilo s riječima, likovima ili fabulom dolazimo do raznih spoznaja. Ukoliko se na samome početku definira problem pojedinca ili grupe te odabere odgovarajuća književna građa koja je povezana s problemom čitatelja, on će vrlo brzo postati svjestan svoje povezanosti s njim. Možda će prepoznati samoga sebe u tom liku, neku njemu blisku osobu ili situaciju u kojoj se nalazio ili se još uvijek nalazi. Osobito djeca se mogu vrlo lako i brzo identificirati s likovima u pričama, uključuju se u razgovore o pročitane, prepričavaju tijek radnje te na taj način nesvjesno dožive niz različitih emocija. Upravo na taj način kroz određeno djelo pojedinac otkriva nove načine suočavanja sa stresom i neugodnim situacijama koje mu se događaju tijekom odrastanja. Ukoliko ne dođe do identifikacije čitatelja s djelom, odnosno ukoliko prva faza nije uspješno provedena ni ostale faze se ne mogu provesti tj. izazvati.

Druga faza je projekcija. Čitatelj projicira sebe, svoje probleme i osjećaje u lik s kojim se identificirao u prethodnoj fazi. Kroz lik ili određene situacije čitatelj na siguran način može preispitivati vlastite probleme, sumnje i strahove bez opasnosti od vlastitog prezentiranja. Odnosno, na svjestan ili nesvjestan način čitatelj će vlastite probleme i osobna iskustva projicirati u samu priču (Škrbina, 2013).

Da bismo mogli doživjeti neku vrstu emocionalnoga pročišćenja ili katarze o čemu govori Aristotel u svojoj hvaljenoj *Poetici* moramo se moći poistovjetiti ili identificirati s riječju, likom i fabulom. Dakle, osoba ne može doživjeti katarzu ili barem mali dio katarze unutra svoga bića ako nije doživjela identifikaciju tj. ako nije dopustila riječima da dođu do nje i da nešto u njoj izazove ili promijeni. Nakon što se čitatelj identificirao s likom i s njim „podijelio“ svoje emocije tada dolazi do emocionalnoga rasterećenja i oslobođenja (Škrbina, 2013). Može se reći kako je katarza jedna od bitnijih faza biblioterapijskog procesa jer govori o uzajamnom djelovanju koje se događa između književnoga djela i pojedinca koji se poistovjećuje s tim djelom, a sve to dovodi do oslobađanja emocionalne svjesnosti o vlastitim problemima i iskustvima.

Četvrta, ujedno i zadnja faza biblioterapijskoga procesa je uvid. Pojedinac uvidom u vlastite reakcije na različite probleme koji su prikazani u književnom djelu zapravo može bolje osvijestiti vlastite probleme jer čitatelj povezuje svoje emocije sa stanjem svoga uma. Na taj način će mnogo lakše u budućnosti rješavati probleme te će postati sigurniji u sebe i u rješavanje životnih problema (Antulov, 2019).

Dakle, identifikacija, projekcija, katarza i uvid četiri su osnovne faze koje je potrebno poznavati da bi se mogao započeti jedan biblioterapijski pristup. Uspješno provedene sve faze rezultiraju uspješnoj identifikaciji čitatelja s određenim literarnim djelom što će potaknuti razvoj empatije te spoznaju vlastitih emocija. Sve to dovodi do konačnoga rezultata, a to je svjesnost vlastitih reakcija i promjena ponašanja koja pojedincu pomažu u rješavanju problema.

3.1. Biblioterapija kao način poticanja čitanja u primarnom obrazovanju

Čitanje je djetetu važno za njegov rast i razvoj jednako kao i potrebe za hranom, sigurnošću, zdravljem i ljubavi. Kroz čitanje dijete razvija govorne sposobnosti, obogaćuje svoj rječnik, razvija maštu, mišljenje i zaključivanje (Škrbina, 2013).

U današnje vrijeme svjesni smo koliko su djeca izložena tehnologiji i koliko štetan utjecaj na njih ima tehnologija pogotovo ako su izložena već od najranije dobi. Također, svjesni smo kako iz godine u godinu djeca, a i odrasli sve više izbjegavaju čitati.

Čitanje za razliku od govora ne nastaje spontano i zahtijeva snažnu motivaciju te zbog svoje složenosti zahtijeva i veću aktivnost koju dijete treba zavoljeti i koja će ga motivirati. Brojni autori slažu se kako postoje dvije vrste motivacije. Unutarnja ili intrinzična motivacija odnosi se na djetetovu želju da određene tekstove razumije i da tijekom čitanja u njima uživa. Vanjska ili ekstrinzična motivacija najčešće se odnosi na dobivanje dobre ocjene koja potiče zadovoljstvo kod učenika (Glatki, 2018). Stoga je potrebno tijekom djetetova odrastanja razvijati unutarnju motivaciju kako bi češće posezali za knjigom te kako bi čitanje postala ugodna i svakodnevna aktivnost. Naravno, tijekom odrastanja čitateljska motivacija se mijenja stoga je potrebno motivaciju za čitanje prilagođavati potrebama učenika i njihovim interesima te također ponuditi im teme u kojima se mogu poistovjetiti s likovima ili događajima, teme koje su im zanimljive i važne kako se motivacija i želja za čitanjem ne bi izgubila.

Već je spomenuto kako čitanjem dijete razvija maštu, obogaćuje svoj rječnik, kroz likove razvija i upoznaje različite emocije kao i načine kako se nositi s određenim problemima. Ukoliko je svaki sat nastave književnosti identičan prethodnome satu to će vrlo često dovesti do smanjena zainteresiranosti učenika za sudjelovanjem, ali i za čitanjem. Stoga je potrebno da učitelji na kreativan i inovativan način učenicima predstave literarno djelo. Upravo zbog toga primjena razvojne biblioterapije s učenicima može biti korisna metoda jer na zanimljiv i kreativan način učenici mogu čitati knjigu, razgovarati o pročitanome, emocionalno se povezati s likom te na taj način dobiti rješenja za vlastite probleme. Učenici će kroz takav način rada biti motiviraniji za čitanje te će učitelji kod učenika razviti intrinzičnu motivaciju. U nastavi književnosti koristeći se raznim metodama rada na tekstu učitelji će učenicima približiti tekst na takav način da se oni s njim mogu identificirati, da kroz tekst mogu progovoriti o svom životu, ali i progovoriti o svim poveznicama koje tekst može dovesti u vezu sa stvarnošću jer ono što je važno u književnosti je da je ona na neki način odraz nečije stvarnosti.

3.1.1. Književni oblici u procesu biblioterapije

Jedan od najvažnijih koraka o kojem ovisi hoće li biblioterapijski pristup biti uspješan ili ne odnosi se na primjeren odabir literature koji treba biti u skladu s razvojnom dobi pojedinca (Škrbina, 2013). U radu s učenicima učitelj treba znati koju vrstu literature nikada neće odabrati za učenika, a koja vrsta literature dolazi u obzir. Naime, biblioterapeuti u proteklih stotinu godina učeći na iskustvu naučili su da određena vrsta literature nikako ne dolazi u obzir osim u nekim vrlo rijetkim slučajevima i za tako nešto potrebni su kontrolirani uvjeti. Literatura koja nikako ne dolazi u obzir je ona u kojoj ne postoji princip nade. Kada se govori o principu nade tada se misli na princip koji osobu otvara prema životu, princip koji mu daje perspektivu da će život teći dalje te da se život može razvijati iz najtežih životnih okolnosti.

Kada biramo biblioterapijsku literaturu onda je potrebno dobro promisliti što je nekakav naivan pristup životu. Odnosno, nuđenje principa nade kroz idealizirane slike koje ne odražavaju stvarnost ili princip nade koji proizlazi iz stvarnih životnih situacija. Odabir literature u kojoj su prikazane brojne teškoće koje je junak ili junakinja nadvladao i savladao svojim životnim snagama i došao/la do tog jednog svijetlog trenutka kada počinje osjećati da je sve što su proživjeli imalo nekoga smisla, to je upravo princip nade.

Vodeći se principom nade postoji nekoliko književnih oblika koji su pogodni za korištenje u biblioterapijskom odnosu, a to su: dječja poezija, bajke, basne, pustolovni roman i realistička priča.

Također, uz navedene književne oblike važnu ulogu imaju i književna izražajna sredstva poput metafore, usporedbe, rime i alegorije te korištenje audiovizualnih materijala koji će potaknuti maštovitost kod učenika (Škrbina, 2013). Prije nego učitelj krene u potragu za odgovarajućom literaturom važno je da odgovori na nekoliko pitanja koja će mu pomoći pri samome odabiru, a to su:

Je li priča kratka, jasna i uvjerljiva?

Je li priča prikladna trenutnim osjećajima, potrebama i emocijama učenika?

Pokazuje li priča kulturne razlike, razlike spola i osjetljivost na agresiju?

Pokazuju li znakovi strategije suočavanja sa stresom i ne pokazuju rješenje problema situacije? (Maich i Kean, 2004.)

Ukoliko učitelj odabere literarni predložak koji je prilagođen učenicovim potrebama, mogućnostima i interesima tada će učenici spontano progovoriti i o svojim osjećajima. Čak, ako u razredu postoje učenici koji su introvertirani i ne govore o svojim osjećajima i problemima, na ovaj će način imati priliku izraziti što osjećaju i tako se osloboditi emocionalne napetosti koja ih guši. Svaka priča kod svakoga učenika izaziva određenu emociju te zbog toga na njega može djelovati iscjeljujuće, ali one priče koje na slušatelja djeluju tako da on promijeni svoje ponašanje u određenim situacijama, kategoriziraju se kao terapijske priče. Terapijska upotreba priče omogućuje djeci slušanje ili čitanje iskustava drugih koji su uspješno prevladali probleme slične njihovim problemima i tako dajući im nadu i priliku da ono što su naučili iz priče primijene i u rješavanju svoga problema (Škrbina, 2013). Osim čitanja takvih priča, i samo iskustvo slušanja priče može biti iscjeljujuće, nebitno o kojem je sadržaju riječ. Mnoge priče upravo svojom tematikom ili sadržajem mogu poslati brojne poruke, a ona najvažnija kada se govori o učenicima nižih razreda osnovne škole je odgojna poruka. Svako djelo dječje književnosti šalje određenu odgojnu poruku jer sva ta djela pisana su na način da svako dijete može razumjeti i shvatiti na svoj način i na svoj način proživjeti.

Već je spomenuti kako su najčešći književni oblici za korištenje u biblioterapijskom procesu dječja poezija, bajka, basna, pustolovni roman i realistička priča. U nastavku će ukratko biti objašnjen svaki književni oblik i zašto je pogodan za korištenje u procesu biblioterapije s učenicima nižih razreda osnovne škole.

Dječja poezija pisana je vrlo jednostavnim stilom, svojim sadržajem je razumljivija djeci te najčešće govori o stvarima i događajima s kojima se djeca vrlo često susreću (Jelkić i Grgurević, 2008). Dječja poezija vrlo se često koristi u procesu biblioterapije upravo zbog svoje didaktičnosti, narativnosti i čvrste forme. Dakle, uvijek sa sobom nosi određenu pouku, ima naglašen epski karakter i pravilnu rimu. Krklec (1963.) navodi kako dječja poezija može biti u različitim oblicima. Od uspavanki koje za cilj imaju umiriti ili uspavati dijete do brojalica, nabrajalica, zagonetki i brzalice koje su ritmične, brze i dinamične.

Bajke su priče s izmišljenim događajima prepunih čarolije koje su djeci vrlo zanimljive. Budući da je bujna mašta jedna od karakteristika psihičkog razvoja djece predškolske i rane školske dobi njihovo zanimanje za ovu vrstu književnog oblika je sve veće i jače izraženo (Škrbina, 2013).

Likovi su najčešće princeze, zmajevi, vile, patuljci te na kraju svake bajke dobro pobjeđuje zlo. Uz pomoć raznih likova i događaja izražavaju se vrijednosti koje učenicima potiču maštu. Velika prednost ovoga književnoga oblika je upravo što kod učenika snažno pridonosi razvoju mašte, razlikovanju dobra i zla te etičkih i estetskih osjećaja. Bajke su najpogodnije za korištenje u biblioterapijskom procesu upravo zbog toga što ostavljaju snažan dojam na svakoga učenika. Kroz likove i događaje u bajkama učenici prepoznaju sebe, svoje probleme te preuzimaju ideje i prijedloge za rješavanje svoga problema koje je i sam lik u bajci koristio.

Basna je sažeta epska forma s obilježjima epske strukture u kojoj se na vrlo satiričan način prikazuje ljudsko ponašanje te se ističu ljudski nedostaci i mane. Likovi su najčešće životinje koje su prikazane s mnogim antropomorfnim svojstvima (Škrbina, 2013). U basnama se najviše govori o osobinama poput naivnosti, lukavosti, okrutnosti i sl. Stoga se naivnost uvijek prikazuje u liku ovce, lukavost u liku lisice, a okrutnost u liku vuka. Upravo zbog toga što imaju odgojni potencijal gdje se na duhovit i zanimljiv način učenicima želi ukazati na dobre i poželjne te nepoželjne i loše osobine, basne su vrlo poželjne za korištenje u biblioterapijskom procesu. Budući da svaka basna završava nekom poukom, mogu se vrlo lako primijeniti na razna životna iskustva svakoga učenika.

Pustolovni roman vrlo je važan književni oblik u nižim, a i u višim razredima osnovne škole budući da mnoga djeca maštaju o raznim pustolovinama, dalekim putovanjima te neobičnim zgodama (Žeko, 2008). Na taj način zapravo žele izaći iz svakodnevne monotonije. Pustolovni roman može se koristiti u procesu biblioterapije budući da je osnovni pokretač fabule upravo učestalost putovanja i uzbudljivost događaja što svakako odgovara dječjim željama i interesima.

Književni oblik koji je također pogodan za korištenje u biblioterapiji je realistička priča. U njoj se uglavnom obrađuju teme i motivi iz života djeteta ili životinjskoga svijeta, a usmjeren je prema književnom i jezičnom odgoju. Doživljavanje ovakvog književnoga oblika mora biti motivirano te metodički i terapijski osmišljeno kako bi učenik bio što spremniji za samostalnu komunikaciju s literarnim tekstom (Škrbina, 2013).

Kod odabira književnih djela najvažnija je upravo njihova književna kvaliteta, a uz nju Piskač (2018.) navodi da književna djela trebaju biti složena te uključivati emocije, unutarnji ili međusobni sukob ili raspravu. Također, trebaju omogućiti učenicima da se prepoznaju i raspravljaju o emocijama i sukobima kao i temeljito istraživanje problema prije nego što ponude rješenje.

3.1.2. Terapeutske priče za svaku dob ili situaciju

Terapeutske priče dio su metode biblioterapije, imaju promišljenu fabulu koja za cilj ima pomoći pojedincu da se prepozna u nekoj situaciji ili da se poistovjeti s likom te da kroz priče shvati da i druge osobe proživljavaju nešto slično. Ukratko rečeno, terapeutske priče usmjerene su na dobrobit djeteta. Glavne značajke terapeutske priče su što svaka priča djetetu daje opciju što učiniti kada se nađu pred nekom preprekom ili problemom, nudi im razna rješenja ali i uče kako primjereno reagirati na neku situaciju. Terapeutske priče namijenjene su i djeci, a i odraslima. No, u nastavku ću Vam donijeti kratki pregled terapeutskih knjiga i priča koje djecu vode do promjene ponašanja te do osjećaja sigurnosti i zadovoljstva.

Susan Perrow jedna je od najpoznatijih i najcjenjenijih autorica brojnih priča za djecu. Radeći na maštovitim pričama i tajnama magičnih metafora razradila je umijeće stvaranja terapeutskih priča. Tvrdi da „*Metafora govori izravno imaginaciji, gradeći njezine poveznice kroz osjećaje, umjesto kroz teoriju ili apstraktno prosuđivanje.*“ (Perrow, 2013). Napisala je brojne knjige, ali najpoznatije su *Iscjeljujuće priče II, Priče i bajke za laku noć*. U navedenim knjigama nalaze se priče koje mogu pomoći djeci pri suočavanju s brojnim problemima i teškoćama poput tjeskobe, vršnjačkih problema, manjkom samopouzdanja, pri doživljavanju trauma, strahom od odvajanja, smrti i sl.

Knjiga *Iscjeljujuće priče* namijenjena je uglavnom agresivnoj i tjeskobnoj djeci, djeci s različitim obiteljskim situacijama te djeci koja su sklona prigovaranju i neprihvatanju. Dok *Priče i bajke za laku noć* broji 80 terapijskih priča koje su namijenjene djeci od treće do osme godine koje se bore s nedostatkom poštovanja i obzirnosti, djeci s noćnim morama ili doživljenim traumama te djeci koja imaju strah od odvajanja. Prvi dio knjige sadrži kratko objašnjene pojma terapijske priče te također upute roditeljima ukoliko se odluče sami sastavljati priče za svoju djecu.

Pored Susane Perrow važno je istaknuti i Petru Kapović Vidmar, učiteljicu riječke osnovne škole koja je u suradnji s Mauroom Lacovichem izdala knjigu *7 putovanja-terapijske priče za djecu*. U knjizi se nalazi sedam priča terapijskog karaktera namijenjenih djeci u kojima svako dijete može pronaći rješenje za određeni problem u kojem se nalazi. Također, kroz knjigu se naglašava važnost da djeca sama dožive priču na njihov jedinstveni način. Vrlo zanimljiva karakteristika ove knjige je što se prije svake priče nalazi crtež nekoga djeteta. Autori su s time željeli pokazati da postoji drugačiji način shvaćanja priče, a to je da dijete istovremeno crta i sluša određenu priču i na taj način dublje promišlja o njoj (Kapović Vidmar i Lacovich, 2017).

Jorge Bucay i njegova knjiga *Klasične priče da se bolje spoznaš* donosi petnaest poznatih dječjih priča poput Pepeljuga, Crvenkapica, Ivica i Marica i dr. koje su se prepričavale s koljena na koljeno te takvim načinom prenošenja priča svaki pripovjedač je mogao izmijeniti priču te ju prilagoditi potrebi slušatelja. Cilj takvih priča je ispričati djeci na što jednostavniji način te ne izostavljati nasilne prikaze zato što će se djeca kroz takve priče upoznati s problemima i naučiti kako reagirati na takve probleme ili nedaće koje će im se naći na putu tijekom odrastanja (Bucay, 2019).

Dječja psihologinja dr. Gerlinde Ortner autorica je dviju knjiga, odnosno priručnika za djecu i roditelje pod nazivom *Bajke koje pomažu djeci* i *Nove bajke koje pomažu djeci*. U njima se nalaze brojne terapijske priče za djecu koje im pomažu u borbi s problemima koje se najčešće javljaju u nižim razredima osnovne škole. Osim što je priručnik namijenjen djeci, također je namijenjen i roditeljima budući da se na kraju priručnika nalaze upute kako zajedno s djecom prevladati određene situacije ili probleme. Najčešće teme koje su obuhvaćene u ovim knjigama su: problemi sa spavanjem, strah od zubara, neposlušnost, mucanje, ometanje nastave, zadirkivanje i sl. Također, svaka priča potiče i na likovno izražavanje onoga što su tijekom čitanja ili slušanja saznali te na taj način stvara se još jedan preduvjet za uspješnu komunikaciju s roditeljima (Ortner, 1999).

Osim navedenih knjiga koje pomažu djeci u rješavanju problema ili teškoća s kojima se susreću tijekom odrastanja, postoje i knjige koje djecu potiču na kreativnost, mir i povjerenje. Primjer jedne takve knjige je *Čarobne svjetiljke 1 i 2* autorice Anne Civardi i surd. Riječ je o zbirci od 20 priča koje su napisane s namjerom da potiču djetetovu kreativnost te da smire i opuste dijete prije spavanja (Civardi i surd., 2007). Zanimljivo je što svaka priča započinje na isti način, a to je da dijete zatvara oči i zamišlja da se nalazi na začaranom putu te na taj način dijete doživljava određene osjećaje kao i lik iz priče. Odnosno, suočava se s istim teškoćama te uči kako ih prevladati. U pričama se najčešće govori o usamljenosti, povjerenju, stidljivosti, hrabrosti te pomažu djetetu da istražuje i shvati situacije koje se mogu i koje će se vrlo vjerojatno pojaviti i u njegovom životu.

3.2. Poetska terapija

Biblioterapija i poetska terapija usko su povezane. Biblioterapija je širi pojam, dok se poetska terapija odnosi se na primjenu poezije u terapijske svrhe. Poetska terapija može se provoditi u svim institucijama koje se bave ne samo psihičkim zdravljem čovjeka nego i fizičkim zdravljem te institucijama koje tijekom razvoja pojedinca prate njegov razvoj i podržavaju ga (Bašić, 2011). Na poetsku terapiju može se gledati kao na prvi korak u govorenju onoga prema čemu ili komu osoba osjeća nelagodu ili sram.

Najčešće brige pojedinca su upravo one egzistencijalne poput usamljenosti, gubitka ili straha od smrti. U rješavanju takvih briga poezija se koristi kao oruđe za samootkrivanje budući da je upravo poezija bogata stilskim figurama koje potiču čitatelje na emocionalno izražavanje na drugačiji i prirodniji način. Stoga je važno da poetski terapeut bira literaturu ne zbog literarne vrijednosti koju ona ima nego kako bi se pojedinac kroz književno djelo oslobodio nakupljenih emocija te suočio s duševnom i fizičkom boli.

Profesorica Hrvatskoga jezika i književnosti i logoterapeutkinja Ivana Bašić u svojoj knjizi *Biblioterapija i poetska terapija* navodi kako je poetska terapija ciljana upotreba pisane ili govorene riječi da se izazove liječenje, razvoj ili neka pozitivna promjena u ljudskom biću. Također, navodi kako svatko poeziju vidi na neki svoj način. Odnosno, jedni vide poeziju kao suočavanje s raznim konfliktima u sebi, a drugi kao pomoć porukama za svladavanje raznih prepreka na koje pojedinac nailazi tijekom života. Sve u svemu, može se zaključiti kako je poezija komunikacijski most koji povezuje ljude na razne načine i pomaže im u rješavanju problema.

Terapija poezijom vrlo je interaktivan proces koji se sastoji od tri komponente koje su ključne za uspješnu provedbu, a to su: voditelj, literatura i klijent. Najvažniju ulogu ima voditelj ili poetski terapeut. Važno je da voditelj odabere odgovarajuću literaturu tj. pjesmu kako bi kod klijenta probudio određene emocionalne reakcije ili kako bi ga jednostavno potaknuo na razgovor o svojim emocijama. Dakle, poetski terapeut bira pjesme kroz koje će se pojedinac emocionalno, spoznajno i socijalno razvijati te je na taj način sva pažnja usmjerena na primateljevu reakciju na njemu ponudenu pjesmu (Bašić, 2011). Važno je naglasiti da se tijekom ovoga interaktivnoga procesa nikada ne smije izgubiti iz vida osnovni cilj, a to je dobrobit i psihičko zdravlje osobe s kojom se primjenjuje ovaj proces.

Osim navedene tri komponente koje su ključne za uspješnu provedbu, važna je i kompozicija samoga interaktivnoga procesa. Terapija poezijom provodi se u tri dijela, a to su uvod, glavni dio i završetak. U uvodnom dijelu glavna zadaća poetskoga terapeuta je stvoriti atmosferu koja je opuštajuća i gdje će se svi osjećati sigurno i dobrodošlo. Za opuštanje i pripremanje grupe za daljnji rad koriste se razne igre riječima, uvodne pjesmice ili asocijativne igre. Nakon što su se svi sudionici opustili, terapeut donosi nekoliko uvodnih pjesama koje pojedinci čitaju svim ostalim članovima grupe. Vrlo je važno naglasiti da svaka pjesma treba biti pročitana naglas, budući da se svaka pročitana riječ treba osjetiti, svaka asonanca i aliteracija koje pjesmama daju određenu dozu snage. Zbog toga, tiho čitanje ili čitanje u sebi nije dovoljno jer osoba neće na ispravan način doživjeti pjesmu. Teme svake pjesme su pažljivo odabrane prema onim problemima ili temama koje se tiču svih sudionika. Nakon čitanja terapeut s članovima grupe vodi poticajan razgovor o pročitanim pjesmama te potiče svakog člana da izrazi svoje osjećaje i asocijacije na koje ih je određena pjesma potaknula (Bašić, 2011).

Nakon uvoda i razgovora o pročitanim pjesmama, slijedi glavni dio u kojem terapeut predlaže nekoliko tema za pisanje ili se koristi već gotovim tekstom kako bi pomogao članovima grupe da izraze svoje osjećaje, ideje i misli.

Na samome kraju, kao završetak, terapeut uz pomoć pitanja potiče članove grupe da donesu vlastite zaključke o temi ili problemu koja je obrađena. Vrlo je važno da terapeut potakne članove grupe na promišljanje o važnosti provedene radionice za svakodnevni život. Da bi završetak terapije bio što uspješniji, terapeuti često koriste pisanje zajedničke pjesme gdje voditelj članovima grupe predloži temu ili naslov pjesme, a onda svaki član piše po jedan stih. Kada zadnji član napiše svoj stih, cijela pjesma se pročita naglas i s time se susret završava (Bašić, 2011). Također, osim što se napisana pjesma može čitati na kraju susreta može se pročitati i na početku sljedećeg susreta kako bi se svi prisjetili što su na prethodnom susretu radili.

Terapija poezijom metoda je koja se koristi kao dio terapije za brojne probleme te se može primjenjivati s jednom osobom ili određenom skupinom ljudi. Osim što se može koristiti u liječenju posttraumatskog stresa, liječenju depresije i anksioznosti ili jednostavno kao pomoć pojedincu da izrazi vlastite osjećaje, uspješno se koristi i u školama, knjižnicama te ostalim ustanovama koje rade s djecom i odraslim osobama.

3.3. Biblioterapija u radu s djecom s teškoćama u razvoju i darovitom djecom

Pravilnik o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju (2015) navodi kako je učenik s teškoćama u razvoju onaj učenik čije sposobnosti u međudjelovanju s čimbenicima iz okoline ograničavaju njegovo puno, učinkovito i ravnopravno sudjelovanje u odgojno-obrazovnom procesu s ostalim učenicima. To su teškoće koje proizlaze iz tjelesnih, mentalnih, intelektualnih, osjetilnih oštećenja i poremećaja funkcija te kombinacije više vrsta navedenih oštećenja i poremećaja.

Kada se govori o djeci s teškoćama misli se na djecu sa sniženim intelektualnim sposobnostima, autističnu, slijepu i slabovidnu djecu, gluhu i nagluhu, djecu s poremećajima govora, glasa i jezika, djecu s motoričkim poremećajima i kroničnim bolestima, djecu sa smetnjama u ponašanju, s poremećajem pažnje te djecu sa specifičnim teškoćama u učenju (Zrilić, 2013:7).

Za razliku od djece s teškoćama u razvoju, darovita djeca su ona kod kojih se zbog njihovih iznimnih sposobnosti mogu očekivati visoka postignuća te koja zahtijevaju posebne obrazovne programe (Zrilić, 2011). Prema pravilniku o osnovnoškolskome odgoju i obrazovanju darovitih učenika (2015) darovitost se definira kao „...sklop osobina koje učeniku omogućavaju trajno postignuće natprosječnih rezultata u jednome ili više područja ljudske djelatnosti, a uvjetovano je visokim stupnjem razvijenosti pojedinih sposobnosti, osobnom motivacijom i izvanjskim poticajem“.

Učitelj je osoba koja ima vrlo važnu ulogu u odgoju i obrazovanju djece s teškoćama u razvoju i darovite djece. Ukoliko određena djetetova teškoća nije otkrivena prije samoga polaska u školi učitelj je prva osoba koja otkriva mogući problem ili teškoću. Osim što učitelj mora biti stručan u svome poslu, važno je da u svome radu bude maštovit, da stvara ugodno emocionalno ozračje te da nikada ne zanemaruje djetetove potencijale i mogućnosti. Tradicionalna uloga učitelja nekada je bila rad s djecom tipičnoga razvoja, no danas sve je više učenika s teškoćama u razvoju ili darovitih učenika.

Autorica Skočić-Mihić u svoje radu *Biblioterapija u inkluzivnoj praksi* navodi kako razvojne teškoće vrlo često utječu na sam razvoj djeteta što uzrokuje zaostajanje u socio-emocionalnom, govornom, motoričkom i intelektualnom razvoju djeteta. Budući da djeca s teškoćama u razvoju i darovita djeca imaju uglavnom lošu sliku o sebi i manjak samopoštovanja primjenjujući metodu biblioterapije značajno možemo utjecati na poboljšanje percepcije djeteta i vlastitoj vrijednosti. Biblioterapija može biti odličan način razvijanja suosjećanja prema takvoj djeci te prihvatanja različitosti kod one djece koja nemaju teškoća. Osim što je potrebno uvažavati intelektualne potrebe, važno je njegovati i emocionalni i socijalni razvoj. Stoga priče koje u sebi imaju snažnu poruku mogu imati pozitivan utjecaj na djetetovo stanje te smanjiti nepoželjna ponašanja. Knjige ili priče u kojima su glavni likovi individualci s teškoćama u razvoju ili daroviti omogućuje djeci da se poistovjete s tim likom, pomažu djeci da se nose sa situacijama s kojima se susreću tijekom odrastanja i ono najvažnije da spoznaju kako nisu sami.

Također, primjena biblioterapije jedan od načina promicanja različitosti u inkluzivnom razredu. Osim promicanja različitosti, odličan je primjer suradnje učitelja sa svim potrebnim stručnjacima iz ostalih područja. Vrlo je važno odabrati odgovarajuću literaturu jer će djeca kroz nju vidjeti svijet iz različitih perspektiva te ćemo im omogućiti rast i razvoj na mnogo načina.

Učitelji se svakodnevno susreću s različitim problemima i potrebama učenika, a ovaj pristup pokazao se vrlo poučnim za rješavanje problema, prevladavanje raznih teškoće ili jednostavno prihvaćanje različitosti među učenicima. Kroz pričanje priča djeci se omogućuje da sebi, a i drugima objasne kako se osjećaju, da razvijaju empatiju te maštu. Tijekom slušanja priče spoznaju da netko proživljava iste ili slične događaje ili se nosi s istim ili sličnim problemima postaje stvarna te omogućuje djetetu da ono što je čuo ili naučio primjeni i u stvarnome svijetu.

3.4. Projekti biblioterapije u Republici Hrvatskoj

Kako ne bi sve ostalo na teorijskom dijelu, važno je naglasiti kako postoji mnogo primjera dobre prakse u svijetu, a i u Republici Hrvatskoj gdje se primjenjuje biblioterapija. U nastavku će naglasak biti na primjere biblioterapije u Republici Hrvatskoj. Zadnjih nekoliko godina mnogo se knjižničara aktiviralo i zainteresiralo za ovo područje, no najveći doprinos dale su prof. Ivana Bašić i mr. sc. Ljiljana Sabljak.

Profesorica Hrvatskoga jezika i književnosti Ivana Bašić voditeljica je udruge Balans centar za logopedagogiju i biblioterapiju te je autorica knjige *Biblioterapija i poetska terapija – priručnik za početnike*². Osim što radi kao profesorica također održava i niz kreativnih radionica za djecu i odrasle. Udruga je do sada održala preko 50 predavanja i 80 radionica diljem Republike Hrvatske za djecu, mlade i odrasle. Glavni ciljevi njihovih predavanja i radionica su prvenstveno educirati tj. prenositi znanstvene spoznaje o učincima ekspresivnog pisanja, interaktivne biblioterapije te poetske terapije. Osim toga, žele pokazati kako povezanost kroz priče i njihova značenja mogu svakoga čovjeka obogatiti i ispuniti.

Uz prof. Ivanu Bašić, najveći doprinos dala je i mr. sc. Ljiljana Sabljak. Ona je naime, jedna od začetnica biblioterapije u Republici Hrvatskoj te jedna od autorica knjige *Korak po korak do oporavka: priručnik za kreativne susrete s djecom u ratnim i poslijeratnim vremenima* te sudionica UNICEF-ovog projekta *Korak po korak do oporavka*. Obilježavanjem Dana hrvatskih knjižnica, 2013. godine osnovan je projekt *Zita čita – ja sam tvoj pas, čitaj mi naglas*. Projekt je zapravo biblioterapijska radionica za djecu s teškoćama u razvoju ili za djecu koja se žele osloboditi nekih svojih strahova. Ljiljana Sabljak navodi kako važnu ulogu u ovakvom tipu radionice ima upravo Zita jer „...ona ih ne kritizira i ne zamjera im, ona ih sluša, tako da djeca jako brzo zanemare sve ostale u prostoriji i počinju direktnu komunikaciju sa psom“ (Milovac, 2014). Na taj način djeca se oslobađaju straha ili vrlo brzo zaborave na strah. Svjesni su da ih ona neće osuđivati te da se neće na njih naljutiti. Ljiljana Sabljak tvrdi kako su reakcije djece uvijek pozitivne te da se djeca vrlo brzo oslobađaju i počinju otvoreno razgovarati i donositi vlastite zaključke.

² Balans centar za logopedagogiju i biblioterapiju. <https://www.balanscentar.hr/biblioterapija/>

4. Biblioterapija u nastavi književnosti

Kako bismo mogli govoriti o biblioterapiji u nastavi književnosti važno je prvo opisati kako se provodi nastava književnosti općenito u razrednoj nastavi. Odnosno, kako izgleda struktura sata, koji metodički sustavi, nastavne strategije i metode koriste u nastavi književnosti. U nastavku donosim opis nastave književnosti u razrednoj nastavi, a zatim i primjenu biblioterapije u nastavi književnosti.

4.1. Nastava književnosti u razrednoj nastavi

Književnost je sastavni dio nastavnoga predmeta Hrvatski jezik te ima status samostalnoga nastavnoga područja (Rosandić, 2005). Obuhvaća umjetnički ili književnoumjetnički i znanstveni ili književnoznanstveni sadržaj. Pod umjetničkim sadržajem misli se na književna djela svjetske i nacionalne književnosti, a pod znanstvenim misli se na preuzimanje sadržaja iz teorije književnosti, povijesti književnosti i metodologije.

Kada govorimo o književnosti važno je spomenuti i metodiku književnoga odgoja i obrazovanja. Prema Rosandiću (2005), metodika književnoga odgoja je „...znanost o književnome odgoju i obrazovanju na svim stupnjevima odgojno-obrazovnoga sustava“. Također, u metodici književnoga odgoja i obrazovanja postoje discipline koje se artikuliraju prema kriteriju stupnjevitosti odgojno-obrazovnog sustava, a to su: metodika predškolskog književnoga odgoja i obrazovanja, metodika književnoga odgoja i obrazovanja u nižim razredima osnovne škole, metodika književnoga odgoja i obrazovanja u višim razredima osnovne škole, metodika srednjoškolskog književnog odgoja i obrazovanja i metodika sveučilišnog književnog odgoja i obrazovanja (Prokeš, 2014). U nastavku ovoga poglavlja bit će naglasak na metodici književnoga odgoja i obrazovanja u nižim razredima osnovne škole.

Kako bi učitelj strukturirao tijek odgojno-obrazovnog procesa i postigao ciljeve kojima teži važno je znati koje će nastavne strategije i nastavne metode primijeniti u svojoj nastavi. Nastavne strategije Cindrić i sur. (2010) opisuju kao kombinaciju metoda i postupaka kojima se potiče učenikova aktivnost te mu se omogućuje upravljanje vlastitim procesom učenja radi ostvarivanja ciljeva odgoja i obrazovanja. Neke od nastavnih strategija su: strategija učenja otkrivanjem i rješavanjem problema, strategija interaktivnog učenja i rada na projektu, strategija integrativnog učenja i nastave usmjerene na djelovanje, strategija suradničkih oblika učenja, strategija mentorskog rada i strategija timskog rada. Učiteljima se preporuča da na nastavnom satu izmjenjuju različite strategije kako bi učenici u svome radu bili kreativniji, aktivniji i samostalniji.

Rosandić (2005) navodi kako nastavne metode pripadaju odgojno-obrazovnom području, a ostvaruju se različitim metodičkim postupcima. Cindrić i sur. (2010) navode kao ne postoji najbolja nastavna metoda nego je vrijednost svake određena njezinom učinkovitošću koja se temelji na određenim ciljevima i zadacima odgojno-obrazovnih sadržaja. Stoga, svaka nastavna metoda se može kombinirati s drugim metodama kako bi postale učinkovitije. Neke od najčešće korištenih nastavnih metoda u nastavi književnosti su: metoda razgovora, metoda usmenog izlaganja, metoda pisanja te metoda čitanja i rada na tekstu (Poljak, 1991).

Studentica Monika Kordina (2019) u svrhu pisanja diplomskoga rada *Nastavne strategije i metode u nastavi primarnog obrazovanja* istraživala je u kojoj mjeri te na koji način učitelji tijekom nastavnoga procesa koriste nastavne strategije i metode. Istraživanje je provedeno u jednoj osnovnoj školi na području grada Koprivnice te su sudjelovala dva razreda (3. i 4.). Rezultati istraživanja pokazuju kako je i dalje frontalni rad glavni oblik nastavnoga rada.

Nastavne strategije koje su najčešće korištene su strategija vježbanja i ponavljanja, strategija rješavanja problema te strategija suradničkog oblika učenja. Autorica navodi „...iako su korištene različite nastavne strategije u nastavi, upitno je jesu li one korištene u dovoljnoj mjeri kako bi imale pravilan utjecaj na aktivnost učenika i na cjelovit nastavni sat (Kordina,2019).“ Što se tiče nastavnih metoda najčešće su korištene metoda razgovora, metoda usmenog izlaganja, metoda demonstracije i metoda čitanja i rada na tekstu. Nakon dobivenih rezultata primjećuje se da korištene nastavne strategije i nastavne metode nisu iskorištene na najbolji mogući način te stoga nisu usmjeravale učenike dovoljno na aktivnost i zalaganje tijekom sata.

Metodika književnoga odgoja i obrazovanja uz sebe veže nekoliko metodičkih sustava od kojih je u posljednjih tridesetak godina i dalje najzastupljeniji interpretativno-analički sustav. U interpretativno-analičkom sustavu nastave književnosti književno djelo postaje temeljnim sadržajem nastavnoga procesa, a interpretacija djela najvažnijim oblikom nastavnoga rada (Rosandić, 2005). Odnosno, u središtu nastave više nije pisac i podaci o njegovom životu i nastanku djela nego se na interpretativno-analički način proučava samo djelo. Nastavni proces ostvaruje se u dvosmjernoj komunikaciji te učitelj postaje organizator nastavnoga procesa. Sama struktura sata postupno se prilagođava doživljajno-spoznajnim zakonitostima koje se ostvaruju u komunikaciji s književnim djelom. Glavne zadaće interpretativno-analičkoga sustava su pružanje pomoći učeniku da uspostavi komunikaciju s književnim djelom, da doživi književni tekst kako bi mogao izraziti vlastiti dojam koji je na njega ostavio te da u književnom tekstu prepozna i navede osjećaje i osnovne strukturne elemente. Rosandić (2005) navodi kako postoji osam etapa nastavnoga sata u interpretativno-analičkom sustavu, a to su:

- a) doživljajno-spoznajna motivacija
- b) najava teksta i lokalizacija
- c) interpretativno čitanje
- d) emocionalno-intelektualna pauza
- e) objava doživljaja i korekcija
- f) interpretacija
- g) sinteza
- h) zadaci za samostalan rad učenika

Ukoliko učitelj želi postići pravu interpretaciju književnoga djela potrebno je da učenik iznese cjeloviti estetski dojam koje je to djelo ostavilo na njega. Stoga je potrebno nakon provedbe prvih četiriju etapa učenicima dopustiti da slobodno izraze svoje dojmove jer su upravo njihovi dojmovi ključni za daljnju interpretaciju teksta. U etapi objavljivanje doživljaja i korekcija velika pozornost se pridaje upravo na učenikovo samostalno izražavanje misli i doživljaja koje su zapravo pokazatelji senzibilnosti za književni tekst te razinu dosegnutosti komunikacijske kompetencije. No, u praksi, problem se javlja upravo u ostvarivanju navedene nastavne etape. Naime, učitelj postavljajući pitanja *Je li vam se svidio tekst?* ili *Kako vam se svidio tekst?* Najčešće dobiva stereotipne odgovore poput *Da* ili *Ne*. Takvi odgovori nisu dovoljno jasni ni kvalitetni za daljnju interpretaciju teksta. Munjas Samarin i Takšić (2009) navode kako je potrebno provesti emocionalno opismenjavanje učenika kako bi mogli verbalizirati vlastiti doživljaj teksta.

Prvi korak je uvođenje riječi za imenovanje osjećaja. Sljedeći korak su skice ili personificirana objašnjenja gdje učenici vlastitim riječima opisuju skicu koja im je dana s obzirom na pročitani tekst. Treći korak odnosi se na povezivanje s vanjskim svijetom. Odnosno, učenik primjenjuje imenovanje osjećaja, povezuje s pročitanim književnim tekstom te aktualnim događajima ili socijalnim problemima. Bez sumnje, interpretativno-analički sustav nastave književnosti pruža velike mogućnosti u razvijanju učenikove književne kulture, u izgrađivanju vlastitoga stava i kritičkoga mišljenja (Rosandić, 2005). No, takav sustav više ne odgovara smjernicama novoga Okvirnog nacionalnog kurikula koji je objavljen 2019. godine.

Okvirni nacionalni kurikulum iz 2019. preporučuje restrukturiranje ili reorganizaciju nastavnih planova i predmetnih kurikula na razini osnovnoškolskog odgoja i obrazovanja u Republici Hrvatskoj. Naime, uvode se međupredmetne teme koje nadilaze predmetnu specijalizaciju (NOK, 2019). To sve dovodi do promjena u oblicima rada kao i u metodama rada na nastavnom satu. Stoga se predlaže korištenje didaktičko-metodičkih sustava koji će omogućiti učenicima i učiteljima veće mogućnosti u samom ostvarivanju programskih cjelina. Zato interpretativno-analički sustav više nije najpogodniji jer ne odgovara smjernicama Okvirnog nacionalnog kurikula. Na njegovo mjesto dolazi korelacijsko-integracijski sustav koji najbolje odgovara tim smjernicama jer proizlazi iz teorije međupredmetnih veza (Rosandić, 2005).

Kada govori o književnosti neizostavno je spomenuti ulogu i važnost lektire. Rosandić navodi kako se obradom lektire ostvaruju dodatni ciljevi nastave književnosti. Odnosno, učenicima se pruža mogućnost iskazivanja vlastitih sudova o pročitanom djelu, međusobno izmjenjivanje mišljenja i stavova pri čemu se razvija kritičko mišljenje te se učiteljima pruža mogućnost otkrivanja interesa i sklonosti svakoga učenika (Rosandić, 1976). Stoga je važno poticati učenike na samostalno čitanje književnih djela jer bez samostalnoga čitanja ne mogu se postići ciljevi književnoga odgoja i obrazovanja. Tu se pojavljuje još jedan problem, a to je učenikov negativan stav prema čitanju. Odnosno, većina učenika ne želi čitati jer im određeni književni naslovi nisu blisku tj. nisu primjereni njihovoj dobi, a samim time i mogućnostima u razumijevanju tih tekstova. Sve to dovodi do potpunog nezadovoljstva i učenika. Nezadovoljstvo učenika predstavlja problem učiteljima u samoj interpretaciji lektirnih djela i ispunjavanju zadaća nastave književnosti.

Marinko Plazibat navodi kako su sastavljači popisa lektire uglavnom stariji metodičari koji su dosta udaljeni od novijih generacija. Također, u svojoj knjizi *Tko i kako treba birati lektiru* navodi kako je kod obrade lektire učiteljska kreativnost najvažnija, ali da je učiteljima vrlo teško razviti kod učenika ljubav prema čitanju. Zbog toga, autor smatra kako je bitno osigurati nove naslove lektirnih djela koje će privući i zainteresirati učenike (Plazibat, 2002).

Nastava književnosti još uvijek učenicima predstavlja nezadovoljstvo. Iako se danas sve više govori i potiče na kreativnost u nastavi pa tako i na kreativnost u nastavi književnosti i dalje sve više učitelja odlučuje se na siguran i tradicionalan pristup. Uvođenjem različitih kreativnih aktivnosti i ideja te izmjenjivanjem različitih nastavnih strategija i metoda, osobito u nižim razredima osnovne škole probudit će kod učenika veću motivaciju, želju za čitanjem i radom te samim time i boljim uspjehom na satu.

4.2. Biblioterapija u nastavi književnosti

Novi naziv za biblioterapiju koja naglasak stavlja na uporabu književnih ili literarnih tekstova u nastavi književnosti naziva se literarna biblioterapija. Bušljeta i Piskač (2018.) u svojoj knjizi *Literarna biblioterapija u nastavi književnosti* navode sljedeće: „*Literarna je biblioterapija metoda stjecanja uvida u nastanak emocija na primjerima iz isključivo književnih umjetničkih tekstova te uz metodu uporabe identifikacije, katarze i MED ciklusa (proces međusobne motivacije misli, emocija i događaja u književnim likovima), a njezini su temeljni alati afektivna i kognitivna interpretacija*“ (Bušljeta i Piskač, 2018). Dakle, zadaća literarne biblioterapije je u likovima određenih književnih tekstova uočiti njihove kognitivne i afektivne psihičke procese te ih povezati s emocijama.

Literarna biblioterapija može se koristiti onda kada se želi nakon čitanja književnoga djela naglasiti određena emocija. Odnosno kada se želi uputiti na manifestaciju određene emocije u djelu. Naglasak se stavlja na stjecanje, razumijevanje te iskustveno doživljavanje emocija. Literarni biblioterapeut čitatelja vodi kroz određeni tekst te uz pomoć njega tumači odnos misli, emocija i događaja unutra samoga lika u književnom djelu.

Literarna biblioterapija se primjenjuje u nastavi književnosti upravo zato što književnost sama po sebi zorno upućuje na to kako se promjene u ponašanju motiviraju emocijama koje su motivirane razmišljanjem (Piskač, 2018). Ukoliko pojedinac razumije postavke literarne biblioterapije tada uči o sebi kroz komunikaciju s likovima i njihovim emocionalnim iskustvima. Na taj način s jedne strane izbjegava se suočavanje s vlastitim emocionalnim problemima, a s druge strane razvija se empatija i suosjećanje. Književnost predstavlja emocionalno sigurno mjesto za čitanje te uz pomoć književnosti pojedinac se može upoznati sa svim emocijama, ugodnim ili neugodnim te radosnim ili tužnim bez da se izravno suoči s tim emocijama. Zahvaljujući poticanju empatije među čitateljima, Piskač navodi: „...razgovor o nekome književnome liku u djelu djeluje kao da se uopće na odnosi na čitatelja, no unatoč tome čitatelj ima mogućnost uvida u životno iskustvo drugoga kao da je njegovo osobno“ (Bušljeta i Piskač, 2018).

Velika prednost literarne biblioterapije je što se može primjenjivati i biti učinkovita i u radu s odraslima kao i s djecom osnovnoškolske i srednjoškolske dobi. Važno je samo formirati grupu od nekoliko čitatelja koji čitaju unaprijed odabrani književni tekst i razgovaraju o njemu. Ovakav pristup tekstu poželjno je koristiti i u radu s učenicima kako bi stekli uvid u vlastiti emocionalni život.

Za biblioterapiju nije potrebna posebno napisana književnost te zapravo svako napisano književno djelo na neki način može poslužiti kao literatura za biblioterapiju. No ipak, ukoliko odaberemo djelo u kojem su izraženije estetske funkcije postići će se mnogo veći i kvalitetniji uspjeh u samom prenošenju emocija učeniku. Ukoliko pojedinac želi neku od svojih emocija „oživjeti“ kroz književnost tada će odabrati ono književno djelo s kojim najlakše može komunicirati i s kojim se može identificirati.

Na početku poglavlja navedene su metode stjecanja uvida u literarnoj biblioterapiji, a to su: identifikacija, katarza i MED ciklus. U daljnjem tekstu bit će objašnjena svrha svake od navedenih metoda. Prvi i osnovni korak je identifikacija. U literarnoj biblioterapiji ona se ne odnosi na izravnu identifikaciju s likom nego na sposobnost razvijanja empatije prema književnom liku. Takvim načinom poistovjećivanja s likom učenici postaju svjesni sličnosti između opisanih likova i svojih života. Ukoliko neki učenici ne žele sudjelovati u procesu identifikacije, ne treba ih na to prisiljavati nego dopustiti da budu promatrači.

Sljedeći korak je izazivanje katarze. Piskač navodi da je katarza „...doživljavanje i afektivno izricanje emocije što samo po sebi može potaknuti neke unutrašnje psihičke promjene i prihvaćanja“ (Piskač, 2018). Dakle, uz pomoć empatije i katarze učenik se emocionalno angažira oko književnoga djela i lika koji mu izazivaju potrebu za izražavanjem vlastitih emocija. Piskač u svome djelu navodi kako je dokazano da učenici koji su dobili potvrdu da njihove emocije vrijede pokazivat će manje straha, krivnje i srama te će imati veći osjećaj samokontrole. Zbog toga, vrlo je važno naglasiti da se učenike ne smije kritizirati ili osuđivati jer su izrazili vlastite emocije nego ih je potrebno ohrabrivati i poticati na takvo izražavanje. U našim životima ne postoje dobre ili loše emocije, svaka od njih nam je bitna za rast i razvoj te im tako treba i pristupiti.

Treći korak je primjena MED ciklusa. U njemu se detektiraju segmenti misli, emocija i događaja te njihov međusobni odnos (Piskač, 2018). Postupno i pravilno provođenje MED ciklusa zapravo učeniku objašnjava pojavu emocije na prirodan i logičan način te se u sklopu MED ciklusa pristupa poticanju kognitivnoga uvida.

Ukoliko se osoba tek upoznaje s literarnobiblioterapijskim procesom, vrlo često se može dogoditi da se učenici zadrže na površnoj identifikaciji s likom. Postoji nekoliko razloga zašto se to može dogoditi. Neki od razloga su: neadekvatan odabir književnoga djela, nedovoljna vještina i motiviranost literarnog biblioterapeuta ili nemogućnost razumijevanja i prihvaćanja nekih koraka literarne biblioterapije zbog dobi ili mentalnih sposobnosti (Bušljeta, 2013). Vrlo je vjerojatno da učenici neće moći odmah proći kroz sva tri koraka literarne biblioterapije, te je zbog toga potrebno da osoba koja provodi literarnobiblioterapijski proces bude motivirana i ustrajna u svome radu.

4.3. Primjena biblioterapije u nastavi književnosti – prijedlog strukture sata

Provedba i realizacija biblioterapijskoga sata nije nešto što se može prepustiti improvizaciji nego je ključna dobra i temeljita priprema. Prije nego što učitelji odluče primijeniti biblioterapiju u nastavi književnosti poželjno je zamoliti učenike da na listu papira napišu teme koje ih zanimaju i o kojima bi voljeli razgovarati ili da dovrše rečenice koje je učitelj prethodno napisao. Piskač (2018.) navodi nekoliko primjera sintagmi koje učenici mogu dovršiti, a to su:

- Najviše volim raditi...
- Kada bih bio bogat...
- Moj je najveći problem...
- Moje najtužnije životno iskustvo je...

Na temelju učenikovih odgovora učitelji mogu odabrati primjerena književna djela koja sadržavaju jednu ili više tema koje su učenici napisali. Svaku od navedenih tema učitelji mogu povezati s barem jednom emocijom što je vrlo bitno u samoj primjeni biblioterapije u nastavi. Naravno, poželjno je odabrati onu temu koja učenike najviše zanima.

Za samu provedbu nastave potrebno je odvojiti barem jedan školski sat te ukoliko učitelji prvi puta primjenjuju biblioterapiju u nastavi književnosti tada je poželjno savjetovati se sa školskim psihologom. Provedba biblioterapijskoga sata može biti uspješna i s manjim i većim grupama. Iako, u manjim se grupama sve učenike može vrlo lako poticati na razgovor te neće biti učenika koji ne žele sudjelovati. Ukoliko netko od učenika ne želi sudjelovati tada im učitelji mogu dopustiti da budu promatrači, ali nikako ih se ne smije prisiljavati na sudjelovanje.

Kada učitelj odabere odgovarajuće književno djelo koje je u skladu s temom koja učenike zanima, sljedeći korak odnosi se na razmišljanje i osmišljavanje načina na koje se može motivirati učenike i povećati interes za određeno književno djelo. Piskač (2018.) navodi kako je upravo motivacija ključna u primjeni biblioterapije u nastavi budući da uključuje stvaranje ugodne i opuštene atmosfere kako bi se povećao njihov interes i potaknula njihova usredotočenost. Učitelj na početku sata može započeti razgovor o bliskoj temi ili provesti s učenicima aktivnosti koje za cilj imaju da smire i opuste učenike. Primjer jedne takve aktivnosti je meditacija.

Nakon uvodnoga dijela ukoliko učenici nisu dobili zadatak da određeno književno djelo samostalno pročitaju, tada im učitelj čita. Važno je naglasiti da učitelji trebaju pročitati književno djelo učenicima zbog toga što oni trebaju biti usredotočeni na slušanje. Nakon čitanja potrebno je provjeriti jesu li učenici razumjeli ono što im je pročitano. Učitelj postavljajući odgovarajuća pitanja o radnji, temi i likovima odabranoga književnoga djela dobiva povratne informacije o tome koliko su učenici razumjeli ono što im je pročitano. Piskač (2018.) navodi kako treba potaknuti učenike da prepričaju priču, identificiraju glavne likove te glavni problem. Ukoliko netko od učenika pogriješi prilikom prepričavanja ili identificiranja likova i problema tada je potrebno da učitelj ukratko pojasni što bi bio točan odgovor.

Nakon što su učenici razumjeli pročitani tekst te identificirali likove i glavni problem učitelj pretvara književno djelo u posredno životno iskustvo uz pomoć afektivne i kognitivne interpretacije. Piskač (2018) kaže: „*Afektivna interpretacija uglavnom se provodi samo u domeni karakterizacije likova jer se čini kao da nema potrebe za njom, nego da je sama priča i radnja važnija, no to je velika zablude zbog toga što je razumijevanje priče i radnje najjednostavnija razina razumijevanja književnoga djela*“. Dakle, ono što je Piskač želio reći je da učitelji veliki naglasak stavljaju na razumijevanje priče i radnje, a premalo na likove i njihovu karakterizaciju. Da bi se to promijenilo, tijekom primjene biblioterapije u nastavi književnosti potrebno je koristiti afektivnu interpretaciju kako bi se učenike potaknulo na empatiju, razumijevanje i „buđenje“ emocija.

Tijekom afektivne interpretacije svaki učenik treba dobiti priliku reći što pojedini likovi misle i osjećaju te iskazati vlastite emocije koje su kod njih određeni likovi „probudili“. Važno je da učitelj ni u kojem trenutku ne bude sklon osuđivanju nego da bude ispunjen prihvaćanjem.

Kada su učenici razvili empatiju i razumijevanje kroz afektivnu interpretaciju, slijedi kognitivna interpretacija. U ovom dijelu učenici povezuju emocije likova s njihovim razmišljanjem. Poželjno je da učitelji tijekom kognitivne interpretacije koriste metodu pomnoga čitanja. Odnosno, da pažljivo i detaljno pročitaju svaku rečenicu te nakon pročitane rečenice provjere jesu li učenici razumjeli. Tijekom primjene metode pomnoga čitanja ključne riječi su *kako*, *zašto*, *objasni* i/ili *dokaži* (Piskač, 2018). Na taj način učenici će svaku rečenicu prokomentirati te samim time i još bolje razumjeti.

U završnom dijelu sata važno je donijeti zaključke do kojih se došlo primjenom afektivne i kognitivne interpretacije. Također, učenike bi trebalo potaknuti na pisanje osvrta ili izrađivanje različitih mentalnih mapa, crteža i sl. kako bi opisali svoj doživljaj te kako bi se nesvjesno utjecalo na njihove buduće odluke. Stoga je vrlo važno da učitelj ima dovoljno vremena kako bi kvalitetno s učenicima proveo zadnju etapu sata.

5. Metodologija istraživanja

5.1. Akcijsko istraživanje

Akcijska istraživanja uvode novost u odgojno-obrazovnu djelatnost na temelju znanstvene provjere. Utemeljitelj akcijskih istraživanja je Kurt Lewin. Naime, on tvrdi da je akcijsko istraživanje zapravo eksperimentalno istraživanje koje je usmjereno na rješavanje socijalnih problema. Odvija se u grupi sastavljenoj od znanstvenika i praktičara te prolazi kroz spiralne korake koji uključuju planiranje, akciju i evaluaciju (Bognar, 2006).

Glavni cilj akcijskoga istraživanja je poboljšanje kvalitete u školama. Akcijska istraživanja mogu postati značajni čimbenik kvalitete školskog sustava ukoliko budu prepoznata i podržana na razini cijelog školskog sustava. Osnovne značajke akcijskih istraživanja su što se provode s ljudima, a ne na ljudima, podrazumijevaju aktivno sudjelovanje zainteresiranih sudionika, svi sudionici ovisno o svojim mogućnostima i potrebama sudjeluju u svim etapama istraživanja te se ne odvajaju uloga istraživača i ispitanika. Zbog toga, akcijska istraživanja su vrlo korisna za poboljšanje stanja u školama (Bognar, 2006).

Važno je istaknuti dvije osobe koje su pridonijele razvoju akcijskih istraživanja u Republici Hrvatskoj, a to su Milan Matijević i Branko Bognar. Milan Matijević, profesor Učiteljskog fakulteta u Zagrebu, 1990. godine donio je prvi cjeloviti tekst o akcijskim istraživanjima u kojem ističe da upravo akcijska istraživanja omogućuju evaluaciju originalnih modela nastalih u praksi kreativnih učitelja. S druge strane, dr. sc. Branko Bognar, izv. prof., problematizira akcijska istraživanja na teorijskoj i praktičnoj razini. Naime, on naglašava nedovoljnu zastupljenost akcijskih istraživanja u praksi učitelja i odgojitelja. Kao razloge nedovoljne zastupljenosti akcijskih istraživanja u praksi navodi kako se od učitelja ne očekuje da se bave istraživanjima te da su većina učitelja slabo ili nedovoljno upoznata sa specifičnostima i mogućnostima ostvarivanja akcijskih istraživanja u školama.

Kurikulum predškolskog i osnovnoškolskog odgoja predstavlja akcijska istraživanja kao kvalitetan proces mijenjanja prakse. Učitelji i odgajatelji u takvom procesu preuzimaju aktivnu ulogu. Tijekom samog akcijskog istraživanja učitelji i odgojitelji mogu uočiti probleme te osmisliti njihovo poboljšanje i unapređivanje, a prikupljeni podaci služe kao povratna informacija. Istraživanje koje je provedeno u svrhu dobivanja rezultata o samoprocjeni učitelja i odgojitelja ukazuje da odgojitelji i učitelj nisu dovoljno upoznati i osposobljeni za akcijska istraživanja. No, pozitivna strana je što većina ispitanika prihvaća akcijska istraživanja te smatraju da su odličan način mijenjanja prakse (Visković, 2013).

5.2. Cilj istraživanja

Cilj istraživanja je prikazati kako se može primijeniti razvojna biblioterapija na satu hrvatskoga jezika u nižim razredima osnovne škole te kako na temelju interpretacije teksta učenici istovremeno mogu razumjeti emocionalni život likova iz djela i shvatiti vlastiti emocionalni život. Budući da postoji evidentan problem komuniciranja neosvijestjenih emocija pri interpretaciji književnoga djela, ovim istraživanjem željelo se potaknuti učenike na emocionalno izražavanje i osvještavanje emocija kroz kreativnost.

Također, cilj istraživanja je saznati jesu li učiteljice čule za pojam biblioterapije, koriste li ju u svojoj nastavi te smatraju li da primjena biblioterapije u nastavi književnosti poboljšava emocionalni, društveni i kognitivni razvoj učenika.

5.3. Problem istraživanja

U nastavi književnosti pri obradi određenih književnih djela i dalje se veći naglasak stavlja na temu, fabulu i prepričavanje, a sve manje na emocije i emocionalni život likova. Naravno, učenici pri obradi književnoga djela trebaju znati prepoznati temu, odnose među likovima te razumjeti što su pročitali, ali isto tako kroz djela važno je da učenik razvija vlastite vrijednosti i sposobnosti, da razlikuje ugodne i neugodne emocije te kako se nositi s neugodnim emocijama. Zbog toga problem ovog akcijskog istraživanja možemo prikazati sljedećim pitanjem:

Kako pomoći učenicima da kroz primjenu razvojne biblioterapije u nastavi književnosti nauče izraziti i razumjeti svoje osjećaje, te kako ih osposobiti za pronalaženje odgovarajućih rješenja u različitim životnim situacijama?

5.4. Istraživačke hipoteze

S obzirom na cilj istraživanja izvedene su sljedeće hipoteze:

H1: Razvojna biblioterapija primjenjiva je metoda u nastavi književnosti.

H2: Učiteljice nisu upoznate s pojmom biblioterapije te ju ne primjenjuju u nastavi.

H3: Učenicima je sat književnosti u kojem je korištena metoda biblioterapije zanimljivija i kreativnija u odnosu na tradicionalnu nastavu književnosti.

<i>Hipoteze</i>	<i>Dokazivanje hipoteza</i>
<i>H1: Razvojna biblioterapija primjenjiva je metoda u nastavi književnosti.</i>	<ul style="list-style-type: none">• održati sate• anketiranje učenika
<i>H2: Učiteljice nisu upoznate s pojmom biblioterapije te ju ne primjenjuju u nastavi.</i>	<ul style="list-style-type: none">• intervju s učiteljicama
<i>H3: Učenicima je sat književnosti u kojem je korištena metoda biblioterapije zanimljivija i kreativnija u odnosu na tradicionalnu nastavu književnosti.</i>	<ul style="list-style-type: none">• ispunjavanje evaluacijskoga listića – samovrednovanje i vrednovanje izvedbe nastave

Tablica 1. Prikaz hipoteza i načina na koji će se dokazivati.

5.5. Uzorak ispitanika

U istraživanju sudjelovalo je ukupno 41 učenik i dvije učiteljice. Istraživanje je provedeno u trećim razredima dviju osnovnih škola u Slavanskom Brodu. U Osnovnoj školi „Ivan Goran Kovačić“ sudjelovao je 21 učenik 3.a razreda i jedna učiteljica, a u Osnovnoj školi „Antun Mihanović“ sudjelovalo je 20 učenika 3.b razreda i jedna učiteljica. Među sudionicima 20 ispitanika je ženskog roda, a 21 ispitanik je muškog roda. Za potrebe ovoga istraživanja odabrala sam dvije različite škole kako bi istraživanje bilo autentičnije i pouzdanije. Također, budući da je istraživanje provedeno s učenicima iste dobi, željela sam vidjeti jesu li reakcije učenika na primjenu metode biblioterapije u nastavi književnosti jednake u obje škole ili se razlikuju. Također, prije provođenja sati postavila sam tri kriterija prema kojima sam pratila koliko su njihove emocije, znanje i ponašanje unaprijeđeni.

5.6. Postupci prikupljanja podataka

Akcijsko istraživanje na temu *Biblioterapija za učenike mlađih razreda osnovne škole* provela sam s učenicima trećih razreda dviju osnovnih škola. Prije održavanja sati učenici su dobili privole koje su njihovi roditelji trebali potpisati. Na privolama je objašnjen cilj istraživanja te su roditelji zamoljeni za suglasnost za fotografiranje i anonimnu objavu učeničkih radova. Održala sam ukupno četiri sata nastave književnosti. U obje škole održane su iste nastavne jedinice. Prvi sat istraživanja bila je interpretacija pjesme Jadranke Gegić *Tratinčica*, a drugi sat interpretacija ulomaka *Klotilda* koji je napisala Pika Vončina.

U istraživanju su korišteni sljedeći postupci prikupljanja podataka:

- a) Anketni upitnik s učenicima korišten je u završnom dijelu sata kako bi se prikupili osnovni podaci o učenicima kao što su spol učenika. Također, svrha upitnika je prikupljanje podataka, dobivanja povratnih informacija kao i ispunjavanje evaluacijskog listića gdje su učenici vrednovali sebe i izvedbu nastave. Pitanja u anketnom upitniku bila su otvorenog i zatvorenog tipa. Rezultati su obrađeni statističkom metodom izračunavanja podataka, a prikazani su grafički.
- b) Intervju s učiteljicama korišten je u svrhu prikupljanja podataka o njihovoj provedbi nastave književnosti. Intervju se sastojao od tri grupe pitanja. Prvi dio pitanja odnosio se na njihovu provedbu nastave književnosti u trećem razredu. Drugi dio pitanja odnosio se na njihove pretpostavke kako učenici vide njihovu nastavu književnosti, a treći dio pitanja odnosio se na poznavanje pojma biblioterapije i njezine primjenjivosti u nastavi književnosti.
- c) Prije provedbe istraživanja postavljena su tri kriterija praćenja učenika, a to su: emocije, ponašanje i znanje.
- d) Fotografiranje učeničkih radova.

<i>Hipoteze</i>	<i>Postupci prikupljanja podataka</i>
<i>H1: Razvojni biblioterapija primjenjiva je metoda u nastavi književnosti.</i>	<ul style="list-style-type: none">• metoda anketnog upitnika• održati sate• kriteriji praćenja učenika
<i>H2: Učiteljice nisu upoznate s pojmom biblioterapije te ju ne primjenjuju u nastavi.</i>	<ul style="list-style-type: none">• intervju s učiteljicama
<i>H3: Učenicima je sat književnosti u kojem je korištena metoda biblioterapije zanimljivija i kreativnija u odnosu na tradicionalnu nastavu književnosti.</i>	<ul style="list-style-type: none">• ispunjavanje evaluacijskoga listića – samovrednovanje i vrednovanje izvedbe nastave• učenički radovi

Tablica 2. Prikaz hipoteza i postupaka prikupljanja podataka

5.7. Tijek istraživanja

5.7.1. Interpretacija pjesme Jadranke Gegić *Tratinčica* u razredu

Dana 25. svibnja u 3. a razredu Osnovne škole „Ivan Goran Kovačić“ i 3.b razredu Osnovne škole „Antun Mihanović“ provedeno je akcijsko istraživanje. Za potrebe istraživanja, kao kritički prijatelji, sudjelovale su dvije učiteljice, a to su: Daniela Krijan, učiteljica 3. b razreda i Ivana Blekić-Petričević, učiteljica 3. a razreda. Prvi dan istraživanja nastavna jedinica bila je interpretacija pjesme *Tratinčica* Jadranke Gegić. Pjesma se interpretirala jedan školski sat u svakom razredu (*Prilog 1*).

a) Upoznajmo se

Bitan preduvjet uspješnoga rada tijekom primjene biblioterapije u nastavi je postizanje grupne povezanosti. Upravo zbog toga odlučila sam se da učenici na početku sata budu kružno raspoređeni u prostoru i u međusobnoj interakciji. Ovakav raspored učenika imat će ljekovit učinak na pojedinca budući da je svaki učenik aktivan dio grupe. Odlučila sam s učenicima provesti igru u kojoj je svaki učenik trebao reći svoje ime, što voli, a što ne. Naravno da učenici znaju imena svojih vršnjaka te što svatko od njih voli i ne voli, ali cilj ove igre, osim stvaranja ugodne i opuštajuće atmosfere bio je stvoriti povjerenje između nas kako bi učenici u daljnjim aktivnostima bili spremni iskazati svoje emocije bez ustručavanja ili straha. Stoga je vrlo važno na početku sata postići grupnu povezanost kako bi tijek nastave bio uspješan. Prije provođenja ove aktivnosti pretpostavljala sam da će učenici ponavljati odgovore drugih učenika te da će gotovo svi učenici navesti kako ne vole školu i školske aktivnosti.

Neki od njihovih odgovora bili su: „*Volim se igrati sa sestrom, a ne volim ići u školu.*“, „*Volim se družiti s prijateljima, a ne volim pisati zadaću.*“, „*Volim ići u park, a ne volim čitati.*“

Dakle, moja pretpostavka bila je točna. U oba razreda učenici su navodili slične odgovore te od ukupno 41 učenika, njih 34 navelo je kako ne voli školu. Kako bih saznala što je razlog tome, primjenjujući metodu razgovora učenike sam pitala zašto ne vole školu, a neki od odgovora bili su: „*Zato što smo predugo u školi.*“, „*Ne volim školu zato što moram pisati zadaće.*“, „*Ne volim školu zato što moram puno učiti.*“. Njihovi odgovori me nisu iznenadili jer su takvi odgovori uobičajeni i očekivani za njihovu dob. Također, njihove učiteljice su pažljivo slušale što će učenici u ovoj aktivnosti reći te su navele: „*Očekivala sam da će učenici u ovoj aktivnosti reći vrlo slične odgovore.*“, „*Nadala sam se da će moji učenici imati drukčije odgovore, no nisam bila iznenađena te sam od njih očekivala ovakve odgovore.*“

b) Što se krije u čarobnoj kutiji?

Motivacija je aktivnost koja predstavlja početnu etapu nastavnoga sata te o motiviranosti učenika za rad na određenoj temi ovisi uspjeh ili neuspjeh cjelokupnoga nastavnoga sata. Budući da je tema nastavnoga sata bila motiv tratinčice odlučila sam se za vizualnu motivaciju. Učenicima sam najavila kako ću razredom poslati čarobnu kutijicu, a njihov zadatak bio je da pažljivo otvore i pogledaju što se krije u njoj. Pretpostavljala sam kako će učenici međusobno komentirati što su vidjeli. No, iznenadila sam se njihovom reakcijom. Nitko od učenika u oba razreda nije s drugim učenicima komentirao što se krije u kutijici sve dok ona ponovo nije došla do mene. Na moje pitanje *Što se nalazi u čarobnoj kutijici?* učenici su u isti glas odgovorili da se nalazi fotografija tratinčice. Primjenjujući metodu promatranja razgovarali smo o tome kakvog je oblika i boje te gdje sve možemo vidjeti tratinčice.

Tijekom osmišljavanja nastavnoga sata u pjesmi *Tratinčica* prepoznala sam mogućnost povezivanja motiva s emocijom tuge. Poznato je kako već od najranije dobi djeca pokazuju sklonost prema personifikaciji te upravo zbog toga dječja poezija osobito je pogodna za motivacije personifikacijom. Takvu motivaciju odlučila sam iskoristiti u ovoj etapi.

U navedenoj pjesmi odabrala sam motiv tratinčice, koji je ujedno i glavni motiv te potaknula učenike na personificirani način izražavanja. Odnosno, potaknula sam učenike da promisle i odgovore na sljedeća pitanja: *Mislite li da tratinčice imaju osjećaje kao i ljudi? Mogu li biti sretni ili tužni? Zamislite jednu tratinčicu, kako bi onda izgledala da je sretna, a kako da je tužna?*

Učenici su izvrsno reagirali na prethodno postavljena pitanja koja se tiču emocija, što mi je i bio cilj. Pretpostavljala sam da će učenički odgovori biti uglavnom negativni. Odnosno da će odgovoriti kako tratinčice nemaju osjećaje. Njihovi odgovori su me ugodno iznenadili, a neki od odgovora bili su: „*Tratinčice mogu biti sretni i tužni.*“, „*Sva živa bića imaju osjećaje.*“, „*I biljke i životinje imaju osjećaje.*“, „*Kada je tratinčica tužna ona uvene, a kada je sretna onda neće uvenuti.*“

Naravno bilo je i učenika koji su odgovorili da ne vjeruju kako tratinčice imaju osjećaje kao i ljudi. Ovakvi odgovori bili su očekivani jer svaki učenik je individua za sebe i ima vlastiti način razmišljanja stoga je važno sve odgovore uvažiti.

c) Najava i lokalizacija teksta

Nakon doživljajno-spoznajne motivacije primijetila sam da su učenici opušteniji te da s nestrpljenjem očekuju daljnje aktivnosti. Najavila sam učenicima kako ću im pročitati pjesmicu *Tratinčica*. Zamolila sam ih da se udobno smjeste, zatvore oči te pažljivo poslušaju pjesmu. Ova pjesma nalazi se u njihovim udžbenicima, ali im to nisam otkrila sve do kraja sata. Željela sam da učenici slušaju tekst uz zatvorene knjige i zatvorene oči kako bi njihova pažnja bila usredotočena isključivo na slušanje te kako bih učenike potaknula na maštu. Učiteljice su smatrale kako je ovaj način čitanja mnogo bolji jer ukoliko su knjige otvorene učenici će pratiti tekst, možda će im pažnju privući ilustracija koja se nalazi pokraj teksta i sl. Također navele su sljedeće: „*...učenici često ne mogu biti jednako usredotočeni na obje radnje, odnosno na slušanje i praćenje teksta te na kraju često ne razumiju što je pročitano.*“

d) Izražajno (interpretativno) čitanje

U ovom dijelu sata primijenila sam metodu čitanja koja je karakteristična za navedenu etapu. Nakon što su se učenici udobno smjestili i zatvorili oči. Započela sam s interpretativnim čitanjem. Kroz interpretativno čitanje pokušala sam naglašavanjem određenih riječi i sintagmi prenijeti osjećaje i emocije kako bih im približila tekst koji se interpretira. Primjeri sintagmi koje sam posebno naglašavala su: *tratinčice dišu, osjećaju jadno, srce tiho kuca, u tuzi venu.*

e) Promišljanje o pročitanome

Nakon interpretativnog čitanja zamolila sam učenike da još nekoliko sekundi drže oči zatvorene kako bi promislili o pročitanome.

f) Kako se osjećam?

Nakon interpretativnog čitanja i emocionalno-intelektualne stanke uslijedila je objava doživljaja. Budući da pjesma govori o emociji tuge nisam htjela postaviti uobičajeno pitanje poput *Je li vam se svidjela pjesma?* i time dobiti uobičajene odgovore poput *Da* i *Ne*. Nego sam htjela saznati kako su se učenici osjećali dok sam im čitala pjesmu. Ovim pitanjem htjela sam potaknuti učenike da promisle koje osjećaje je u njima probudila pjesma i da podijele svoja razmišljanja s ostatkom razreda. Jedan od ciljeva biblioterapije je potaknuti učenike na emocionalno izražavanje što smatram da sam u ovoj etapi uspjela ostvariti. Učenici su na početku bili sramežljivi te nisu htjeli odmah odgovoriti na pitanje. No, nakon što sam ih ohrabrila i objasnila kako nema točnih i netočnih odgovora te da sve što kažu je ispravno, učenici su počeli dizati ruke i odgovarati na pitanje. Neki od odgovora su: „*Osjećala sam se tužno.*“ „*Bio sam tužan i iznenađen jer nisam očekivao da će pjesma imati tužan kraj.*“, *Malo sam se osjećala tužno jer su i tratinčice bile tužne.*“

g) Kako se tratinčica osjeća?

Za uspješnu provedbu nastave u kojoj se primjenjuje biblioterapija važna je afektivna i kognitivna interpretacija. Ponekad se može dati prednost jednoj od interpretacija, ovisno što na nastavnom satu želimo postići, ali nikako se ne smije jedna od interpretacija potpuno zanemariti. U tradicionalnoj nastavi književnosti prednost se daje kognitivnoj interpretaciji u kojoj se razgovara o radnji, mjestu i vremenu, prostoru i likovima. No u ovom slučaju, naglasak ću staviti na afektivnu interpretaciju u kojoj je naglasak na emocijama i empatiji kako bih pjesmu *Tratinčica* pretvorila u posredno životno iskustvo, a to je upravo jedan od ciljeva biblioterapije, tj. pokušati svako književno djelo bilo koje vrste povezati sa stvarnim životom.

Tijekom osmišljavanja pitanja koja ću upotrijebiti za kognitivnu interpretaciju vodila sam se pretpostavkom da će učenici pozitivno reagirati na pitanja koja su karakteristično interpretacijska te da se odgovori među učenicima u oba razreda neće bitno razlikovati. Kroz četiri pitanja provjerila sam koliko su učenici razumjeli ono što im je bilo pročitano te u kraćem razgovoru učenici su rekapitulirali ono najvažnije.

Pitanja koja sam postavila su sljedeća:

1. *Gdje se nalaze tratinčice?*
2. *Zbog čega se nalaze u vazi?*
3. *Kako su se tratinčice osjećale?*
4. *O čemu sanjaju tratinčice?*

Nije bilo znatne razlike među odgovorima učenika 3.a i 3. b razreda. Učenici su dali točne, kratke i jasne odgovore što je bio pokazatelj da su učenici pažljivo slušali pjesmu. Svi učenici su na prvo pitanje odgovorili da se tratinčice nalaze na stolu u vazi. Na drugo pitane odgovorili su da se nalaze u vazi zato što ih je netko ubrao. Na treće pitanje odgovorili su da su se tratinčice osjećale tužno i na posljednje pitanje odgovorili su da tratinčice sanjaju da se ponovo vrate livadi i ostalim tratinčicama.

Pitanje *Kako su se tratinčice osjećale?* iskoristila sam i za afektivnu interpretaciju kako bi učenici dobili priliku izreći što lirski subjekti osjećaju i mogućnost da iskažu svoje emocije koje su empatijom u sebi potaknuli. Na to pitanje učenici oba razreda dali su podjednake odgovore, a to su: „*Tratinčice su se osjećale tužno.*“, „*Tratinčice su se osjećale jadno.*“. Upravo su to odgovori do kojih sam željela da učenici dođu i kažu naglas. Njihovi odgovori otvaraju mogućnost postavljanja novih pitanja koja su vezana za emocije i razumijevanje zašto se tratinčice osjećaju tužno i jadno te što je uzrok tome.

Primjeri pitanja i odgovora koji su korišteni za afektivnu interpretaciju:

1. Zašto su se tratinčice osjećale tužno?

„*Zato što ih je čovjek ubrao.*“, „*Zato što ih je netko ubrao i odvojio ih od njihove kuće.*“, „*Zato što nisu s ostalim tratinčicama na livadi.*“

2. Kakve je osjećaje u vama izazvala ova pjesma?

„*Osjećala sam se tužno zbog njih.*“, „*Na kraju ove pjesmice bio sam tužan jer sam se sjetio da sam nekada i ja brao tratinčice.*“, „*Kada sam slušala pjesmicu bilo mi je žao tratinčica.*“

Dječje emocije su vrlo snažne te ih djeca pokazuju izravno i spontano stoga je važno učenicima postavljati pitanja koja će u njima potaknuti emocionalne reakcije, ugodne ili neugodne. Upravo zbog toga metoda biblioterapije u radu s djecom pokazala se vrlo uspješnom budući da dobivaju mogućnost za dublje promišljanje o određenim emocijama, u ovome slučaju o emociji tuge, povezuju ih s likom te razvijaju empatiju koja je vrlo važna u socijalnom odgoju.

h) Cvijet tuge

Umjesto klasične sinteze koja se primjenjuje u nastavi književnosti gdje se ponavljaju i objašnjavaju osnovni pojmovi, izvode zaključci i povezuje s prethodnim pojmovima kako bi se dobila jedinstvena cjelina, u ovoj etapi željela sam naglasak staviti na ostvarivanje općih odrednica biblioterapijskoga procesa. Budući da tijekom biblioterapijskoga procesa svaki pojedinac prolazi kroz četiri faze i to: identifikaciju, projekciju, katarzu i uvid u ovoj etapi željela sam kroz četiri aktivnosti s učenicima ostvariti sve navede faze.

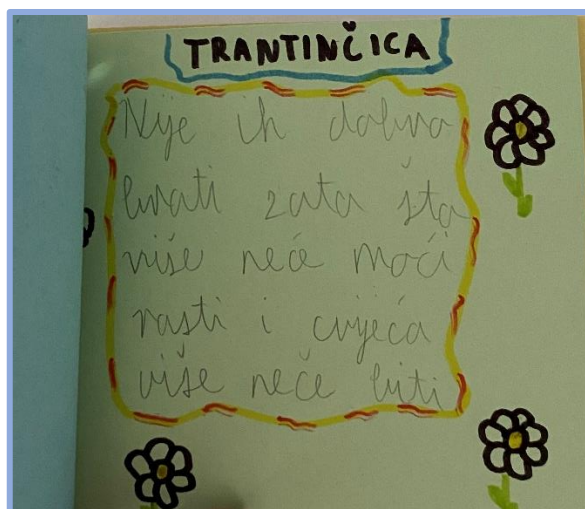
Početna faza o kojoj ovisi uspješnost daljnjeg tijeka biblioterapijskog procesa je **identifikacija**. Cilj mi je bio da se učenici uz pomoć metode zamišljanja poistovjete s lirskim subjektom te da vlastita razmišljanja pretvore u kratke poruke s naglaskom na emocije koje bi cvijeće koje je ubrano i živi u vazama moglo poslati ljudima (*Slika 1. i 2.*). Pretpostavljala sam da će učenicima biti teško staviti se u ulogu tratinčice i uživjeti se u samu pjesmu te samim time na papir prenijeti osjećaje. No iznenadila sam se koliko su bili uspješni i kreativni u svojim porukama.

Primjeri poruka koje su učenici napisali:

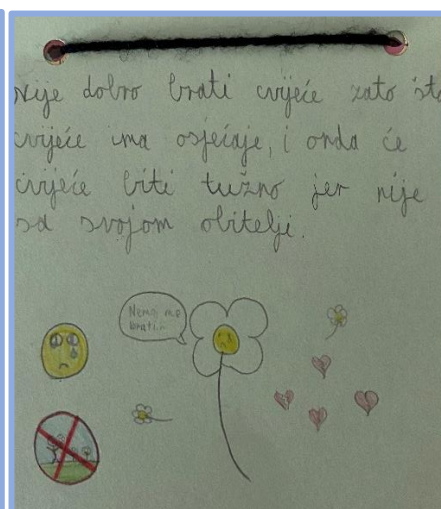
„Nije dobro brati cvijeće zato što cvijeće ima osjećaje i onda će cvijeće biti tužno jer nije sa svojom obitelji.“

„Nije ih dobro brati zato što više neće moći rasti i više neće biti cvijeća.“

Posebno su me iznenadili odgovori jednoga dječaka i jedne djevojčice koji su napisali: „Cvijeće može biti ugroženo i jednoga dana možda ne bude bilo cvijeća ako ga svi budemo brali.“ i „Prije sam i ja brao cvijeće, ali sada više neću jer nije lijepo biti tužan i ne želim da cvijeće bude tužno zbog mene“. Vrijednost ove aktivnosti upravo je u ovim odgovorima. Kroz identifikaciju željela sam potaknuti učenike da se poistovjete s likom tratinčice, da promišljaju o njezinim osjećajima te da povežu s vlastitim situacijama ili događajima, što je na kraju i ostvareno.

Slika 1. Knjižica s porukama 3.a razreda

Slika 2. Knjižica s porukama 3.b razreda

Druga faza biblioterapijskog procesa je **projekcija**. U aktivnosti *Tužan/tužna sam kad...* željela sam da učenici projiciraju sebe, svoje osjećaje te događaje u kojima su se osjećali tužno kroz lik tratinčice s kojom su se identificirali u prethodnoj fazi. Učenici su ponovo bili u formaciji kruga kako bi svi učenici bili aktivno uključeni. Postavila sam im sljedeće pitanje: „Kada smo razgovarali o pjesmi, rekli ste da su se tratinčice osjećale tužno. Jeste li se i vi nekada osjećali tužno?“

Ovim pitanjem željela sam potaknuti učenike da promišljaju o vlastitom osjećaju tuge. Pretpostavljala sam da će učenici na ovo pitanje odgovoriti potvrdno što se i dogodilo. Objasnila sam učenicima na koji način ćemo provesti sljedeću aktivnost te ih zamolila da budu iskreni u svojim odgovorima.

Opis aktivnosti: *Jedan učenik u rukama drži igračku i govori kada i u kojim situacijama je on tužan. Kada dovrši rečenicu baca igračku drugom učeniku koji također govori kada i u kojim situacijama je on tužan i tako u krug nekoliko puta.*

Neki od učeničkih odgovora:

(1) *Nisam često tužan, samo kada ne smijem igrati igrice.*

(2) *Tužna sam samo kada se svađam sa sestrom.*

(3) *Tužna budem uvijek kada dobijem lošu ocjenu u školi.*

(4) *Nisam svaki dan tužan, samo kada imamo puno zadaće.*

(5) *Tužan sam kad se ne smijem igrati s prijateljima.*

(6) *Tužan sam kad sam u kazni.*

Ono što je učiteljice, a i mene iznenadilo je koliko su učenici bili opušteni tijekom izlaganja i nisu se ustručavali govoriti o situacijama u kojima su tužni. Razlog tome je što se na početku stvorila ugodna atmosfera i povjerenje te su učenici bez problema govorili o nečemu takvo važnom kao što su emocije.

Treća faza biblioterapijskog procesa je **katarza**. Ova faza je ujedno i najbitniji dio biblioterapijskoga procesa jer omogućuje oslobađanje nakupljenih emocija te dovodi do rasterećenja i oslobađanja napetosti. Nakon prethodno provedenih aktivnosti učenici su se dublje upoznali s emocijom tuge te su još uvijek pod dojmom, stoga sam odlučila učenicima postaviti nekoliko pitanja kako bi dobila uvid o tome kakav je njihov odnos prema toj emociji. Prvo pitanje koje sam postavila je *Što mislite jesmo li svi tužni u istim situacijama? Prisjetite se svih odgovora koje ste čuli danas.*

Ovim pitanjem htjela sam potaknuti učenike da osvijeste kako postoje razne situacije u kojima se svatko od nas može osjećati tužno te da jedan događaj u nekome može, a i ne mora izazivati emociju tuge. Učenici oba razreda zaključili su da nismo svi tužni u istim situacijama te da je svatko tužan u nekoj drugoj situaciji.

Drugo pitanje koje sam postavila je *Mislite li da je dobro biti tužan?* Moja pretpostavka bila je da učenici neće potvrdno odgovoriti na postavljeno pitanje te je moja pretpostavka bila točna. Za razloge zašto nije dobro biti tužan, učenici su naveli kako se tada često osjećaju loše. Ovo pitanje kao i njihovi odgovori vrlo su poticajni za daljnji razgovor te dolaženje do zaključka kako je tuga dobra emocija te da " *...iako se ponekad osjećamo loše, tugom zapravo pokazujemo sebi i drugima da nam je do nečega stalo, da se brinemo za nekoga ili nešto.*"

Posljednje pitanje koja sam postavila učenicima je *Mislite li da tugu trebamo zadržavati u sebi ili trebamo s nekim razgovarati o tome zašto smo tužni?* Prilikom postavljanja navedenoga pitanja očekivala sam kako će učenici reći da tugu trebamo zadržati u sebi, a ne podijeliti s drugima. No međutim, njihovi odgovori su me ugodno iznenadili jer su bili pozitivni. Jedan učenik je rekao: *„Mislim da trebamo roditeljima reći kada smo tužni jer nam možda mogu pomoći da se bolje osjećamo.“* Kada sam pitala ostale učenike slažu li se s navedeno tvrdnjom, njihovi odgovori bili su potvrdni te su zaključili da osim roditelja svoju tugu mogu podijeliti i s drugim osobama u koje imaju povjerenja.

Smatram kako je ovaj nastavni sat bio uspješan ukoliko sam samo kod jednoga učenika uspjela potaknuti ovakav način razmišljanja. Ovim primjerom postignut je još jedan cilj biblioterapije, odnosno kroz lik tratinčice učenik se upoznao s emocijom tuge, povezao ju sa stvarnim životom te osvijestio kako je tuga pozitivna tj. ugodna emocija koju ne treba zadržavati u sebi nego podijeliti s osobama u koje ima povjerenja.

Nakon što su svi učenici napisali moguća rješenja došli smo do zaključka kako sva ova rješenja i oni mogu primijeniti onda kada se budu osjećali kao i naš Minion. U ovoj aktivnosti koja je bila od velike važnosti za biblioterapijski proces učenici su shvatili i osvijestili kako se svaki problem može riješiti te da svaki problem ima bezbroj mogućih rješenja samo je potrebno odabrati onaj pravi.

Slika 4. Prikaz učeničkih radova

i) Što sam naučio/la?

Za završnu etapu interpretativno-analitičkoga sustava nisam osmislila posebne zadatke budući da je cilj i svrha biblioterapije u prethodnim etapama kroz navedene aktivnosti bio ostvaren. Ovu etapu odlučila sam iskoristiti za evaluaciju koja je od iznimne važnosti kako bih dobila povratne informacije od učenika o provedbi sata. Za evaluaciju odlučila sam ponovo iskoristiti motiv tratinčice. Učenici su trebali promisliti o današnjem satu te na latice ukratko napisati što im se sviđjelo, što im je bilo najzanimljivije, što bi promijenili i sl. Iz njihovih odgovora mogu vidjeti je li cilj nastavnoga sata kao i primjena metode biblioterapije u nastavi književnosti ostvaren ili ne.

Učenici su pisali sljedeće (Slika 5.):

Meni je bilo zanimljivo kada smo trebali zamisliti da smo tratinčica i kada smo pisali poruke ljudima.

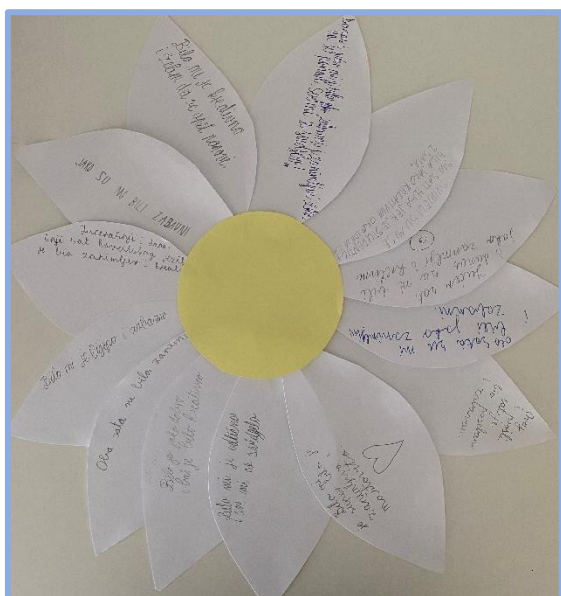
Bilo mi je jako zanimljivo jer sam naučila da je dobro biti tužan i da uvijek trebam reći zašto sam tužna.

Bilo mi je jako zanimljivo, ali mi je nabolje bilo kada smo pisali u cvijet i onda ga stavili u vodu.

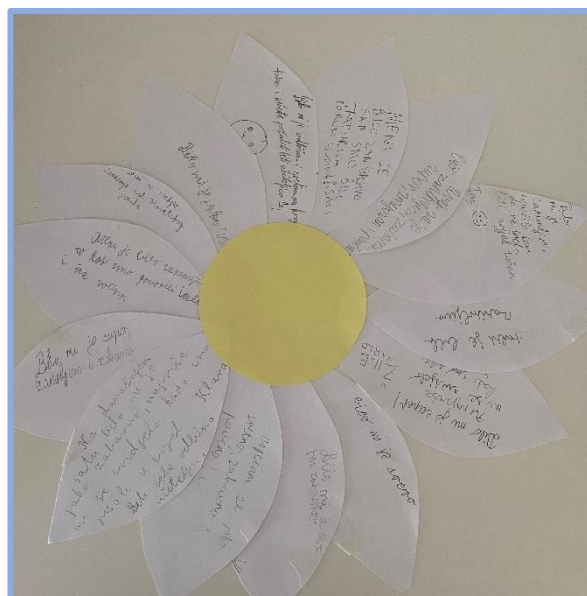
Osjećam se jako sretno, zabavno i poučno.

Ovaj sat bio je zanimljiv, drugačiji i osjećala sam se jako dobro.

Bilo mi je jako zabavno i zanimljivo i želim da se sat opet ponovi. Sve mi se jako sviđjelo.

Slika 5. Odgovori učenika 3.a razreda

Slika 6. Odgovori učenika 3.b razreda

Iz njihovih odgovora mogu zaključiti kako se učenicima 3.a i 3.b razreda provedeni sati zaista sviđjeli, da su uživali u svim aktivnostima te ono najbitnije da su se dobro osjećali. Iako su na početku sata bili sramežljivi i postojao je jedan imaginarni zid između nas budući da sam im došla u razred kao nepoznata osoba, ubrzo kroz prvu aktivnost taj zid bio je srušen te su učenici osjetili da mi mogu vjerovati, stoga su i ostale aktivnosti s lakoćom provedene. Učenici oba razreda s obzirom na istu dob imali su podjednake reakcije i odgovore što je još jedan pokazatelj da je nastavni sat u kojem je provedena metoda biblioterapije bila uspješna. Učiteljice su na kraju sata dale vrlo pozitivne komentare. Bile su ugodno iznenađene reakcijama i odgovorima učenika te su smatrale kako je ovo izvrsna metoda jer kroz određeno djelo utječemo na emocionalni i kognitivni razvoj djece.

Tijekom provedbe nastavnih sati i prema prethodno sastavljenim kriterijima praćenja, pokušala sam uočiti koliko su znanje, ponašanje i emocije kod učenika na kraju sata unaprijeđeni. Prvi kriterij bio je znanje. Na kraju sata učenici oba razreda u potpunosti su usvojili sve bitne pojmove te naučeno primijenili u samostalnom radu. Razumjeli su značenje pročitanoga teksta, odnosno pjesme te su aktivno sudjelovali u interpretaciji. Drugi kriterij bio je ponašanje. Učenici oba razreda poštivali su dogovorena pravila, prilikom izlaganja uvažavali su tuđe ideje i mišljenje te su bili susretljivi u suradnju s drugim učenicima. Treći kriterij bile su emocije. Od svih kriterija, smatram kako su emocije bile najviše unaprijeđene. Kroz svaku aktivnost učenici su bili potaknuti na emocionalno izražavanje te suočavanje s vlastitim emocijama te upravo kroz njihove emocionalne reakcije metoda biblioterapije se pokazala vrlo uspješnom i primjenjivom u radu s učenicima.

5.7.2. Interpretacija ulomka *Klotilda Pike Vončine* u razredu

Drugi dan istraživanja (26. svibnja) provedeno je u 3.a razredu u OŠ „Ivan Goran Kovačić“ i 3.b razredu u OŠ „Antun Mihanović“. Nastavna jedinica bila je interpretacija polaznoga teksta pod nazivom *Klotilda (Prilog 2)*. Tekst se obrađivao jedan školski sat u svakom razredu. Cilj sata bio je da učenici kroz interpretaciju teksta prepoznaju i prihvate različitosti te da jedni druge ne osuđuju na temelju fizičkoga izgleda ili osobina.

a) **Moje dobre osobine**

Kao i na prethodnom nastavnom satu odlučila sam se da učenici u ovoj etapi sata budu kružno raspoređeni kako bi svaki učenik bio aktivan dio grupe i u međusobnoj interakciji s drugima. Uobičajeno je da učenici na svakom nastavnom satu pa tako i na satu književnosti sjede u svojim klupama te sam se upravo iz tog razloga odlučila odmaknuti od uobičajenoga. Nastavna jedinica bila je interpretacija polaznoga teksta pod nazivom *Klotilda*. Smatrala sam kako je polazni tekst idealan za primjenu biblioterapije budući da govori o različitostima te o osuđivanju na temelju fizičkoga izgleda ili osobina koje je usko povezano s emocijama. Stoga, kao uvodnu aktivnost odlučila sam provesti igru pod nazivom *Moje dobre osobine*.

Opis aktivnosti: *Učenici su u formaciji kruga. Učenicima sam najavila kako će svatko od njih otkinuti onoliko wc papira koliko žele te će prebrojati koliko su otkinuli listića. Onoliko listića koliko su otkinuli toliko trebaju reći svojih dobrih osobina.*

Cilj ove aktivnosti, osim stvaranja ugodne i opuštajuće atmosfere, bio je potaknuti učenike na promišljanje o njihovim dobrim osobinama te probuditi u njima pozitivne emocije kako bi sam tijekom nastavnoga sata u kojem se primjenjuje metoda biblioterapije bila uspješna. Upravo to sam ovom aktivnošću i postigla. Učenici su bili vrlo opušteni te su s ponosom izgovarali koje su to njihove dobre osobine. Pretpostavljala sam da će učenici oba razreda imati vrlo slične i uobičajene odgovore te da će se odgovori ponavljati.

Neki od učeničkih odgovora:

„Dobar sam prijatelj.“, „Marljiv sam i dobar prijatelj.“, „Volim pomoći drugima.“, „Mislim da sam dobra prijateljica i da sam dobra u školi.“, „Uvijek slušam starije i dobra sam prijateljica.“

Moja pretpostavka bila je točna. Učenički odgovori su se uglavnom ponavljali te su učenici oba razreda navodili kako su marljivi, dobri prijatelji i poslušni te su njihovi odgovori zapravo i uobičajeni za njihovu dob. Ono što me iznenadilo je što su s lakoćom izgovarali svoje dobre osobine, nisu mnogo razmišljali te nisu pokazivali sramežljivost prilikom izlaganja. Također, kada sam im postavila pitanje *Je li vam bilo teško prisjetiti se svojih dobrih osobina ili bi li vam bilo lakše da ste trebali govoriti o svojim lošim osobina?*

Njihov odgovor me ugodno iznenadio. Naime, učenici oba razreda rekli su kako im nije bilo teško sjetiti se svojih dobrih osobina i da bi im vrlo vjerojatno bilo teško sjetiti se loših osobina. Također, jedna učiteljica navela je kako vrlo često na satu razrednika s učenicima provodi razne aktivnosti i razgovore kako bi učenici razvili pozitivnu sliku o sebi te smatram da su učenici upravo iz tog razloga u ovoj aktivnosti bili vrlo uspješni. Također, nakon uvodne aktivnosti učenici su došli do zaključka kako svatko od nas ima barem jednu dobru osobinu, da je svatko dobar u nečemu i samim time cilj aktivnosti je ostvaren.

b) Zlatna ribica

Motivacija je aktivnost koja predstavlja početnu etapu nastavnoga sata te o motiviranosti učenika za rad na nekoj temi ovisi uspjeh ili neuspjeh cjelokupnoga nastavnoga sata. Tema nastavnoga sata bila je da kroz motiv zlatne ribice učenici osvijeste koje su njihove dobre osobine, da je svaka osoba različita i da ju kao takvu trebaju prihvatiti bez osuđivanja te na kraju sve to povezati s emocijama.

Za doživljajno-spoznajnu motivaciju odlučila sam iskoristiti vizualni motiv zlatne ribice. Učenike sam zamolila da pogledaju što se nalazi ispod njihovih školskih klupa. Kada su učenici otkrili da se ispod njihovih klupa nalazi crtež zlatne ribice primjenjujući metodu promatranja razgovarali smo o njezinom izgledu i specifičnostima koje ima u odnosu da druge ribice. Cilj ove vizualne motivacije bio je potaknuti učenike da uoče kako se zlatna ribica od ostalih ribica razlikuje po izgledu i po tome što može ispuniti tri želje. Bilo mi je važna da učenici odmah na početku uoče navedene razlike budući da će se pitanja o različitostima protezati kroz cijeli nastavni sat.

Prije same najave i čitanja teksta željela sam učenicima postaviti pitanje kako bih saznala vjeruju li oni da jedna zlatna ribica može ispunjavati želje. Postavljanje ovakvog tipa pitanja za biblioterapiju vrlo je važno budući da dobivamo njihove iskrene odgovore koji mogu biti pozitivni ili negativni te navedeno pitanje je ključno kako bi formirali daljnji tijek sata. Ukoliko učenici odgovore kako ne vjeruju u ispunjavanje želja tada je potrebno tijek sata usmjeriti ka tome da u učenicima probudimo maštu i potaknemo ih na razmišljanje izvan okvira tj. na kreativno razmišljanje.

c) Najava i lokalizacija teksta

Nakon doživljajno-spoznajne motivacije učenicima sam najavila kako ću im pročitati ulomak o zlatnoj ribici pod nazivom *Klotilda*. Zamolila sam učenike da se udobno smjeste, zatvore oči te pažljivo poslušaju tekst. Ulomak se nalazi u njihovim udžbenicima, ali im to nisam otkrila sve do kraja sata budući da sam željela da njihova pažnja bude potpuno usredotočena na slušanje i razumijevanje onoga što im se čita.

d) Izražajno (interpretativno) čitanje

U ovom dijelu sata primijenila sam metodu vođenoga čitanja koja je karakteristična kada se u nastavi primjenjuje razvojna biblioterapija. Kroz čitanje pokušala sam naglašavanjem određenih riječi i sintagmi prenijeti osjećaje i emocije kako bih im približila tekst koji se interpretira. Primjeri riječi i sintagmi koje sam posebno naglašavala su: *obična, nije bila čarobna, od sreće zaplivala, pomalo sjetno, s osmijehom*.

e) Promišljanje o pročitanim

Nakon interpretativnog čitanja zamolila sam učenike da još nekoliko sekundi drže oči zatvorene kako bi promislili o pročitanim.

f) Kako se osjećam?

Nakon interpretativnog čitanja i emocionalno-intelektualne stanke uslijedila je objava doživljaja. Budući da se kroz ulomak protežu pitanja o različitostima i prihvaćanju različitosti, bilo je vrlo važno od učenika saznati koje osjećaje je u njima probudio polazni tekst. Uobičajeno je da se nakon interpretativnog čitanja u etapi objava doživljaja postavi pitanje *Je li vam se svidio ulomak?* ili *Kako vam se svidio pročitani ulomak?* i time dobiju uobičajeni odgovori poput *Da* i *Ne*. Doživljavanje priče kao i ostalih književnih tekstova kod učenika vrlo je subjektivno.

Stoga sam željela učenicima postaviti pitanje u kojem će moći aktivno promišljati o svim osjećajima koje je pročitani ulomak u njima izazvao te saznati kako su se osjećali tijekom slušanja ulomka. Također, prilikom objave doživljaja važno je učenicima naglasiti kako nema točnih i netočnih odgovora, nego samo iskrenih i neiskrenih. Ovaj dio vrlo je važno naglasiti prilikom svakoga rada s učenicima u etapama u kojima učenici trebaju iznijeti vlastite dojmove, a ponajviše je važno u

biblioterapiji jer na taj način potičemo i ohrabrujemo sve učenike kao i one koji su povučeni da iznesu vlastite dojmove.

Neki od odgovora su:

„Osjećala sam se tužno jer Klotilda nije mogla ispunjavati želje.“, „Na početku mi je bilo malo žao Klotilde, ali na kraju sam bio sretan zato što je i ona bila sretna kada je uspjela ispuniti želje.“, „Početak priče mi se nije svidio i bila sam tužna zato što je Klotilda mislila da nije čarobna i da ne može nikome ispuniti želje.“

Učenici oba razreda naveli su kako su se osjećali sretno ili tužno tijekom slušanja ulomka te je moj cilj bio ostvaren budući da sam učenike potaknula da dublje promišljaju o osjećajima koje je ulomak u njima probudio i razloge zbog čega su se tako osjećali. Etapa objava doživljaja vrlo je važna u biblioterapijskom procesu jer želimo potaknuti učenike na emocionalno izražavanje te dublje promišljanje o emocijama što smatram da sam u ovoj etapi uspjela ostvariti.

g) Učimo kroz igru

Za uspješnu provedbu nastave u kojoj se primjenjuje biblioterapija važna je afektivna i kognitivna interpretacija. Uobičajeno je da se u ovoj etapi naglasak stavlja na samu fabulu, određivanje mjesta i vremena radnje, imenovanje likova i klasifikaciju na dobre i zle likove. Naravno, ovakav tip interpretacije je neizostavan i potreban kako bi kod učenika provjerili razumijevanje pročitanoga. No kada primjenjujemo metodu biblioterapije važno je naglasak staviti na afektivnu interpretaciju. Kroz afektivnu interpretaciju, ulomak *Klotilda* neće biti samo još jedan tekst u nizu koji učenici moraju proći jer se nalazi u njihovim udžbenicima, nego će se navedeni tekst pretvoriti u posredni životno iskustvo. Stoga, se kroz ovu etapu ostvaruje pravi cilj biblioterapije, a to je da učenici kroz interpretaciju teksta nauče kako se nositi s određenim emocijama i životnim problemima te koja rješenja mogu primijeniti u određenim situacijama i tako poboljšati vlastiti način života.

Tijekom osmišljavanja pitanja koja ću upotrijebiti za kognitivnu interpretaciju vodila sam se pretpostavkom da će učenici pozitivno reagirati na pitanja koja su karakteristično interpretacijska budući da se s takvim pitanjima susreću gotovo na svakom satu nastave književnosti te da se odgovori u oba razreda neće bitno razlikovati. Uobičajeno je za kognitivnu interpretaciju da učitelj ili učiteljica usmeno postavlja pitanja, a da učenici također usmenim putem odgovaraju na njih. No, odlučila sam se udaljiti od uobičajenoga te na kreativan način provjeriti koliko su učenici razumjeli ono što im je bilo pročitano.

Opis aktivnosti: *U učionici na podu nalaze se napuhani balon u kojima se kriju papirići s pitanjima o ulomku. Zadatak učenika bio je da odaberu balon po želji, probuše ga te pročitaju pitanje i odgovore na njega.*

Pitanja koja su se nalazila u balonima:

1. Tko je Klotilda?

Klotilda je obična ribica koja nije ispunjavala želje.

2. Koja joj se priča svidjela?

Svidjela joj se priča o zlatnoj ribici i ispunjavanju želja.

3. Kakva je Klotilda željela postati?

Klotilda je željela postati čarobna i ispunjavati želje.

4. Što je odlučila učiniti?

Odlučila je otplivati u Zelenu uvalu i čekati nekoga da mu ispuni tri želje

5. Koju je želju ispunila Mirici?

Mirica je imala želju plivati brzo, ali zbog alge nije mogla. Klotilda je skinula algu s Miričine peraje i ispunila joj želju.

6. Kako je pomogla Rozi?

Klotilda je Rozi pomogla tako što joj je pronašla izgubljeni biser.

7. Tko ju je došao potražiti?

Klotildu je došla potražiti njezina sestra Otilija

8. Tko se još zabrinuo za Klotildu?

Za Klotildu su se zabrinule majka i sestra

9. Kojim imenom ju je mama nazvala?

Majka ju je nazvala mamino zlato.

Moje pretpostavka bila je točna. Učenici oba razreda navodili su iste odgovore koji su bili točni, kratki i jasni što je zapravo pokazatelj da su učenici pažljivo slušali ulomak. Vrlo je važno da prije provođenja afektivne interpretacije učenici razumiju pročitan tekst kako bi daljnji tijek sata bio uspješan.

Kroz afektivnu interpretaciju željela sam potaknuti učenike da promišljaju kako se lik osjeća te mogućnost da iskažu svoje emocije koje su empatijom u sebi potaknuli. Prvo pitanje koje sam im postavila bilo je *Kako se Klotilda osjećala na početku priče i zašto?*

Pretpostavljala sam kako će učenici oba razreda dati podjednake odgovore, a to je da se Klotilda osjećala tužno. Moja pretpostavka bila je točna te su učenici naveli sljedeće: „*Na početku priče Klotilda je bila tužna jer je čula priču kako zlatna ribica ispunjava želje, a ona nije bila takva.*

Drugo pitanje koje sam postavila je *Što se dogodilo na kraju priče? Je li Klotilda i dalje bila tužna?* Učenici su naveli kako je na kraju priče Klotilda bila sretna jer je shvatila da je ipak uspjela ispuniti tri želje te da je zbog toga postala čarobna.

Zadnje pitanje koje sam postavila kako bih potaknula učenike na empatiju bilo je *Kako biste se vi osjećali na njezinom mjestu?* Moja pretpostavka bila je da će učenici oba razreda dati očekivane odgovore, što na kraju i jesu, tj. i oni bi se osjećali jednako kao i Klotilda.

h) I ti vrijediš!

Uobičajeno je da se etapa sinteze provodi na klasičan način pri čemu se naglasak stavlja na ponavljanje i objašnjavanje osnovnih pojmova, izvođenje zaključaka te povezivanje s prethodnim pojmovima kako bi se stvorila jedinstvena cjelina. No, u ovom slučaju kao i na prethodnom nastavnim satu željela sam naglasak staviti na ostvarivanje općih odrednica biblioterapijskoga procesa. Budući da tijekom svakoga biblioterapijskoga procesa pojedinac prolazi kroz četiri faze i to: identifikaciju, projekciju, katarzu i uvid u ovoj etapi željela sam uz pomoć metode razgovora, metode usmenoga izlaganja, metode zamišljanja i metode zaključivanja s učenicima ostvariti sve navedene faze.

Početna faza o kojoj ovisi uspješnost biblioterapijskog procesa je **identifikacija**. Cilj mi je bio da se učenici uz pomoć metode zamišljanja poistovjete s likom Klotilde te da promisle kako bi se oni osjećali na njezinom mjestu i kako bi postupili. Vodeći se iskustvom s prethodnoga sata pretpostavljala sam da učenicima neće biti teško staviti se u ulogu Klotilde i samim time iskazati svoje osjećaje.

Neki od učeničkih odgovora:

„Osjećao sam se isto kao i Klotilda, isto kao i ona želio bi ispunjavati želje jer bi mi se onda svi divili.“

„Ja bih se osjećala i tužno i sretno. Tužno jer nisam zlatna ribica, a sretno jer sam drugačija od drugih i posebna.“

Moja pretpostavka bila je točna. Učenici su bili vrlo uspješni u zadatku te sam postigla cilj koji sam željela, a to je pokušaj identificiranja s likom. No, ono što me iznenadilo vidljivo je upravo iz ova dva odgovora. Učenici oba razreda iako su iste dobi, njihovi načini razmišljanja mogu se međusobno razlikovati.

Jedan učenik naveo je kako bi postupio isto kao i Klotilda, odnosno da bi želio ispunjavati želje jer tada bi mu se svi divili. Poznato je kako djeca, ponajviše učenici mlađe školske dobi, teže za osjećajem da budu prihvaćeni od strane vršnjaka te od njihovog prihvaćanja ili neprihvatanja ovisi stupanj pozitivnoga mišljenja koje će učenik imati o samome sebi. Dok s druge strane, učenica je navela kako bi se također osjećala tužno jer ne bi mogla ispunjavati želje, ali opet bila bi sretna jer je posebna i drugačija od svih. Njezin odgovor razlikuje se od prethodnoga odgovora jer je orijentiran na spoznaju da ukoliko je netko drugačiji ne znači nužno da manje vrijedi i da nije poseban. Njezin odgovor me potaknuo da svim učenicima postavim pitanje *Mislite li da je dobro biti drugačiji od ostalih? Biste li poželjeli biti netko drugi?*

Moja pretpostavka bila je da će učenici reći kako nije dobro biti drugačiji jer to sa sobom nosi određenu težinu te se mogu pronaći na meti osude, što može dovesti i do neprihvatanja od strane vršnjaka i može se odraziti na njihovo samopouzdanje i samopoštovanje. No, moja pretpostavka nije bila u potpunosti točna. Izdvojila sam nekoliko učeničkih odgovora koji su učiteljice, a i mene ugodno iznenadili.

Neki od odgovora:

„Ne želim biti netko drugi jer sebe volim ovakvoga kakav sam.“

„Mislim da ne želim biti netko drugi jer mi je ovako dobro.“

Upravo je u ovim odgovorima prava vrijednost. Ukoliko sam samo kod jednoga učenika uspjela potaknuti ovakav način razmišljanja ostvarila sam najvažniji cilj, a to je da učenici stvore pozitivnu sliku o sebi na osnovu svojih različitosti. Naravno, da nisu svi učenici imali jednak način razmišljanja. Odnosno, u oba razreda bilo je učenika koji su smatrali da nije dobro biti drugačiji upravo iz razloga koje sam i u pretpostavci navela. Takvi učenici naveli su kako bi željeli biti sportaši, glazbeni ili likovni umjetnici jer se takvim osobama svi dive. Zatim, na moje iznenađenje jedan od učenika digao je ruku i rekao sljedeće: *„Želim nešto reći svima koji žele biti netko drugi. Nije bitno hoće li vam se netko diviti i hoćete li imati puno novca, važno je da budete sretni i zadovoljni takvi kakvi jeste i da živite sretno sa svojom obitelji jer novci i slava će brzo proći i nestati.“*

Nakon njegovoga odgovora učiteljica, a i ja ostale smo bez riječi. Takav način razmišljanja smatram kako i nije uobičajen za učenika trećega razreda te se može uočiti kako ga roditelji kod kuće uče i usmjeravaju prema pravim životnim vrijednostima i nematerijalnim stvarima koje su daleko važnije i bitne u odrastanju i odgoju djece.

Druga faza biblioterapijskog procesa je **projekcija**. Potaknuta prethodnim pitanjima u ovoj fazi željela sam da učenici projiciraju sebe, svoje osjećaje te događaje u kojima su se možda osjećali drugačije od ostalih te kako je to utjecalo na njih. Kroz metodu razgovora učenike sam zamolila da se prisjete jesu li se nekada osjećali drugačije od ostalih i u kojim to situacijama. Ovakvo pitanje je vrlo intimno te uvijek postoji mogućnost da učenici ukoliko se ne osjećaju ugodno i ukoliko nemaju povjerenja u određenu osobu vrlo često neće biti potpuno iskreni te neće otkriti što im se dogodilo. Moja pretpostavka, kada se postavlja ovakav tip pitanja u kojem sam pokušala ući u osobni prostor

učenika, bila je da učenici neće s lakoćom govoriti o događajima u kojima su se možda osjećali drugačije od ostalih. Moja pretpostavka bila je točna. Odnosno, učenici oba razreda su nakon što sam im postavila pitanje na trenutak utihnuli. Tada sam primijetila poglede koje su učenici upućivali jedni drugima te shvatila da je to zapravo bio pokazatelj da su se u tom trenutku osjećali nelagodno upravo zbog toga što nisu znali kako će njihovi vršnjaci reagirati na to što će oni ispričati. Sukladno tome, odlučila sam učenicima ispričati kratku priču o djevojčici Jagodi koja je kao nova učenica došla u razred, a koja je fizički izgledala drukčije od ostalih. Cilj priče koju sam u tom trenutku osmislila bio je da prvenstveno ohrabrim učenike da bez ustručavanja ukoliko žele s ostatkom razreda podijele svoje situacije. Također, zamolila sam učenike oba razreda da pažljivo slušaju dok netko bude govorio i da se pokušaju suosjećati s tom osobom, a ne osuđivati. Izdvojila sam dva učenička odgovora koja su pokazatelj kako kroz jedan ulomak učenici mogu progovoriti o vlastitim događajima i problemima u kojima su se našli.

„Jednom sam došao na igralište da se igram s prijateljima, ali nisam znao igrati nogomet pa su mi se zbog toga svi smijali.“

„Kada sam krenula u školu nekoliko djevojčica su mi se smijale jer nisam bila mršava kao i one.“

U jednom razredu, nakon što je učenik podijelio svoje iskustvo sa svima prisutnima. Ugodno me iznenadila reakcija ostatka razreda. Naime, bez moga poticaja, učenici su velikim pljeskom podržali učenika koji je podijelio svoje iskustvo.

Na kraju sata, učiteljica mi je objasnila kako je taj učenik mnogo povučen te gotovo nikada samostalno i bez njezinoga poticaja ne iznosi svoje mišljenje te da joj je drago što sam na tom satu uspjela postići nešto tako bitno i važno za nju i cijeli razred. Nakon razgovora s učiteljicom shvatila sam kako se metoda biblioterapije pokazala vrlo uspješnom u radu s učenicima koji su povučeniji i sramežljiviji od ostatka razreda. Takvi učenici žele reći svoje mišljenje, ali često osjećaju strah jer se boje kako će ostatak razreda reagirati i hoće li njihov odgovor biti ispravan ili ne.

Treća faza biblioterapijskoga procesa je **katarza**. Kroz aktivnost *I ti vrijediš* željela sam pokazati učenicima kako je svatko od njih individua za sebe te da svatko od njih jednako vrijedi što će dovesti do rasterećenja i oslobađanja nakupljenih emocija.

Opis aktivnosti: *Na dobivene papire učenici su u sredini napisali svoje ime, formirali krug te su svoj papir predali osobi ispred njih. Učenici čiji su papir s imenom dobili o toj osobi trebali su napisati jednu lijepu riječ ili ju pohvaliti. Kada su napisali ponovo predaju papir osobi koja je ispred njih i tako u krug sve dok papir s njihovim imenima ponovo ne dođe do njih. Nakon što je svaki učenik dobio natrag svoj papir učenici su radoznalo čitali što su im dugi učenici pisali.*

Moja pretpostavka bila je da učenicima ova aktivnost neće biti teška te da će za svakoga učenika pronaći barem jednu riječ. Moja pretpostavka bila je točna te na pitanje *Je li im aktivnost bila teška?* rekli su da im nije bila teška te da nešto slično nisu nikada sa svojom učiteljicom radili. Nakon što su učenici pročitali sve lijepe riječi i pohvale što su im drugi učenici napisali, došli smo do zaključka a to je da svatko od vas je jedinstven i poseban na svoj način te uvijek jedni drugima možete uputiti lijepe riječi. Na kraju ove aktivnosti učenici su samostalno uzviknuli kako su se osjećali bolje te da su sretniji kada su pročitali sve te lijepe riječi, te da im je ova aktivnost uljepšala ostatak dana. Upravo u ovim odgovorima krije se smisao primjene metode biblioterapije, a to je da se učenici poistovjete s likom, prisjete svojih situacija u kojima su se slično osjećali te da se na kraju sata ipak osjećaju ugodno i pozitivno i da prevladavaju više pozitivne emocije.

Posljednja faza biblioterapijskoga procesa **uvid** je koji nastaje kao rezultat katarze u kojem učenik povezuje svoje emocije sa stanjem svojega uma, osvještava probleme i moguće načine njihova rješenja. Kada se primjenjuje metoda biblioterapije neizostavan je princip nade koji učeniku daje perspektivu da će život teći dalje te da se život može razvijati iz najtežih životnih situacija. Vodeći se tim principom učenicima sam postavila pitanje *Jeste li se nekada našli u situaciji da ste vi nekoga*

osuđivali na osnovu fizičkoga izgleda ili osobina ili ste čuli nekoga da se tako obraća određenoj osobi? Pretpostavljala sam da će učenici potvrdno odgovoriti na postavljeno pitanje jer nažalost takav oblik komunikacije kod djece i mladih je sve više prisutan. Moja pretpostavka bila je točna te su učenici naveli kako su se vrlo često našli u situaciji u kojoj je jedna osoba bila osuđivana na osnovu fizičkoga izgleda. Zaključili smo kako ovakav pristup nije lijep način komuniciranja te da ukoliko im se netko obrati na takav način uvijek trebaju porazgovarati s nekim u koga imaju najviše povjerenja kako bi se takva situacija riješila. U ovoj fazi bilo mi je vrlo bitno da učenici osvijeste kako trebaju uvijek porazgovarati s roditeljima ili učiteljicom ukoliko se nađu u sličnoj situaciji, a ne da to kriju od njih jer to dovodi do stvaranja negativnih emocija i određena situacije se neće riješiti na produktivan način.

i) Zlatna ribica ispunjava želje

U završnoj etapi odlučila sam ponovo učenike pitati *Vjerujete li da zlatna ribica može ispuniti tri želje?* kako bih saznala jesu li promijenili način razmišljanja. Na moje iznenađenje svi učenici u oba razreda odgovorili su da vjeruju te mi je bilo drago što su učenici na kraju svih provedenih aktivnosti napustili svoju zonu ugone i probudili maštu u sebi.

Kao nastavak na prethodno pitanje zamolila sam učenike da na dobivene papiriće napišu tri želje koje bi htjeli da im zlatna ribica ispuni te su svoje želje dobrovoljno pročitali ostatku razreda.

Moja pretpostavka bila je da će učenikove želje pretežno biti materijalnog karaktera te je moja pretpostavka bila djelomično točna. Kod učenika oba razreda barem jedna želja bila je materijalnoga karaktera poput žele novi bicikl, novu torbu, novu odjeću i sl. No, bilo je nekoliko učenika koji su svojim željama ne samo mene nego i njihove učiteljice ugodno iznenadili.

U nastavku donosim nekoliko takvih primjera:

„Želim biti dobar čovjek.“, „Želim da svi ljudi budu sretni.“, „Želim da svako dijete ima što za jesti.“, „Želim da netko izmisli lijek tako da ljudi više ne budu bolesni.“

Vjerujem kako ovi odgovori nikoga ne bi ostavili ravnodušnima te smatram kako bi se na svakom nastavnom satu trebalo učenike poticati da iznose vlastita mišljenja, zapažanja te da samostalno dolaze do zaključke jer će se na kraju sata dobiti upravo ovako vrijedni i iskreni odgovori. Naravno da učenici na svakom nastavnom satu trebaju nešto novo naučiti no isto tako važno je da to nauče primijeniti u vlastitom životu i na situacijama u kojima će se tijekom odrastanja sigurno pronaći, tu se krije uspjeh ove metode.

Za evaluaciju odlučila sam iskoristiti motiv zlatne ribice (Slika 8). Učenici su na kraju sata trebali promisliti o današnjem satu te ukratko na dobivene papire napisati što im se sviđjelo, što im je bilo najzanimljivije, što bi promijenili i sl.

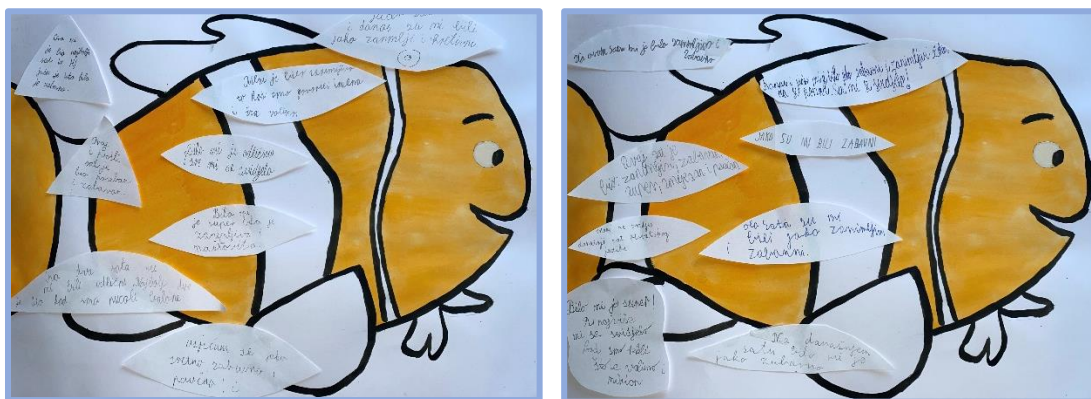
Učenici su pisali sljedeće:

Bilo mi je jako zanimljivo i naučila sam da smo svi različiti i da se ne trebamo mijenjati.

Sve mi se sviđjelo, i naučio sam da trebam uvijek reći mami i tati ako netko govori nešto ružno o meni

Ovaj sat mi je bio jako zanimljiv i hvala vam što ste nas naučili da je dobro biti drugačiji.

Iz njihovih odgovora mogu zaključiti kako se učenicima 3.a i 3.b razreda provedeni sati zaista sviđjali te da su uživali u svim aktivnostima i ono najbitnije da su se dobro osjećali. Iz njihovih odgovora mogu zaključiti da je cilj provedenih sati uspješno ostvaren budući da su učenici naveli kako su naučili da je dobro biti drugačiji od drugih, da nikoga ne treba omalovažavati te da ukoliko im se netko na takav način obrati trebaju porazgovarati s roditeljima ili učiteljicom.

Slika 8. Prikaz učeničkih radova

Tijekom nastavnoga sata učenici 3.a i 3.b razreda kroz interpretaciju teksta osvijestili su to da je svatko od njih individua koja je jedinstvena na svoj način te da nikoga ne treba osuđivati ili omalovažavati na osnovu fizičkoga izgleda ili nekih osobina. Također, učenici su se prisjetili situacija u kojima su njih osuđivali ili omalovažavali te osvijestili koliko takav način komunikacije negativno utječe na svaku osobu.

Tijekom provedbe nastavnih sati i prema prethodno sastavljenim kriterijima praćenja, pokušala sam uočiti koliko su znanje, ponašanje i emocije kod učenika na kraju sata unaprijeđeni. Prvi kriterij bio je znanje. Na kraju sata učenici oba razreda u potpunosti su usvojili sve bitne pojmove te naučeno primijenili u samostalnome radu. Razumjeli su značenje pročitanoga teksta te su aktivno sudjelovali u interpretaciji. Drugi kriterij bio je ponašanje. Učenici oba razreda poštivali su dogovorena pravila, prilikom izlaganja uvažavali su tuđe ideje i mišljenje te su bili susretljivi u suradnji s drugim učenicima. Treći kriterij bile su emocije. Od svih kriterija, smatram kako su emocije bile najviše unaprijeđene. Kroz svaku aktivnost učenici su bili potaknuti na emocionalno izražavanje te su razvijali empatiju i solidarnost te upravo kroz njihove emocionalne reakcije metoda biblioterapije se pokazala vrlo uspješnom i primjenjivom u radu s učenicima.

6. Rezultati istraživanja

6.1. Rezultati intervjua s učiteljicama

Prije održavanja nastavnih sati, sastala sam se s učiteljicama 3.a i 3.b razreda kako bih s njima provela intervju. Cilj uvodnog intervjua bio je dobiti uvid na koji način učiteljice provode nastavu književnosti, koje metode i oblike rada najčešće koriste te jesu li upoznate s pojmom biblioterapije i njezinim brojnim prednostima koje ima u radu s učenicima.

Intervju se sastojao od tri grupe pitanja. Prvi dio pitanja odnosio se na prikupljanje podataka o njihovoj provedbi nastave književnosti u trećem razredu. Drugi dio pitanja odnosio se na njihove pretpostavke kako učenici vide njihovu nastavu književnosti, a treći dio pitanja odnosio se na poznavanje pojma biblioterapije i njezine primjenjivosti u nastavi književnosti.

Prvi dio intervjua sastojao se od šest pitanja u kojem su učiteljice opisivale kako izgleda jedan sat nastave književnosti koju provode s učenicima.

1. Na koji način provodite nastavu književnosti?

Učiteljica D. K.: *Nastavu književnosti provodim na razne načine. Sve ovisi što želim na satu naučiti, uvježbati i provjeriti.*

Učiteljica I. B. P.: *Nastavu književnosti provodim raznoliko. Trudim se da svaki sat književnosti po nečemu bude drugačiji, a ne isti kao i prethodni sat.*

2. Pristupate li obradi nekoga djela više tradicionalno ili suvremeno?

Učiteljica D. K.: *U nastavi često kombiniram elemente tradicionalnoga i suvremenoga pristupa.*

Učiteljica I.B.P.: *Prilikom obrade određenoga djela najčešće kombiniram elemente tradicionalnoga i suvremenoga pristupa, No, trudim se u nastavi što više koristiti suvremene metode i strategije.*

3. Čemu pridajete najveću pozornost pri obradi određenog književnog djela'

Učiteljica D. K.: *Pri obradi određenog književnog djela najveću pozornost pridajem porukama i doživljaju.*

Učiteljica I. B. P.: *Smatram kako podjednaku pozornost pridajem svim elementima obrade književnoga djela, a to su: likovi, radnja, poruke i doživljaj.*

4. Koje nastavne oblike rada i nastavne metode najčešće primjenjujete u nastavi književnosti?

Učiteljica D. K.: *U nastavi književnosti koristim sve oblike rada i nastavne metode jer se svaki sat razlikuje i zahtijeva različite metode i oblike rada.*

Učiteljica I. B. P.: *Od oblika rada u nastavi književnosti najčešće koristim grupni i individualni, a često kombiniram metode pripovijedanja, razgovora, čitanja, rada na tekstu i pisanja.*

5. Što vam je najvažnije na satu književnosti? Što vam je bitno da učenici postignu na satu?

Učiteljica D. K.: *Ovisi o tome što želim postići na tom satu. Uvijek se ističe i traži što smo naučili, koja je poruka djela.*

Učiteljica I. B. P.: *Bitno mi je da se učenici užive u samu radnju te da promišljaju o postupcima likova i kako bi oni postupili na njihovom mjestu.*

6. Možete li ukratko opisati kako izgleda jedan Vaš sat nastave književnosti?

Učiteljica D. K.: *Sat nastave književnosti uvijek započinjem motivacijom koja je povezana s temom sata ili određenim djelom. Nakon motivacije učenicima čitam određeni tekst, objašnjavam nepoznate riječi ukoliko ih ima, razgovaramo o temi, fabuli, likovima i odnosima među likovima. Nakon toga učenici rješavaju zadatke u udžbeniku te u završnom djelu sata kroz razne aktivnosti učenici se stvaralački izražavaju.*

Učiteljica I. B. P.: *Svaki sat nastave književnosti se po nečemu razlikuje od prethodnog. No, nastojim se uglavnom držati etapa interpretativno-analitičkoga sustava. Na početku sata cilj mi je uvijek stvoriti ugodnu atmosferu te motivirati učenike za rad. Nakon toga uenicima najavljujem što ćemo raditi te samostalno čitam tekst. Nakon čitanja učenici iznose svoje doživljaje te kratko razgovaramo o pročitanoj. Zatim učenici čitaju tekst te nakon čitanja slijedi interpretacija. Interpretaciju ne provodim uvijek na klasičan način pitanje-odgovor nego uvijek nastojim osmisliti aktivnosti koja će uenicima ujedno biti zanimljiva i kroz koju će nešto novo naučiti.*

Iz navedenih odgovora vidljivo je kako obje učiteljice nastavu književnosti provode na razne načine te da kombiniraju elemente tradicionalnog i suvremenog pristupa ovisno o tome što na satu žele postići. Također, navele su kako u svojoj nastavi koriste različite metode i oblike rada. Najčešće su to metoda razgovora, metoda rada na tekstu, metoda pisanja i metoda čitanja. Objе učiteljice tijekom interpretacije određenoga djela više su orijentirane na razumijevanje pročitanaoga, a manje na emocije.

Drugi dio intervjua sastojao se od pet pitanja te se odnosio na učiteljičine pretpostavke o tome kako učenici vide njihovu nastavu književnosti. Slična pitanja postavljena su i uenicima u anketi te će kasnije služiti za usporedbu kako nastava književnosti izgleda sa stajališta učenika, a kako sa stajališta njihovih učiteljica.

1. Smatrate li da Vaši učenici vole čitati?

Učiteljica D. K.: *Ne bih rekla da svi učenici u razredu vole čitati, ali više od polovice učenika voli čitati.*

Učiteljica I. B. P.: *Smatram kako moji učenici vole čitati.*

2. Smatraju li Vaši učenici da je čitanje dosadno?

Učiteljica D. K.: *Smatram kako učenici ne misle da je čitanje dosadno jer često na satu naglašavam koliko je za njih i njihov razvoj važno da čitaju.*

Učiteljica I. B. P.: *Ne mislim da smatraju kako je čitanje dosadno. Često za neko djelo kažu da nije zanimljivo.*

3. Što Vaši učenici najviše vole čitati?

Učiteljica D. K.: *Pa rekla bih da najviše vole čitati djela koja nisu obvezna i za koja znaju da neće provjeravati razumijevanje pročitanaoga*

Učiteljica I. B. P.: *Smatram kako najviše vole čitati basne jer su kratke i zanimljive.*

4. Smatrate li da je način na koji provodite nastavu književnosti zanimljiv uenicima?

Učiteljica D. K.: *Smatram da je zanimljiv.*

Učiteljica I. B. P.: *Nastojim na svakom nastavnom satu uključiti barem jednu kreativnu aktivnost kako bi uenicima sat bio zanimljiv stoga smatram da je taj način zanimljiv i uenicima.*

5. U kojoj etapi sata učenici najviše vole sudjelovati i pokazuju najviše interesa?

Učiteljica D. K.: *Najviše vole sudjelovati u stvaralačkom dijelu sata.*

Učiteljica I. B. P.: *Najviše vole sudjelovati u kreativnim aktivnostima.*

Iz drugog dijela intervjua vidljivo je da obje učiteljice smatraju kako njihovi učenici uglavnom vole čitati te da su im aktivnosti koje su vezane za čitanje kao i sam način provođenja nastave književnosti zanimljiv. Razlika je jedino u tome što učenici jednoga razreda više vole sudjelovati u stvaralačkom dijelu sata te čitati neobavezna djela, a drugi razred ipak više voli čitati basne te sudjelovati u raznim kreativnim aktivnostima koje osmišljava njihova učiteljica. Odgovori učiteljica su bili vrlo slični te mogu zaključiti da na sličan način provode nastavu književnosti.

Treći dio intervjua sastojao se od šest pitanja te se odnosio na poznavanje pojma biblioterapije kao i njezine primjenjivosti u nastavi književnosti. Ovim pitanjima željela sam dobiti uvid u to jesu li učiteljice čule za pojam biblioterapije kao suvremene metode u rješavanju raznih problema, najviše emocionalnih, kakvo mišljenje imaju o korištenju takve metode te jesu li nekada primjenjivale takvu metodu u svojoj nastavi.

1. Smatrate li da se u odgojno-obrazovnim ustanovama priče mogu koristiti za učenje primjerenog ponašanja, kao pomoć u reguliranju agresivnog ponašanja te koristiti za uvažavanje različitosti?

Učiteljica D. K.: *Smatram da mogu biti vrlo korisne te da kroz priče možemo na razne načine utjecati na učenike i njihovo ponašanje.*

Učiteljica I. B. P.: *Naravno, smatram kako priče mogu biti korisne u radu s djecom svih uzrasta.*

2. Posežete li za pričom kao učinkovitom metodom kada se nađete u problemskoj odgojnoj situaciji ili koristiti i druge metode?

Učiteljica D. K.: *Ponekad koristim priču kako bih s učenicima riješila određeni problem, ali često koristim i razgovor.*

Učiteljica I. B. P.: *Koristim razne metode, a jedna od njih je i priča koja govori o sličnom ili istom problemu.*

3. Smatrate li da ste dovoljno kompetentni odabrati vrstu priče prema potrebi učenika ili razreda i primijeniti priču kao intervenciju za nastalu situaciju?

Učiteljica D. K.: *Smatram da jesam.*

Učiteljica I. B. P.: *Smatram da sam dovoljno kompetentna i da dovoljno poznajem učenike.*

4. Jeste li nekada tijekom svoga rada čuli za pojam biblioterapije

Učiteljica D. K.: *Jesam.*

Učiteljica I. B. P.: *Jesam.*

5. Biblioterapija podrazumijeva planiranu upotrebu književnoga teksta i književnih izražajnih sredstava kako bi se učenici kroz interpretaciju djela identificirali s određenim likom ili situacijom, prepoznali sebe i svoje probleme te naučili kako se nositi s određenom emocijom ili događajem. Jeste li nekada u radu s učenicima primjenjivali ovu metodu?

Učiteljica D. K.: *Nisam primjenjivala ovu metodu.*

Učiteljica I. B. P.: *Nisam detaljno istraživala metodu biblioterapije pa ju još uvijek nisam primjenjivala.*

6. Smatrate li ovu metodu učinkovitim pristupom pomaganja djeci koja su se našla u problemskim i stresnim situacijama?

Učiteljica D. K.: *Naravno, smatram ju vrlo korisnom i poticajnom.*

Učiteljica I. B. P.: *Da, smatram kako ova metoda može pomoći učenicima u svladavanju raznih problema.*

Obje učiteljice prepoznale su široku primjenjivost priče u odgojno-obrazovnom radu. Priča nam može služiti i kao poticaj da se učenike nauči primjerenom ponašanju ili kao pomoć u reguliranju agresivnih ponašanja i emocija ljutnje koje se kod učenika nižih razreda vrlo često pojavljuje. Također, kroz priče učenici uvažavaju različitosti, uče o emocijama i pronalaze načine kako se nositi s pojedinom emocijom, ali najvažnije je da priče unose radost u zajednicu djece. Stoga, vrlo je važno osvijestiti koliku vrijednost priče imaju i primjenjivati ih kao jednu od metoda u rješavanju raznih problema s učenicima. Također, obje učiteljice se smatraju kompetentnima prilikom odabira priče prema potrebama učenika ili razreda te prema nastalim problemskim situacijama. Kao što je u prethodnim poglavljima navedeno, da bi biblioterapija bila uspješna i učinkovita potrebno je razumjeti dijete i situaciju u kojoj se nalazi te probleme s kojima se susreće i u skladu s tim odabrati odgovarajuće djelo koje će mu pomoći u rješavanju takve situacije. Kao što sam i pretpostavljala učiteljice su čule za pojam biblioterapije, ali ju nisu primjenjivale u svome radu. Budući da je iz provedenih sati vidljivo kako je ova metoda vrlo uspješna te da učenici izvrsno reaguju na nju smatram kako je potrebno educirati sve odgojno-obrazovne djelatnike na važnost ove metode.

Nakon svakog provedenog sata učiteljice su kroz razgovor željele naglasiti što su tijekom sata primijetile kod učenika te kakvo razmišljanje imaju o provedenom satu. Naime, smatrale su kako se provedeni sati u odnosu na njihove sate najviše razlikuje u tome što su emocije bile uključene kroz sve etape sata te što je svaka aktivnost poticala na emocionalno izražavanje. Istaknule su kako su se sve aktivnosti lijepo nadovezivale jedna na drugu te bile vrlo poticajne za učenike. Također, navele su kako nisu očekivale da će učenici biti usredotočeni i zainteresirani za aktivnosti koje su povezane s emocija budući da ni odraslima kao ni djeci nije uvijek lako govoriti o tome. Kao veliku prednost istaknule su kako su ih iznenadile reakcije učenika koji su povučeni budući da rijetko samostalno i bez njihova poticaja iznose mišljenje o određenoj temi.

6.2. Rezultati ankete učenika

Na kraju istraživanja s učenicima trećega razreda provela sam anketu u kojoj sam željela saznati kakav je stav učenika prema čitanju, kako oni gledaju na nastavu književnosti koju provode njihove učiteljice te usporediti s odgovorima koje su učiteljice navele.. Također, u anketi se nalazilo nekoliko pitanja koja su služila za dobivanje povratnih informacija o samoj provedbi nastave.

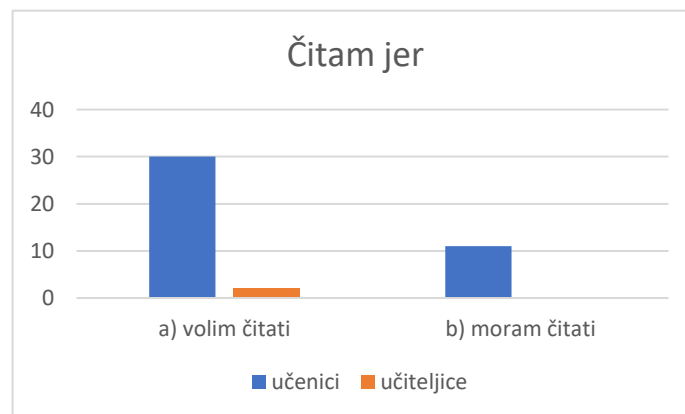
Od ukupnog broja ispitanika (41), anketu je ispunilo 21 osoba muškoga spola, što iznosi 51% i 20 osoba ženskoga spola, što iznosi 49% (*Grafikon 1*).

Grafikon 1. Ukupan broj učenika u istraživanju.

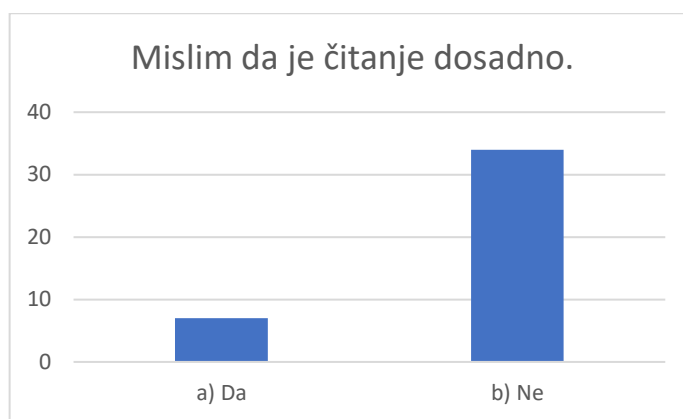
S prvim dijelom pitanja željelo se dobiti uvid o tome kakav je stav učenika prema čitanju te što najviše vole čitati.

Iz grafikona 2. vidljivo je da na pitanje čitaju li zato što vole čitati ili zato što moraju, čak 30 učenika (73,1%) odgovorilo je da čita jer to voli, a njih 11 (26,8%) odgovorilo je da čita zato što mora. Također, 17% učenika muškoga spola i 9% ženskoga spola odgovorilo je da čita zato što mora, Dakle, iz dobivenih rezultata možemo zaključiti kako ipak više dječaka u odnosu na djevojčice ne voli čitati te da čitaju zato što moraju i što im je to školska obveza. Obje učiteljice su u svojoj anketi navele kako smatraju da većina njihovih učenika čita zato što to vole, a što i prikazani podaci i pokazuju.

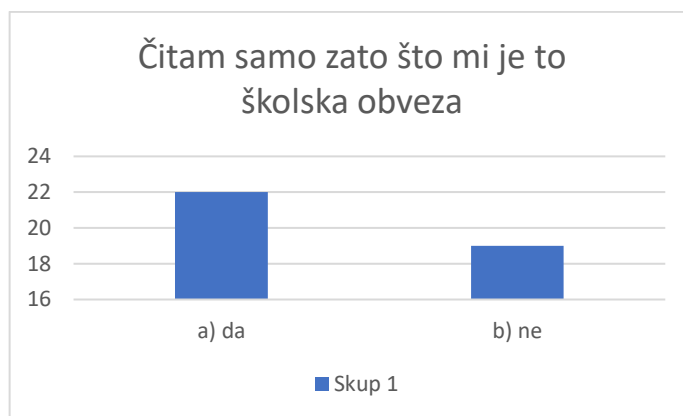
Grafikon 2. Čitam jer?

Iz grafikona 3.vidljivo je kako većina učenika smatra da čitanje nije dosadno, čak njih 34 (82,9%). Dok, 7 učenika (17,1%) smatra kako je čitanje dosadno. Od ukupnoga broja ispitanika čak njih 82,9% smatra kako je čitanje zanimljivo te da rado čitaju. Ovaj podatak je vrlo bitan budući u zadnjih nekoliko godina zainteresiranost učenika za čitanje je sve manja te je važno da učitelji u nižim razredima osnovne škole zainteresiraju učenike za čitanje te kod njih razviju želju za čitanjem.

Grafikon 3. Mislim da je čitanje dosadno.

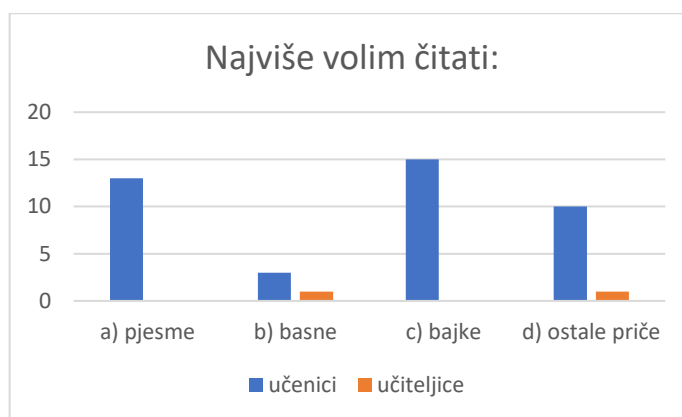
Iz grafikona 4. vidljivo je da ipak većina ispitanika čak njih 53,7% čita iz vlastitoga užitka, a ne zato što im je to školska obveza. No, ipak veliki broj ispitanika njih 56,3% čita samo zbog toga što im je to školska obveza.

Grafikon 4. Čitam samo zato što mi je to školska obveza.

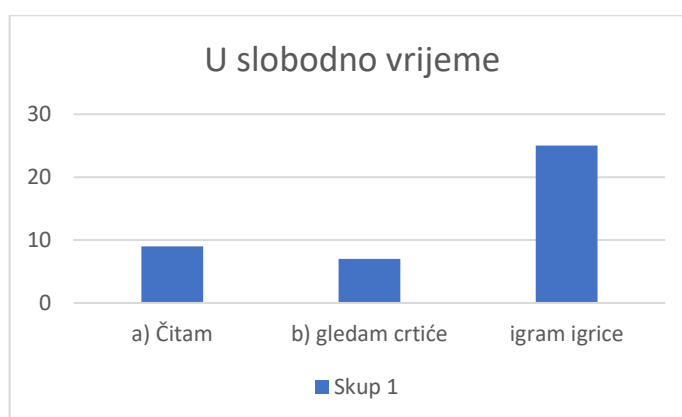
Iz grafikona 5. vidljivo je da najveći broj ispitanika najviše voli čitati bajke, čak njih 36,6%. Sljedeće što učenici vole čitati su pjesme (njih 31,7%). Najmanji broj ispitanika zaokružilo je da voli čitati basne (7,3%) i ostale priče (24,4%).

Učiteljica D.K. navela je da smatra kako većina njezinih učenika ne voli čitati pjesme, basne i bajke nego se ipak odlučuju pročitati razne kratke priče s različitom tematikom. Dok, učiteljica I.B.P smatra kako njezini učenici od svih književnih vrsta najviše vole čitati basne. Ipak, ovim istraživanjem učenici su pokazali najviše interesa za bajke. Poznato je kako bajke pozitivno utječu na djecu jer sa sobom nose snažne moralne poruke, kroz povezivanje s glavnim likovima uče o emocijama, ali također uz pomoć bajki djeca razvijaju kritičko mišljenje. Također, bajka kao književna vrsta se najčešće primjenjuje u nižim razredima osnovne škole i učenici ju vrlo često vole čitati i slušati što nam dobiveni podaci i pokazuju.

Grafikon 5. Najviše volim čitati?

Iz grafikona 6. je vidljivo da od ukupnog broja ispitanika čak 61% zaokružilo je da u slobodno vrijeme najčešće igra igrice, 22% ispitanika u slobodno vrijeme čita, a 17% gleda crtiće. Budući da živimo u svijetu gdje smo u svakom trenutku okruženi tehnologijom dobiveni rezultati su i očekivani. No, zabrinjavajući podatak je da od ukupno 41 učenika, samo 9 učenika će u svoje slobodno vrijeme nešto pročitati. Stoga je važno da i roditelji osvijeste važnost čitanja u slobodno vrijeme i utjecaj čitanja na daljnji razvoj djeteta.

Grafikon 6. U slobodno vrijeme?

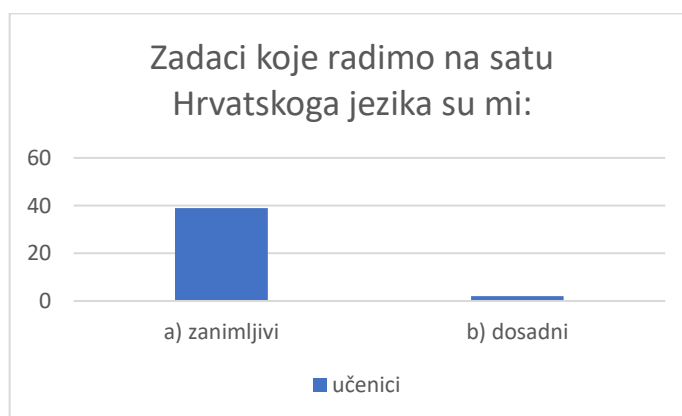
Drugi skup pitanja odnosio se na dobivanje podataka o tome kako učenici vide sat Hrvatskoga jezika. Također, usporedili su se i analizirali odgovori učiteljica s odgovorima njihovih učenika.

Iz grafikona 7. vidljivo je da od ukupnog broja ispitanika, čak njih 97,6% smatra kako je sat hrvatskoga jezika koju provode njihove učiteljice zanimljiv, a 2,4% ispitanika smatra kako im je sat hrvatskoga jezika dosadan. Dobiveni rezultati su dosta subjektivni budući da svaki učitelj ili učiteljica koristi drugačije metode te na svoj način izvodi nastavu Hrvatskoga jezika koja učenicima može biti zanimljiva ili manje zanimljiva. Također, učiteljice su u anketi navele kako smatraju da je način na koji provode sat Hrvatskoga jezika zanimljiv učenicima što su učenici i potvrdili.

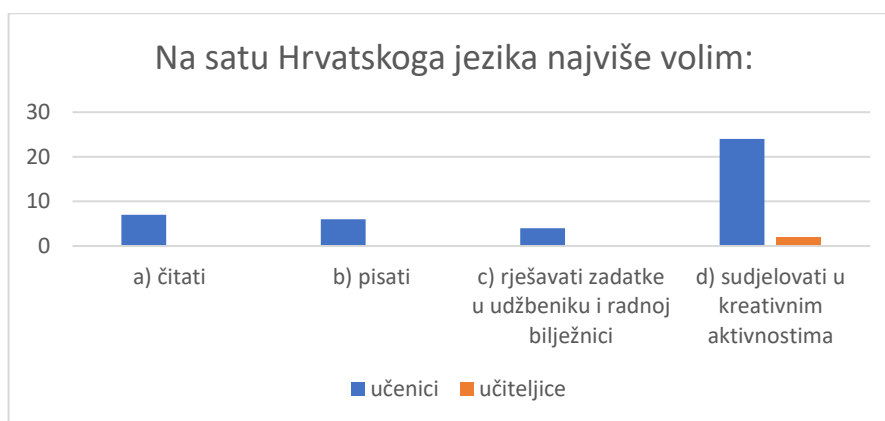
Grafikon 7. Sat Hrvatskoga jezika mi je?

Iz grafikona 8. vidljivo je da 95,1% ispitanika smatra kako su im zadaci koje rade na satu Hrvatskoga jezika zanimljivi, a njih 4,9% smatra kako su im zadaci koje rješavaju dosadni. Kao i iz prethodne slike, odgovori su dosta subjektivni budući da svaki učitelj ili učiteljica radi na drugačiji način te samim time zadaci koje osmišljavaju dosta se razlikuju. Ukoliko učitelj ili učiteljica želi poticati i razvijati kreativnost kod učenika, a samim time i njihova znanja tada će osmisliti zadatke koje će učenike ujedno i naučiti nečemu novom primjenjujući kreativne metode.

Grafikon 8. Zadaci koje radimo na satu Hrvatskoga jezika su mi?

Iz grafikona 9. na pitanje što na satu Hrvatskoga jezika najviše vole raditi, 58,5% ispitanika odgovorilo je da najviše voli sudjelovati u kreativnim aktivnostima. Najmanji broj ispitanika, njih 9,7% voli rješavati zadatke u udžbeniku i radnoj bilježnici. Ostali ispitanici najviše vole čitati (17,1%) ili pisati (14,7). Dobiveni podaci pokazuju kako učenici vole i žele sudjelovati u kreativnim aktivnostima, a sve manje žele sjediti te monotono na svakom nastavnom satu rješavati zadatke u udžbeniku ili radnoj bilježnici, Naravno, zadaci koji se nalaze u udžbenicima i radnim bilježnicama su tu s razlogom, ali takvi zadaci se također mogu riješiti na način koji će učenicima bit zanimljiv te u čijem će rješavanju uživati. Ovo pitane je također bilo postavljeno i njihovim učiteljicama te su i one smatrale kako njihovi učenici najviše vole sudjelovati u kreativnim aktivnostima.

Grafikon 9. Na satu Hrvatskoga jezika najviše volim?

Kao završni dio ankete učenicima su postavljena pitanja o tome kako su im se sviđjeli odrađeni sati, što im se najviše sviđjelo, jesu li zadovoljni svojom aktivnošću, jesu li nešto novo naučili i hoće li nešto s održanih sati primijeniti i u svome životu te razlikuju li se održani sati Hrvatskoga jezika od onih koje provodi njihova učiteljica. Rezultati će biti navedeni u nastavku.

Na pitanje kako su se učenicima sviđjeli odrađeni sati hrvatskoga jezika, 87,8% učenika zaokružilo je da im se jako sviđio, 12,2% učenika zaokružilo je da su im sati bili u redu, a nijedan učenik nije zaokružilo da im se sati nisu sviđjeli.

Na pitanje „Što vam se najviše sviđjelo na prethodnim satima Hrvatskoga jezika?“ učenici su odgovarali sljedeće:

- *Kada smo na leđima jedni drugima pisali dobre osobine.*
- *Kada smo u cvijet pisali kada smo tužni.*
- *Najviše mi se sviđjelo kada smo radili pokus s vodom i cvijetom.*
- *Sviđjelo mi se kada smo bili u krugu i kada smo morali reći svoje dobre osobine.*

Neki su se odgovori ponavljali, ali većina je učenika napisala kako su im se najviše sviđjele aktivnosti u kojima su govorili o sebi ili drugima. Zanimljivo je da se svim učenicima najviše sviđio i pokus s vodom i cvijetom. Kroz pokuse učenici uče na zanimljiv i kreativan način.

Na pitanje „Jesu li zadovoljni svojom aktivnošću te jesu li nešto novo naučili?“ njih 39 (95,1%) je zaokružilo da su bili zadovoljni svojom aktivnošću na prethodnim satima te da su nešto novo i naučili, a 2 (4,9%) je zaokružilo da nisu bili zadovoljni svojom aktivnošću te da nisu ništa novo naučili.

Na pitanje „Hoćete li nešto s prethodnih sati primijeniti i u vašem životu? Ako je vaš odgovor DA, što ćete primijeniti?“ učenici su odgovarali sljedeće:

- *Primijenit ću to da ću uvijek reći mami i tati kada sam tužan.*
- *Kada sam tužan da kažem nekome kome vjerujem.*
- *Da je dobro nekada biti tužan.*
- *Da trebamo uvijek drugima pomagati i biti dobar*
- *Da uvijek trebamo biti dobri prema prijateljima.*

Neki od odgovora su se ponavljali, ali većina je učenika navela da kada budu tužna da će potražiti osobu kojoj najviše vjeruju te da će razgovarati s njom te da uvijek treba biti dobar i pristojan prema drugima. Gotovo svi učenici nakon provedenih sati razvili su empatiju prema drugima te osvijestili koliko njihove izgovorene riječi imaju utjecaja na druge.

Na zadnje pitanje „*Razlikuju li se današnji sati hrvatskog jezika od sati koje provodi vaša učiteljica?*“, 87,8% učenika odgovorila je da se sati razlikuju, a 12,2% učenika navelo je kako se sati ne razlikuju. Dobiveni rezultati pokazuju da su se učenici ipak susreli s novim oblikom održavanja sati u kojima je naglasak bio na emocijama i emocionalnom izražavanju te da su im se takvi sati svidjeli te su rado sudjelovali.

Nakon proučavanja ankete i evaluacijskih listića i uspoređujući s provedenim nastavnim satima smatram kako metoda biblioterapije može biti vrlo korisna u povećanju motivacije učenika za učenjem te stvaranju pozitivnoga odnosa prema školi i svim mogućnostima koje im škola kao odgojno-obrazovna ustanova pruža. Također, ova metoda izuzetno je učinkovita u području poticanja emocija vezanih uz tekst kao polazište. Važno je naglasiti da nastava književnosti nije samo interpretacija teksta već i probuđeni svijet emocija koje se osvješčuju, prepoznaju, identificiraju te o kojima se može raspravljati i promijeniti ponašanja nabolje.

7. Rasprava

Za potrebe diplomskoga rada na temu *Biblioterapija za učenike mlađih razreda osnovne škole* provela sam akcijsko istraživanje s učenicima trećih razreda. Provela sam po dva nastavna sata u svakom razredu i to u Osnovnoj školi "Antun Mihanović" i u Osnovnoj školi „Ivan Goran Kovačić“ u Slavonskom Brodu. Učenici oba razreda bili su vrlo susretljivi te su međusobno surađivali. Obje učiteljice bile su vrlo pristupačne te su željele surađivati. S obzirom da je istraživanje provedeno s učenicima iste dobi pretpostavljala sam kako će i njihove reakcije na određene aktivnosti biti vrlo slične, što nakon provedenih sati mogu i potvrditi. Tijekom provedenih sati na kojima se primijenila metoda biblioterapije učenici su najviše unaprijedili sposobnosti prepoznavanja emocija, emocionalnog izražavanja te stvaranja empatije.

U radu su prethodno bile navedene tri hipoteze koje će u nastavku biti potvrđene ili opovrgnute.

Prva hipoteza glasila je „*Razvojna biblioterapija primjenjiva je metoda u nastavi književnosti.*“ Kroz interpretaciju pjesme *Tratinčica* i interpretaciju ulomka *Klotilda* te kroz aktivnosti učenici su se identificirali s likovima, upoznali se s emocijom tuge, te osvijestili važnost prihvaćanja različitosti. Na kraju svake aktivnosti učenici oba razreda imali su pozitivne reakcije te je cilj i svrha istraživanja koje je prethodno navedeno i ostvareno. Reakcije učiteljica bile su također pozitivne. Ugodno su se iznenadile odgovorima u kojima su učenici govorili o svojim emocijama te su smatrale kako su svi provedeni sati bili i više nego uspješni. Također, čitajući evaluacijske listiće koje su učenici ispunjavali na kraju svakoga sata vidljivo je kako su učenici oba razreda bez ikakvih predrasuda prihvatili metodu biblioterapije te su pozitivno reagirali na nju. Zbog toga smatram da je prva hipoteza potvrđena.

Druga hipoteza glasila je „*Učiteljice nisu upoznate s pojmom biblioterapije te ju ne primjenjuju u nastavi književnosti.*“ Kroz intervju s učiteljicama željela sam dobiti uvid u to jesu li čule za pojam biblioterapije te koriste li je u nastavi. Tijekom intervjua obje učiteljice navele su kako su čule za pojam biblioterapije, ali ju nisu primjenjivale u svome radu. Također, navele su kako smatraju da se u odgojno-obrazovnom radu priče mogu koristiti za pomoć djeci u prepoznavanju emocija, za iscjeljivanje emocionalne boli, za rješavanje raznih problemskih situacija te kao pomoć u reguliranju agresivnog ponašanja. Obje učiteljice u intervjuu navele su da smatraju kako je metoda biblioterapije vrlo korisna u nastavi književnosti jer naglasak više nije isključivo na zadovoljavanju kognitivnih potreba. Nego, se primjenom ove metode ističe važnost i snaga književnih tekstove koji će zadovoljiti i afektivne potrebe. Kao veliku prednost istaknule su pozitivne reakcije introvertiranih učenika koji su tijekom aktivnosti sudjelovali i samostalno iznosili mišljenje o određenoj temi. Također, primijetile su pojačani interes za ekspresiju osobnih doživljaja i misli. Nakon provedenog intervjua vidljivo je da su učiteljice svjesne koliko snagu može imati priča te koliko se kroz priču može utjecati na učenike i njihovo ponašanje.

Smatram kako je vrlo važno educirati sve odgojno-obrazovne djelatnike koji rade s djecom svih uzrasta o važnosti primjene biblioterapije u nastavi. Naravno, nije potrebno na svakom nastavnom satu primijeniti tu metodu, ali poželjno ju je primijeniti onda kada učitelji osjete ili prepoznaju potrebu u kojoj se može razgovarati o nekom problemu kroz priču. Stoga postavljena hipoteza djelomično nije potvrđena budući da su učiteljice čule za pojam biblioterapije, ali ju nisu primjenjivale u svome radu.

Treća hipoteza glasila je: „*Učenicima je sat književnosti u kojem je korištena metoda biblioterapije zanimljivija, kreativnija i drukčija od nastave koju provode njihove učiteljice.*“ Nakon obrade rezultata ankete i čitanja evaluacijskih listića nakon svakoga sata, ova hipoteza je potvrđena što je vidljivo iz sljedećih odgovora:

„Ovaj sat mi je bio jako zanimljiv i hvala vam što ste nas naučili da je dobro biti drugačiji. Bilo mi je jako zanimljivo i naučila sam da smo svi različiti i da se ne trebamo mijenjati. Bilo mi je jako zanimljivo jer sam naučila da je dobro biti tužan i da uvijek trebam reći zašto sam tužna. Osjećam se jako sretno, zabavno i poučno.“

U anketi od ukupno 41 učenika, njih 39 (95,1%) navelo je kako su im sati bili zanimljiviji i drukčiji od sati koje provodi njihova učiteljica, a 2 (4,9%) učenika navelo je suprotno. Rezultate ove ankete ne možemo uzeti u obzir kao potpuno reprezentativne jer obuhvaćaju tek 41 učenika dviju osnovnih škola, ali smatram da dobiveni rezultati zorno prikazuju uspješnost metode u radu s učenicima.

Slično istraživanje na temu primjene metode biblioterapije u radu s učenicima provela je Sara Elley (Elley, 2014). Istraživanje je trajalo šest tjedana te su učenici u tom periodu kroz odgovarajuću literaturu učili o raznim društvenim problemima i emocijama, povezivali s vlastitim životom i sl. Rezultati istraživanja pokazali su da učenici puno bolje surađuju s ostatkom razreda, da su tijekom sata razvijali društvene i emocionalne vještine što je doprinijelo razvoju pozitivne atmosfere u razredu. Sukladno s tim, smatram kako je moje istraživanje potvrdilo da se primjenom metode biblioterapije kroz nastavu književnosti može utjecati na učenikove emocije te poticati na učenike na emocionalno izražavanje.

8. Zaključak

Ovim diplomskim radom željelo se pokazati da metoda biblioterapije može primijeniti u nastavi književnosti u nižim razredima osnovne škole.

Biblioterapija kao metoda izvanredna je za emocionalno stanje učenika u razredu na nastavnom satu u kontaktu s tekstem. Ukoliko su na nastavnom satu prisutne emocije učenici će s lakoćom svladati i naučiti nastavne sadržaje te će uspostaviti bolji kontakt s književnim djelom. Primjenom metode biblioterapije u nastavi književnosti učenicima se nudi mogućnost za samootkrivanjem i samospoznajom te na taj način književni tekst postaje sredstvo za postizanje više razine svijesti. Suvremena nastava književnosti nije usmjerena isključivo na radnju i likove nego se kroz književno djelo učenici mogu upoznati s raznim emocijama, naučiti kako se emocionalno izražavati te kako u određenim situacijama reagirati. Također, pojedinac se može identificirati s likom ili situacijom te tako proći kroz katarzu do određenog uvida u svoja i tuđa životna iskustva. Vrlo je važno istaknuti kako ova metoda razvija empatiju te je posebno važna u socijalnom razvoju djeteta. Također, važno je naglasiti da se kroz metodu biblioterapije spajaju razumijevanje književnoga teksta i psihologija tj. psihoterapija. Odnosno, kroz književni tekst pojedinac promišlja o vlastitim mislima, osjećajima i postupcima.

Nastava književnosti u kojoj se primjenjuje metoda biblioterapije može biti vrlo poticajna za učenike te se kroz navedeno područje učenike može odgojiti i pripremiti za većinu situacija s kojima će se susresti tijekom odrastanja što je vidljivo i iz ovoga istraživanja. Učenici su kroz interpretacije pjesme i ulomka osvijestili važnost i utjecaj emocija na svakodnevni život te su razvili empatiju i solidarnost prema drugima. Rezultati ovoga istraživanja otvaraju prostor za nova istraživanja koja će nadograditi nove spoznaje i vrijednosti ove metode u radu s učenicima.

Biblioterapija kao metoda budućnost je u nastavi Hrvatskoga jezika. Primjenom ove metode u nastavi učenici će govoriti o svojim emocijama, dolaziti do spoznaja o sebi, shvatit će da su njihovi problemi slični problemima likova iz djela te da su prolazni i rješivi. Sukladno s tim, književnost će utjecati na način na koji pojedinac promišlja o svijetu, te kako utječe na pojedinca tako će utjecati i na društvo u cjelini.

9. Prilozi

Prilog 1. PISANA PRIPRAVA ZA IZVEDBU NASTAVNOGA SATA IZ HRVATSKOGA JEZIKA (25. 5. 2022.)

Naziv škole:	OŠ „Ivan Goran Kovačić“ i OŠ „Antun Mihanović“ u Slavonskom Brodu
Nadnevak održavanja nastavnih sati:	25. 5. 2022.
Razred:	3.a i 3. b
Ime i prezime mentorica u školi:	Učiteljica 3.a razreda: I.B.P Učiteljica 3. b. razreda: D. K.
Nastavna tema:	Tratinčica, Jadranka Gegić
Tip nastavnoga sata:	sat obrade
Očekivana postignuća i njihovo vrednovanje	
Cilj nastavne teme:	Učenici će kroz interpretaciju pjesme uočiti ponašanja i postupke likova, pratiti odnose među likovima i raspravljati o njima. Također će se kroz likove upoznati s emocijom tuge te povezati s vlastitim životom.
Odgovno-obrazovna postignuća:	OŠ HJ A.4.1. Učenik razgovara i govori u skladu s komunikacijskom situacijom. OŠ HJ B.4.1. Učenik izražava doživljaj književnoga teksta u skladu s vlastitim čitateljskim iskustvom. OŠ HJ B.4.4. Učenik se stvaralački izražava potaknut književnim tekstom, iskustvima i doživljajima.
Vrednovanje obrazovnih ishoda:	OŠ HJ A.4.1. Učenik razgovara i govori u skladu s komunikacijskom situacijom. - Učenik sudjeluje u organiziranoj i spontanoj raspravi - Učenik poštuje društveno prihvatljiva pravila uljudne komunikacije u različitim životnim situacijama OŠ HJ B.4.1. Učenik izražava doživljaj književnoga teksta u skladu s vlastitim čitateljskim iskustvom. - Učenik prepoznaje vrijedne poruke i mudre izreke - Učenik argumentira vlastite doživljaje i zaključuje o uočenim vrijednostima književnoga teksta OŠ HJ B.4.4. Učenik se stvaralački izražava potaknut književnim tekstom, iskustvima i doživljajima. - Učenik se koristi jezičnim vještinama, aktivnim rječnikom i temeljnim znanjima radi oblikovanja uradaka u kojima dolazi do izričaja kreativnost, originalnost i stvaralačko mišljenje
Međupredmetne teme:	<i>Učiti kako učiti</i> uku A.2.3. Učenik se koristi kreativnošću za oblikovanje svojih ideja i pristupa rješavanju problema. uku B.2.4. Učenik na poticaj učitelja, ali i samostalno, samovrednuje proces učenja i svoje rezultate te procjenjuje ostvareni napredak. <i>Održivi razvoj</i> odr C.2.1. Učenik je solidaran i empatičan u odnosu prema ljudima i drugim živim bićima.
Nastavna sredstva i pomagala:	Ploča, papiri u boji, igračka, posuda s vodom, crteži cvjetova
Unutarpredmetna korelacija:	Učenik se izražava u skladu s hrvatskim standardnim jezikom i poštuje pravopisna i pravogovorna pravila. Učenik sluša, govori, čita i piše u skladu sa svojim mogućnostima.
Međupredmetna korelacija:	Priroda i društvo

ETAPE NASTAVNOGA SATA I NJIHOVO TRAJANJE	AKTIVNOSTI UČITELJA	SOCIJALNI OBLICI RADA/ NASTAVNE METODA	AKTIVNOSTI UČENIKA	OČEKIVANA POSTIGNUĆA (ISHODI UČENJA) I RAZRADBA ISHOFA
1. UVOD (5 min)	početku sata pozdravljam učenike i ponavljam pravila ponašanja. <i>„Dobro jutro, učenici. Moje ime je Monica i danas ću biti vaša učiteljica na satu Hrvatskoga jezika. Prije nego krenemo s današnjim satom, ukratko ću ponoviti pravila ponašanja. Kada nešto želite reći, podignite ruku i pričekajte da vas prozovem. Također, nećemo svi pričati u isti glas, nego ćemo pozorno slušati dok netko govori.“</i> Nakon predstavljanja kako bih stvorila ugodnu i opuštajuću atmosferu, učenike sam pozvala u krug te sam najavila igru. <i>„ Zamolila bih vas da svi dođete pred ploču te da zajedno formiramo jedan veliki krug. Prije nego što krenemo s današnjim radom, na početku bih vas htjela malo bolje upoznati pa ćemo odigrati jednu igru. Dakle, svatko od vas će reći kako se zove, što voli, a što ne. Evo ja ću krenuti prva. Zovem se Monica, volim školu, a ne volim kišu. Sada će svatko od vas nešto reći o sebi. Je li vam zadatak jasan?“</i>	Čelni oblik Metoda razgovora	Učenici pozdravljaju. Učenici pažljivo slušaju i usvajaju pravila ponašanja na satu. Učenici aktivno sudjeluju i aktivnosti.	OŠ HJ A.4.1. Učenik razgovara i govori u skladu s komunikacijskom situacijom. <i>Učenik poštuje društveno prihvatljiva pravila uljudne komunikacije u različitim životnim situacijama.</i>
2. GLAVNI DIO (30 min)	Nakon uslijedila je doživljajno-spoznajna motivacija. <i>„Sada kada smo se svi lijepo upoznali, razredom ću poslati jednu čarobnu kutijicu. Vaš zadatak je da svatko za sebe pogleda što se nalazi u njoj te preda drugome učeniku. Na kraju kada kutijica ponovo dođe do mene u glas ćete reći što se u njoj nalazi. Jasan zadatak?“</i>	Metoda razgovora	Učenici promatraju što se nalazi u čarobnoj kutijici.	

<p>Nakon što su svi učenici pogledali što se nalazi u čarobnoj kutijici postavila sam im pitanje: „Što se nalazi u našoj kutijici?“</p> <p>„Tako je, nalazi se crtež tratinčice. Idemo malo pogledati taj crtež. Kako izgleda naša tratinčica, kakve je boje i oblika?“</p> <p><i>Odlično ste to uočili, naša tratinčica je bijele boje te je okruglog oblika.</i></p> <p><i>Na što vas taj oblik podsjeća?</i> <i>Tako je, podsjeća nas na oblik sunca.</i> <i>Što se događa s laticama kada sunce izađe i zađe?</i></p> <p><i>Tako je, kada je izlazak sunca tada se latice otvaraju, a kada je zalazak sunca latice se zatvaraju.</i></p> <p><i>Odlično ste to znali, a moje sljedeće pitanje je: Mislite li da tratinčice, pa i ostalo cvijeće imaju osjećaje kao i mi ljudi? Mogu li biti sretni i/ili tužni?</i></p> <p><i>Zadržite svoja razmišljanja pa ćemo ih prokomentirati nakon čitanja prelijepe pjesmice pod nazivom Tratinčica koju je napisala Jadranka Gegić.“</i></p> <p>Zamolila sam učenike da se udobno smjeste, zatvore oči te poslušaju pjesmicu Jadranke Gegić pod nazivom Tratinčica.</p> <p>Nakon interpretativnog čitanja, učenike sam pitala kako im se svidjela pročitana pjesmica.</p> <p>Nakon objave doživljaja učenicima sam postavila nekoliko pitanja kako bih provjerila razumijevanje pročitano.</p>	<p>Čelni oblik</p> <p>Metoda razgovora</p> <p>Metoda čitanja</p>	<p>Učenici promišljaju o pitanjima te punom rečenicom odgovaraju na njih.</p> <p>Učenici promišljaju o postavljenom pitanju te iznose svoja razmišljanja.</p> <p>Učenici pažljivo slušaju pjesmicu.</p> <p>Učenici iznose svoje dojmove o pjesmi.</p>	<p>OŠ HJ B.4.1.</p> <p>Učenik izražava doživljaj književnoga teksta u skladu s vlastitim čitateljskim iskustvom.</p> <p><i>Učenik argumentira vlastite doživljaje i zaključuje o uopćenim</i></p>
--	--	---	--

<p>Postavljena pitanja su: „Gdje se nalaze tratinčice?“</p> <p><i>Kako su se tratinčice osjećale?</i></p> <p><i>Zašto su se osjećale tužno?</i></p> <p><i>O čemu sanjaju tratinčice?</i></p> <p><i>Kakve osjećaje je u vama izazvala ova pjesma?“</i></p> <p>Nakon interpretacije pjesme, učenicima sam podijelila papire u boji, a zadatak je bio da napišu poruke koje bi cvijeće koje je ubrano i živi u vazama moglo poslati ljudima.</p> <p>„Vaš sljedeći zadatak je da zamislite da ste vi ova tratinčica koja je tužna te da na dobivene papire napišete jednu poruku svim ljudima zašto nije dobro brati cvijeće. Je li svima jasan zadatak?“</p> <p>„Je li vam bilo teško smisliti poruke?“</p> <p><i>Želi li nam netko pročitati svoju poruku?“</i></p> <p>Nakon čitanja poruka, učenicima sam ponovo postavila pitanje „Mislite li i dalje da tratinčice pa i ostalo cvijeće nemaju osjećaje kao i mi ljudi?“</p> <p>Budući da pjesma govori o osjećaju tuge učenicima sam postavila sljedeća pitanja:</p> <p>„Kada smo razgovarali o ovoj pjesmi, rekli ste da su se tratinčice osjećale tužno.“</p>	<p>Metoda razgovora</p> <p>Individualni oblik</p> <p>Metoda pisanja</p> <p>Metoda razgovora</p>	<p>Učenici punom rečenicom odgovaraju na postavljena pitanja.</p> <p>Učenici zapisuju svoje poruke na dobivene papiriće.</p> <p>Učenici odgovaraju na postavljena pitanja te čitaju svoje poruke ostatku razreda.</p> <p>Učenici ponovo promišljaju o postavljenom pitanju te iskazuju svoje slaganje ili neslaganje?</p>	<p><i>vrijednostima književnoga teksta.</i></p> <p>OŠ HJ A.4.1.</p> <p>Učenik izražava doživljaj književnoga teksta u skladu s vlastitim čitateljskim iskustvom.</p> <p><i>Učenik prepoznaje vrijedne poruke i mudre izreke.</i></p> <p>odr C.2.1.</p>
---	---	---	--

<p><i>Mene sada zanima, jeste li se i vi nekada osjećali tužno? Jeste li često tužni ili samo ponekad i nekim situacijama? "</i></p> <p>Nakon što su učenici odgovorili na postavljena pitanja, najavila sam sljedeću aktivnosti pod nazivom <i>Tužan/Tužna sam kad...</i></p> <p><i>„Dakle, za ovu sljedeću igru ponovo smo u krugu. U ruci držim jednu igračku. Osoba koja uhvati ovu igračku treba navesti kada i u kojim situacijama se osjeća tužno. Kada to kaže igračku će baciti drugome učeniku koji će također navesti situaciju u kojoj je tužan i tako dalje u krug. Jeste shvatili zadatak? Evo ja ću ponovo započeti prva. Tužna sam kada vidim napuštenu životinju. "</i></p> <p>Na kraju ove aktivnosti, učenicima sam postavila sljedeća pitanja:</p> <p><i>„Sada kada smo čuli kada i u kojim situacijama ste tužni, što možemo zaključiti? Jesmo li svi tužni u istim situacijama? "</i></p> <p><i>Mislite li da je dobro biti tužan? "</i></p> <p><i>Mislite li da tugu trebamo zadržavati u sebi ili trebamo s nekim razgovarati o tome zašto smo tužni? "</i></p> <p>Nakon razgovora s učenicima došli smo do zaključka da je tuga dobra emocija te iako se ponekad zbog nje osjećamo loše, tugom zapravo pokazujemo sebi i drugima da nam je do nečega stalo i da se brinemo za nekoga ili nešto.</p> <p>Budući da u prethodnoj aktivnosti svi učenici nisu imali priliku reći kada i u kojim situacijama se osjećaju tužno, to su mogli napraviti u sljedećoj aktivnosti pod nazivom <i>Cvijet tuge</i>.</p>	<p>Čelni oblik</p> <p>Metoda razgovora</p> <p>Metoda razgovora</p>	<p>Učenici punom rečenicom odgovaraju na postavljena pitanja.</p> <p>Učenici aktivno sudjeluju u aktivnosti.</p> <p>Učenici punom rečenicom odgovaraju na postavljena pitanja.</p> <p>Učenici aktivno sudjeluju u aktivnosti.</p>	<p>OŠ HJ A.4.1. Učenik razgovara i govori u skladu s komunikacijskom situacijom.</p> <p><i>Učenik sudjeluje u organiziranoj ili spontanoj raspravi.</i></p>
--	--	---	--

<p>3. ZAVRŠNI DIO (10 min)</p>	<p><i>„Za sljedeći zadatak bit će vam potrebna olovka ili flomaster. Dobit ćete dva cvijeta te ćete na njih napisati situacije u kojima se osjećate tužno. Kada svi napišete na kraju ćemo napraviti jedan mali pokus. "</i></p> <p>Dok su učenici ispunjavali cvjetove svojim situacijama, pripremila sam posudu s vodom. Kada su svi završili s pisanjem uzela sam jedan cvijet, zatvorila latice te stavila ga u vodu. Nakon što su se učenici vratili na mjesto učenike sam pitala <i>„Što se dogodilo s vašim cvijetom tuge? "</i></p> <p>Nakon toga učenicima sam objasnila značenje ovoga pokusa:</p> <p><i>„Ukoliko zadržavamo tugu u sebi ona će nas sve više boljeti te ćemo biti poput ovoga cvijeta kojemu su latice zatvorene. No, ukoliko odlučimo razgovarati s nekim i podijeliti svoju tugu kao što je cvijet podijelio tugu s vodom, tada ćemo baš poput ovoga cvijeta ponovo oživjeti i osjećati se bolje. "</i></p> <p>U završnom dijelu sata učenicima sam predstavila tužnoga Minion-a te im postavila sljedeća pitanja:</p> <p><i>„Kako izgleda naš Minion? Što mislite zašto je tužan? "</i></p> <p>Nakon kratkoga razgovora učenicima najavljujem sljedeći zadatak.</p> <p><i>„Kako naš Minion ne bi i dalje ostao tužan vaš zadatak je smisliti na koje načine se ovaj naš minion može razveseliti i odgovore zapisati na papiriće koje ću vam sada podijeliti. "</i></p> <p>Nakon što su učenici zapisivali moguća rješenja, njihove odgovore sam zaljepila na hamer oko naslikanoga Miniona.</p> <p>Kratko smo prokomentirali što su napisali.</p>	<p>Individualni oblik</p> <p>Metoda pisanja</p> <p>Čelni oblik</p> <p>Metoda razgovora</p>	<p>Učenici promatraju pokus te odgovaraju na postavljeno pitanje.</p> <p>Učenici pažljivo slušaju objašnjenje pokusa.</p> <p>Učenici promišljaju o postavljenom pitanju te zapisuju svoje odgovore na dobivene papiriće.</p>	<p>OŠ HJ A.4.4.</p> <p>Učenik se stvaralački izražava potaknut književnim tekstom, iskustvima i doživljajima.</p> <p><i>Učenik se koristi jezičnim vještinama, aktivnim rječnikom i temeljnim znanjima radi oblikovanja uradaka u kojima dolazi do izražaja</i></p>
---------------------------------------	--	--	--	--

	<p>Na kraju sata učenike sam zamolila da na dobivene latice napišu kako im se svidio današnji sat, što im je bilo najzanimljivije, što bi promijenili i sl.</p> <p>Od njihovih latica napravila sam jednu veliku tratinčicu te je nekoliko učenika pročitao što su napisali.</p> <p>Na kraju sata zahvalila sam učenicima da divnoj suradnji te završila sat.</p> <p><i>„Stigli samo tako i do kraja našeg druženja, bili ste odlični i lijepo ste surađivala te mi je bilo jako ugodno s vama raditi. Nadam se da ste nešto novo naučili na današnjem satu te da sljedeći put kada budete bili tužni obavezno porazgovarate s nekim. Možete li mi to obećati?“</i></p> <p><i>Budite mi dobri i veseli te se vidimo na sljedećem satu. Doviđenja!“</i></p>	<p>Individualni oblik Metoda pisanja</p> <p>Metoda razgovora</p>	<p>Učenici čitaju što su napisali na papiriće.</p> <p>Učenici svoje dojmove o satu zapisuju na latice.</p> <p>Učenici čitaju što su napisali.</p> <p>Učenici pozdravljaju</p>	<p><i> kreativnost, originalnost i stvaralačko mišljenje.</i></p> <p>uku A.2.3</p> <p>uku B.2.4.</p>
--	--	--	---	--

Prilozi

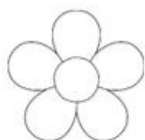
Prilog 1.

Prilog 3. Papiri u boji

Prilog 4. Crtež cvijeta i posuda s vodom

Prilog 5. Minion

Prilog 6. Tratinčica za evaluaciju

O JEDNOJ TRATINČICI

▶ Koji cvijet prikazuje fotografija? Opiši ga. Gdje ga možeš pronaći?

TRATINČICA JADRANKA GEGIĆ

Na stolu, u vazi
Tratinčice dišu.
Dobile su vodu,
Ali žele kišu.

Imaju dovoljno sunca,
Ali im je ipak hladno.
Meni su jako lijepo,
A one se osjećaju jedno.

Baš im se divim!
Njihovom rumenom licu.
Ne slušaju one mene,
Čuju kroz prozor pticu.

Vidim na njima žuto sunce,
A srce im tiho kuca.
Sanjaju o livadama
I rosi što svjetluca.

I tako u tuzi venu
Tihe nižući sate,
Dok samo za jednim čeznu –
Da se livadi svojoj vrate.

Gdje se nalaze tratinčice?
Pročitaj stih koji govori kako se one osjećaju.
Zašto se osjećaju jedno?
O čemu sanjaju?
Pročitaj stih u kojem saznaš za čime
tratinčice čeznu.

Prilog 2 . PISANA PRIPRAVA ZA IZVEDBU NASTAVNOGA SATA IZ HRVATSKOGA JEZIKA (26. 5. 2022.)

Naziv škole:	OŠ „Ivan Goran Kovačić“ i OŠ „Antun Mihanović“ u Slavanskom Brodu
Nadnevak održavanja nastavnih sati:	256. 5. 2022.
Razred:	3.a i 3. b
Ime i prezime mentorica u školi:	Učiteljica 3.a razreda: I.B.P Učiteljica 3. b. razreda: D. K.
Nastavna tema:	Klotilda, Pika Vončina
Tip nastavnoga sata:	sat obrade
Očekivana postignuća i njihovo vrednovanje	
Cilj nastavne teme:	Učenici će kroz interpretaciju teksta uočiti ponašanja i postupke likova, pratiti odnose među likovima i raspravljati o njima. Također će se kroz likove osvijestiti važnost prihvaćanja, povezati s vlastitim životom te razvijati empatiju.
Odgajno-obrazovna postignuća:	OŠ HJ A.4.1. Učenik razgovara i govori u skladu s komunikacijskom situacijom. OŠ HJ B.4.1. Učenik izražava doživljaj književnoga teksta u skladu s vlastitim čitatelskim iskustvom. OŠ HJ B.4.4. Učenik se stvaralački izražava potaknut književnim tekstom, iskustvima i doživljajima.
Vrednovanje obrazovnih ishoda:	OŠ HJ A.4.1. Učenik razgovara i govori u skladu s komunikacijskom situacijom. - Učenik sudjeluje u organiziranoj i spontanoj raspravi - Učenik poštuje društveno prihvatljiva pravila uljudne komunikacije u različitim životnim situacijama OŠ HJ B.4.1. Učenik izražava doživljaj književnoga teksta u skladu s vlastitim čitatelskim iskustvom. - Učenik prepoznaje vrijedne poruke i mudre izreke - Učenik argumentira vlastite doživljaje i zaključuje o uočenim vrijednostima književnoga teksta OŠ HJ B.4.4. Učenik se stvaralački izražava potaknut književnim tekstom, iskustvima i doživljajima. - Učenik se koristi jezičnim vještinama, aktivnim rječnikom i temeljnim znanjima radi oblikovanja uradaka u kojima dolazi do izričaja kreativnost, originalnost i stvaralačko mišljenje
Međupredmetne teme:	<i>Učiti kako učiti</i> uku A.2.3. Učenik se koristi kreativnošću za oblikovanje svojih ideja i pristupa rješavanju problema. uku B.2.4. Učenik na poticaj učitelja, ali i samostalno, samovrednuno proces učenja i svoje rezultate te procjenjuje ostvareni napredak. <i>Održivi razvoj</i> odr C.2.1. Učenik je solidaran i empatičan u odnosu prema ljudima i drugim živim bićima.
Nastavna sredstva i pomagala:	Ploča, crteži ribica, polazni tekst, baloni s pitanjima, prazni papiri
Unutarpredmetna korelacija:	Učenik se izražava u skladu s hrvatskim standardnim jezikom i poštuje pravopisna i pravogovorna pravila. Učenik sluša, govori, čita i piše u skladu sa svojim mogućnostima.

ETAPE NASTAVNOGA SATA I NJIHOVO TRAJANJE	AKTIVNOSTI UCITELJA	SOCIJALNI OBLICI RADA/ NASTAVNE METODA	AKTIVNOSTI UČENIKA	OČEKIVANA POSTIGNUĆA (ISHODI UČENJA) I RAZRADBA ISHODA
1. UVOD (10 min)	početku sata pozdravljam učenike i ponavljamo pravila ponašanja. <i>„Dobro jutro, učenici. Moje ime je Monica i danas ću biti vaša učiteljica na satu Hrvatskoga jezika. Prije nego krenemo s današnjim satom, ukratko ću ponoviti pravila ponašanja. Kada nešto želite reći, podignite ruku i pričekajte da vas prozovem. Također, nećemo svi pričati u isti glas, nego ćemo pažljivo slušati dok netko govori.“</i> Nakon predstavljanja kako bih stvorila ugodnu i opuštajuću atmosferu, učenike sam pozvala u krug te sam najavila igru. <i>„ Zamolila bih vas da svi dođete pred ploču te da zajedno formiramo jedan veliki krug. Prije nego što krenemo s današnjim radom, na početku ćemo odigrati jednu igru. U rukama držim wc papir. Svatko od vas će otkinuti onoliko wc papira koliko smatra da mu treba. Neću vam još otkriti za što će vam taj papir trebati. Kada otkinete papir, prebrojite koliko imate listića. Sada kada ste prebrojali koliko imate listića, toliko trebate reći svojih dobrih osobina.</i> Nakon što je svaki učenik rekao nekoliko svojih dobrih osobina i u čemu je dobar, učenicima sam postavila sljedeća pitanja: <i>„Je li vam bilo teško sjetiti se svojih dobrih osobina? „Da li bi vam bilo lakše da ste trebali govoriti o svojim lošim osobinama?“</i>	Čelni oblik Metoda razgovora Metoda razgovora	Učenici pozdravljaju. Učenici pažljivo slušaju i usvajaju pravila ponašanja na satu. Učenici aktivno sudjeluju i aktivnosti. Učenici promišljaju o pitanjima te punom rečenicom odgovaraju na njih.	OŠ HJ A.4.1. Učenik razgovara i govori u skladu s komunikacijskom situacijom. <i>Učenik poštuje društveno prihvatljiva pravila uljudne komunikacije u različitim životnim situacijama.</i>

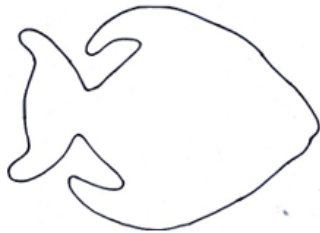
2. GLAVNI DIO (30 min)	<p>Nakon što su se učenici vratili na svoja mjesta zamolila sam ih da pogledaju što se nalazi ispod njihovih klupa. <i>„Što ste pronašli ispod vaših klupa? Tako je, pronašli ste crtež jedne ribice. Jeste li nekada imali prilike vidjeti zlatnu ribicu? Po čemu se zlatna ribica razlikuje od ostalih ribica? Vjerujete li da zlatna ribica ispunjava želje?“</i></p>	Metoda razgovora	Učenici promišljaju o postavljenom pitanju te iznose svoja razmišljanja.	OŠ HJ B.4.1.
	<p>Nakon razgovora učenike sam zamolila da se udobno smjeste, zatvore oči te da poslušaju priču o zlatnoj ribici po imenu Klotilda. Nakon interpretativnog čitanja napravila sam kratku stanku od nekoliko sekundi. Zatim sam učenike pitala: <i>„Kako vam se svidjela priča? Što vam se najviše svidjelo? Što vam se nije svidjelo? Kako ste se osjećali dok ste slušali priču?“</i></p>	Metoda čitanja	Učenici pažljivo slušaju priču. Učenici iznose svoje dojmove o priči.	Učenik izražava doživljaj književnoga teksta u skladu s vlastitim čitateljskim iskustvom. <i>Učenik argumentira vlastite doživljaje i zaključuje o uopćenim vrijednostima književnoga teksta.</i>
	<p>Razgovor o temi, fabuli i likovima provela sam na drukčiji način. U nupuhane balone stavila sam papiriće s pitanjima koje sam postavila po cijeloj učionici te najavila zadatak. <i>„U razredu se nalazi nekoliko balona te u svakom balonu se krije jedno pitanje. Trebam nekoliko dobrovoljaca koji će si izabrati po jedan balon te probušiti ga i pročitati nam pitanje koje se krije u njemu. Kada pročitate pitanje, ostali učenici će dobro promisliti te odgovoriti na njega. Jasan zadatak?“</i></p> <p>Pitanja koja se nalaze u balonima: <i>Tko je Klotilda? Koja joj se priča svidjela? Kakva je Klotilda željela postati? Što je odlučila učiniti? Kuju želju je ispunila Mirici? Kako je pomogla Rozi? Tko ju je došao potražiti? Tko se još zabrinuo za Klotildu?</i></p>	Metoda razgovora	Učenici punom rečenicom odgovaraju na postavljena pitanja.	OŠ HJ A.4.1. Učenik izražava doživljaj književnoga teksta u skladu s vlastitim čitateljskim iskustvom. <i>Učenik prepoznaje vrijedne poruke i mudre izreke.</i>

	<p><i>Kojim imenom ju je mama nazvala?</i> Nakon što su učenici probušili sve balone i odgovorili na sva pitanja učenicima sam postavila sljedeća pitanja: <i>„Jeste li ikada poželjeli biti netko drugi? Mislite li da je dobro biti drukčiji ili ne?“</i></p> <p>Učenicima sam ispričala priču o djevojčici Jagodi koja je fizički izgledala drukčije od njih te je kao nova učenica došla u njihov razred. Postavila sam im sljedeće pitanje: <i>„Nakon što sam vam ispričala ovu kratku priču, želim da iskreno odgovorite na sljedeće pitanje. Biste li se družili s djevojčicom iz priče ili ne? Jeste li se ikada našli u sličnoj situaciji kao djevojčica iz priče ili imate neki drugi primjer? Kako biste se vi osjećali na njezinom mjestu? Što biste učinili?“</i></p> <p>Nakon učeničkih odgovora dolazimo do zaključka kako nije lijepo omalovažavati i ismijavati druge na osnovu fizičkoga izgleda ili osobina te da to nije dobar način komunikacije. Također, učenici će osvijestiti da svatko od nas zaslužuje da ga poštuje te da mu se lijepo obraća. Nakon razgovora, učenici određuju poruku priče.</p> <p>Najavljujem učenicima sljedeću aktivnost pod nazivom I ti vrijediš. Učenici su dobili prazne papire te u sredini papira trebaju napisati svoje ime. Nakon toga učenici formiraju krug te svoj papir prosljeđuju osobi koja je ispred njih. Ime čije su dobili na papiru, o tom osobi trebaju napisati jednu lijepu riječ ili pohvalu. <i>„Sada kada su se vaši papiri vratili vama kako ste se osjećali dok ste čitali što su vam drugi ljudi napisali?“</i></p> <p>Nakon aktivnosti I ti vrijediš. Učenicima sam najavila zadnju aktivnost pod nazivom Zid želja. <i>„Zamislite da ste pronašli zlatnu ribicu koja će vam ispuniti tri želje. Svoje želje napisat ćete na ribice koje ste pronašli ispod klupe. Kada</i></p>	Metoda razgovora	Učenici odgovaraju na postavljena pitanja. Učenici aktivno sudjeluju u aktivnosti.	odr C.2.1. OŠ HJ A.4.1. Učenik razgovara i govori u skladu s komunikacijskom situacijom. <i>Učenik sudjeluje u organiziranoj ili spontanoj raspravi.</i> OŠ HJ A.4.4. Učenik se stvaralački izražava potaknut književnim tekstom, iskustvima i doživljajima. <i>Učenik se koristi jezičnim vještinama, aktivnim rječnikom i temeljnim znanjima radi oblikovanja uradaka u kojima dolazi do izričaja kreativnost, originalnost i stvaralačko mišljenje.</i>
		Individualni oblik		
		Metoda pisanja	Učenici punom rečenicom odgovaraju na postavljena pitanja.	

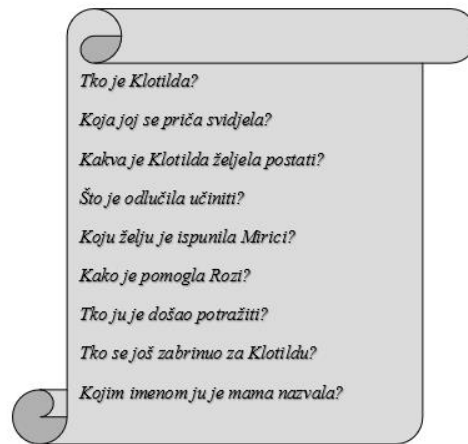
<p>3. ZAVRŠNI DIO (5 min)</p>	<p><i>napišete zalijepit vaše želje zalijepit ćemo oko ove velike ribe koja se nalazi na ploči. Jeste li shvatili zadatak? "</i> Kada smo sve želje zalijepili na ploču, učenici su zatvorili oči te smo zaželjeli da sve naše želje budu jednoga dana i ispunjene.</p> <p>Na kraju sata učenike sam zamolila da na dobivene papire napišu kako im se svidio današnji sat, što im je bilo najzanimljivije, što bi promijenili i sl. Njihove papire zalijepila sam na veliku ribu te smo kratko porazgovarali što su napisali.</p> <p>Na kraju sata zahvalila sam učenicima da divnoj suradnji te završila sat.</p> <p><i>„Stigli samo tako i do kraja našeg druženja, bili ste odlični i lijepo ste surađivala te mi je bilo jako ugodno s vama raditi. Nadam se da ste nešto novo naučili na današnjem satu te da ćete se uvijek sjetiti kako ste posebni i jedinstveni.</i></p> <p><i>Budite mi dobri i veseli te se vidimo na sljedećem satu. Doviđenja! "</i></p>	<p>Individualni oblik</p> <p>Metoda pisanja</p> <p>Metoda razgovora</p>	<p>Učenici aktivno sudjeluju u aktivnosti.</p> <p>Učenici svoje dojmove o satu zapisuju na laticе.</p> <p>Učenici čitaju što su napisali.</p> <p>Učenici pozdravljaju.</p>	<p>uku A.2.3</p> <p>uku B.2.4.</p>
--	---	---	--	--

Prilozi

Prilog 1. Crtež ribice

Prilog 3. pitanja u balonima

Prilog 4. Slika zlatne ribice

DA MI JE BITI ZLATNA RIBICA

▶ Zašto ljudi često kažu Da mi je zlatna ribica? Objasni svoj odgovor.

KLOTILDA PIKA VONČINA

Jučer poslijepodne Klotilda je plivala s jatom. More je bilo mirno i ribe su pričale priče. Klotildi se svidjela ona o zlatnoj ribi. Ta je riba ispunjavala želje, tri želje, bila je čarobna i bila je zlatna. Divno. Klotilda je bila obična, uglavnom nije ispunjavala tuđe želje i nije bila zlatna. Ali te je večeri odlučila. Postat će čarobna. Kako? O tome će razmišljati sutra. U rano jutro otplivala je u Zelenu uvalu. Smjestila se u pličaku i čekala.

Čekala je nekoga da mu ispuni tri želje. Bila je sigurna da će tada postati čarobna. Kako će postati zlatna, još nije smislila, ali dan je tek započeo.

Bio je travanj i uvala je bila pusta. Na stijenu je sletio galeb, ali on je bio sit i nije imao želja. Oko podneva do Klotilde je doplivala Mirica. - Molim te, pomoz mi, želim plivati brzo, ali ova me alga usporava. - rekla je Mirica i nastavila: - A što ti radiš ovdje u pličaku?

- Čekam nekoga da mu ispunim tri želje i postanem čarobna. - odgovorila joj je Klotilda i skinula algu s Miričine peraje.

- Aha!?- pomalo zbunjeno rekla je Mirica. Zahvalila je prijateljici i otplivala, brzo, jako brzo. Klotilda nije dugo čekala i doplivala je Roza. U uvali je jučer izgubila biser. Željela ga je pokloniti mami za rođendan. Cijelo ga je jutro tražila. - Evo ga! - veselo je uzvignula Klotilda i pružila joj biser. Roza je od sreće zaplivala u krug, a onda zahvalila Klotildi i otplivala.

Sunce je zalazilo, ali Klotilda je i dalje čekala. U pličak je doplivala Otilija, Klotildina sestra, i rekla:

- Napokon sam te pronašla! Pa što radiš ovdje u pličaku?

- Čekam nekoga da mu ispunim tri želje i postanem čarobna. - pomalo sjetno, odgovorila joj je Klotilda. Otilija je zagrlila sestru i rekla: - Moja je želja da odemo zajedno kući. Od ove sam potrage ogladnjela. - I obje su otplivale.

- Zlato moje, pa gdje si ti cijeli dan? - zabrinuto je Klotildu upitala mama.

- U pličaku, u Zelenoj uvali, čekala sam...- ali nije dovršila rečenicu, jer je večera bila na stolu. Dok je tonula u san, pomislila je: - Pa ja sam mamino zlato, ispunila sam tri želje i sada sam sigurno čarobna. S osmijehom je zaspala.

Prilog 3. Anketa za učenike

Dragi učenici, molim vas da dobro pročitate pitanja i na njih iskreno odgovorite. Nema točnih i netočnih odgovora. Srdačan pozdrav, Monica!

Zaokruži!

1. Ja sam:

a) DJEVOJČICA

b) DJEČAK

2. Što vam se najviše sviđelo na današnjem satu?

3. Jeste li nešto novo naučili na današnjim satima? DA/NE

4. Hoćete li nešto s današnjega sata primijeniti i u svome životu? Ako je vaš odgovor DA, što ćete primijeniti?

5. Razlikuju li se današnji sati hrvatskoga jezika od sati koje provodi vaša učiteljica? DA/NE

6. Čitam jer

- a) volim čitati
- b) moram čitati

7. Mislim da je čitanje dosadno.

- a) da
- b) ne

8. Najviše volim čitati

- a) pjesme
- b) basne
- c) bajke
- d) priče

9. U slobodno vrijeme
- a) čitam
 - b) gledam crtiće
 - c) igram igrice
10. Čitam zato što mi je to školska obveza.
- a) da
 - b) ne
11. Sat hrvatskoga jezika mi je
- a) zanimljiv
 - b) dosadan
12. Na satu hrvatskoga jezika najviše volim
- a) čitati priče
 - b) pisati sastavke
 - c) rješavati zadatke u udžbeniku i radnoj bilježnici
 - d) sudjelovati u kreativnim igrama
13. Zadaci koje radimo na satu hrvatskoga jezika su mi
- a) zanimljivi
 - b) dosadni
- |

10.LITERATURA

- [1] Šimunović, D., *Pričom do emocionalne stabilnosti*, Dijete, vrtić i obitelj, 7(25), 2001., 9-14. URL: <https://hrcak.srce.hr/181974> (25.4.2022).
- [2] Shepherd, T; Iles, Lynn B. *What is Bibliotherapy?*. Language-Arts, 53 (5), 569-571. URL: <https://www.jstor.org/stable/41404208> (25.4.2022.)
- [3] Bašić, I.: Biblioterapija i poetska terapija – priručnik za početnike. Zagreb, Školska knjiga, 2011., 144 str.
- [4] Bušljeta, R., Piskač, D.: Literarna biblioterapija u nastavi književnosti. Zagreb, Hrvatski studij Sveučilišta u Zagrebu, 2018., 203 str,
- [5] Škrbina, D.: Art terapija i kreativnost. Zagreb, Veble commerce, 2013., 251 str.
- [6] Jukić, M.: *Mogućnosti biblioterapije u radu s djecom mlade školske dobi*, Diplomski rad, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, 2017. URL: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:141:048457> (25.4.2022).
- [7] Rudež, J.: *Biblioterapija*, Hrvatski: časopis za teoriju i praksu nastave hrvatskoga jezika, književnosti, govornoga i pismenoga izražavanja te medijske kulture 3, 1-2, 2005., 99-131.
- [8] Antulov, Z.: *Uloga knjižnice u biblioterapiji (s osvrtom na sveučilišne knjižnice)*, Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 62(1), 2019., 151-165. URL: <https://doi.org/10.30754/vbh.62.1.653> (26.4.2022).
- [9] Glatki, A.: *Poticanje intrinzične motivacije za čitanje kroz postavljanje ciljeva*, Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet, 2018. URL: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:147:506467> (3.5.2022).
- [10] Maich, K., Kean, S.: *Read two books and write me in the Morning! Bibliotherapy for social emotional intervention in the inclusive classroom*, Bibliotherapy for social emotional intervention, 2004., 1(2), 5-11. URL: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ966510.pdf> (3.5.2022).
- [11] Jelkić, J., Grgurević, I.: *Od Gustava Krkleca djeci*, Metodički obzori, 3(2008)1, 2008., (5), 132-133. URL: <https://hrcak.srce.hr/file/40740> (4.5.2022)
- [12] Krklec, G.: Pjesme; Epigrami i basne; Noćno iverje. Zagreb, Zora – Matica hrvatska, 1963., 345.
- [13] Žeko, K.: *Pustolovni dječji romani*, Život i škola, LIV (19), 2008., 65-78- URL: <https://hrcak.srce.hr/24064> (4.5.2022).
- [14] Perrow, S.: Iscjeljujuće priče II. Zagreb, Ostvarenje d. o. o., 2013., 292 str.
- [15] Kapović Vidmar, P., Lacovich, M.: 7 putovanja – terapijske priče za djecu. Rijeka, Naklada Ulis d. o. o., 2017., 80 str.
- [16] Bucay, J.: Klasične priče da se bolje spoznaš. Zagreb, Fraktura, 2019., 480 str.
- [17] Ortner, G.: Nove bajke koje pomažu djeci. Zagreb, Mozaik knjiga, 1999., 142 str.
- [18] Pravilnik o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju. Narodne novine 24/2015, 2015. URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/full/2015_03_24_510.html (5.5.2022.)

- [19] Zrilić, S.: *Promjene u pristupima odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama*, Magistra ladertina, 8.(1.), 2013., 141-153. URL: <https://hrcak.srce.hr/122647> (25.4.2022).
- [20] Skočić Mihić, S.: *Biblioterapija u inkluzivnoj praksi*, Dijete, vrtić, obitelj, 20 (75), 2014., 30-31. URL: <https://hrcak.srce.hr/159082> (25.4.2022).
- [21] Milovac, S.: *Biblioterapija*. Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, 2014., URL: http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/4739/1/Sanja%20Milovac_Diplomski%20rad.pdf (5.5.2022.)
- [22] Rosandić, D.: *Metodika književnoga odgoja*. Zagreb, Školska knjiga, 2005., 735.
- [23] Prokeš, M.: *Metodički pristupi nastavi književnosti u osnovnoj školi*. Diplomski rad, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet, 2014. URL: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:212518> (5.5.2022).
- [24] Cindrić, M; Miljković, D; Strugar, V. *Didaktika i kurikulum*, Zagreb, IEP d. o. o., 2010., 292 str.
- [25] Poljak, V: *Didaktika*. Zagreb, Globus, 1980., 243 str.
- [26] Kordina, M.: *Nastavne strategije i metode u nastavi primarnog obrazovanja*. Diplomski rad, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, 2019. URL: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:223086> (13.5.2022.)
- [27] Munjas Samarin, R; Takšić, V.: *Programi za poticanje emocionalne i socijalne kompetentnosti kod djece i adolescenata*. *Suvremena psihologija*, 12(2), 2009., 355-370. URL: <https://hrcak.srce.hr/82959> (13.5.2022.)
- [28] Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje. Zagreb, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske, 2010. URL: http://mzos.hr/datoteke/Nacionalni_okvirni_kurikulum.pdf (11.5.2022.)
- [29] Plazibat, M: *Tko i kako treba birati lektiru*. Zagreb, Školske novine, 32, 2002.
- [30] Visković, I.: *Akcijska istraživanja u funkciji razvoja institucionalnog predškolskog odgoja i obrazovanja*. *Educa*, 6 (2013), 2013., 67-76. URL: [https://bib.irb.hr/datoteka/796413.Viskovic I. Akcijska istrazivanja pdf](https://bib.irb.hr/datoteka/796413.Viskovic_I._Akcijska_istrazivanja_pdf) (11.5.2022.)
- [31] Bognar, B: *Akcijska istraživanja u školi, Odgojne znanosti*, 1(11), 2006., 209-227. URL: <https://hrcak.srce.hr/en/file/41429> (10.5.2022.)
- [32] Elley, S. *Examining the use of bibliotherapy in a third grade classroom*. *Texas Journal of Literacy Education* (2), 2014. 92-97
URL: https://archive.org/details/ERIC_EJ1110945/page/n5/mode/2up?view=theater (28.6.2022.)